

Budji 178

178

178
1636

A FELVIDÉK.

FELELET

GRUNWALD BÉLA
HASONNEVÜ POLITIKAI TANULMÁNYÁRA.

IRTA

DR. MUDRON MIHÁLY.

II.

MÁSODIK, JAVÍTOTT KIADÁS.

ESZAK-
ESZAK-
BUDAPESTI
KÖNYVTÁRSZ. 4

POZSONY, 1878.

KIADJA STAMPFEL KÁROLY.

NYOMATOTT ANGERMAYER KÁROLYNÁL.

A FELVIDÉK.

FELELET

GRÜNWARD BÉLA

HASONNEVÜ POLITIKAI TANULMÁNYÁRA.

IRTA

DR. MUDRON MIHÁLY.

MÁSODIK, JAVÍTOTT KIADÁS.

MÁSODLAT
A M. N. MUZEUMI
SZÉCH. ORSZ.
KÖNYVTÁRBÓL

POZSONY, 1878.

KIADJA STAMPFEL KÁROLY.

L. 272 0076 J 204

A FELVIDEK

FELT
DE BALLACI GÉZA

Nyomatott Pozsonyban, Angermayer Károly, ezelőtt Schreiber Alajos,
nyomdájában.

ASZB (SÁLLÁS PÓ)

A

POLITIKAI MAGYAR NEMZET
NEMZETISÉGEI
TESTVÉRSÉGEINEK

AJÁNlja

A SZERZŐ.

ALBERTUS

A

INSTITUTIONE POLITICA

INSTITUTIONE

TESTAMENTUM

ALBERTUS

A. 1775

„Magyarország összes honpolgárai
„az alkotmány alapelvei szerint is po-
„litikai tekintetben egy nemze-
„tet képeznek, az oszthatlan egysé-
„ges magyar nemzetet, melynek
„a hon minden polgára, bármely
„nemzetiséghez tartozzék is,
„egyenjogu tagja.“

1868-ki XLIV. tc. bevezetése.

Kedves honfitársaim!

„A felvidék“ című politikai tanulmány méltó fel-
tűnést okozott hazánk összes művelt köreiben, mivel
abban felvidékünk állapota, tekintettel különösen annak
ugynevezett tót nemzetiségi pártjára, oly elevenen, oly
sötét színekkel, oly adatok halmazával, s e haza vezér-
nemzetisége iránti oly lelkesült odaadással van ecse-
telve — hogy lehetetlen, miszerint az, a ki ezen tanul-
mányt átolvasta, ha hazája s nemzete iránti szereteté-
nek csak egy parányi szikráját is megóvta még kebelé-
ben, közönnnyel vehetné a dolgot.

Komoly tárgyban, komoly szavakkal, ez ország
komoly férfiaihoz intézte Grünwald úr politikai tanul-
mányát; súlyos vádakkal terheli felvidékünk értelmisé-
gének azon részét, mely dacára annak, hogy — Grünwald
úr szavaival élve — „kaputos ember“ lett, nemzetiségi
eredetét nem tagadta meg, s ugyanazon szívósággal és
kegyelettel ragaszkodik hozzá, mint magyar testvéreink
saját nemzetiségükhez.

A komoly vádra komoly védelem illik. „Audiatur
„et altera pars“; vagyis a német igen találó mondat
szerint: „Eines Mannes Rede, ist keines Mannes Rede,
„man muss sie billig hören beede“

Teljes tudatával birok feladatomból nehéz voltának. Nem azért, mintha a vádak alaposságának súlya nehezednék reám, hiszen ezen politikai tanulmány, figyelmesen áttekintve, önmagában hordja a cáfolatot is, úgy hogy az állítás és cáfolat, a mű különböző helyeiről csak összeállítandó volna. A mi feladatomból nehezíti, az a sok mindenféle előítélet, mellyel meg kellend küzdenem; a sok balvélemény, melyet meg kellend támadnom; a tévesztés, melyet le kellend lepleznem. Vajmi nehéz pedig, sőt csaknem a lehetetlenséggel határos, a megrögzött előítélet eloszlatása, az ugyszólván vérré vált balvélemény helyreigazítása, a párt-szenvedélynek hizelgő tévesztések leálcázása, különösen ott, hol a vezérnemzetiség a „primus inter pares“ az, a kinek ha nem is igazi, de vélt érdeke ellen az igazság nevében ily módon fellépni kell.

Minél súlyosabb és komolyabb azonban feladatomból, annál inkább ösztönözve érzem magamat szembeszállni vele, mert azon édes öntudat él bennem, hogy nagy és komoly kérdésben hű hazafiúi szolgálatot akarok tenni hazámnak s nemzetemnek, nem törődve avval, valjon fáradozásomból a felülről jövő áldás és siker fogja-e követni vagy sem. „In magnis voluisse sat est“.

Annyi bizonyos, hogy munkám szövétnel én is „A felvidék“ szerzőjének ama jelszavát használni akarom, hogy „A legkoldúsabb igazság többet ér a legkirályibb hazugságnál,“ s úgy reményelem, hogy ez nekem több következetességgel sikerülend teljesíteni, mint az Grönwald úrnak sikerült, a kin nyilván vérmérséklete igen gyakran erőt vett, s ily pillanataiban azután a vélt hazaellenesség elleni gyűlölete nagyobb volt igazságszereteténél. S ez éppen „A felvidék“ legnagyobb hibája,

mert komoly dolgoknál már a puszta hiba is könnyen bűnné fajulhat; a szántsándékos hiba pedig hiteltvesztetté teszi az egyént, értékvesztetté pedig a munkát, miután az igazmondási szándéknak hiánya puszta pletykává törpíti a legkomolyabb művet is.

Ha ezen munkám egyes részleteinél a vita hevében, élesebb kifejezéssel élni találnék, irjátok ezt kedves honfitársaim azon méltó kedélyfelháborodás rovására — mely bizonyosan titeket is elfogna, ha tiszta hazafiságtok teljes tudatában, oly módon támadtatnátok meg — mint a milyenben én is részesültem.

Ha pedig átlapoztátok ezen soraimat, legyetek elfogulatlan és szigorú birái a felvidék politikai helyzetének, mert nem a felvidék ismerete az, a mitől nekünk tótoknak tartanunk kell: a mitől mi tartunk, az a felvidék nemismerése, s ezen alapra fektetett merész tévesztései a kormánynak s magyar testvéreinknek. Ha ezen kérelmemre hajolni fogtok, kell hogy Grünwald úr politikai tanulmányának elbírálásánál azon ismeretes szavakra fakadjatok: „Ignotos fallit, notis est derisui.“

Adná az Isten, hogy valahára valóban ismernők egymást, s meg vagyok győződve teljes lelkemből, hogy minden viszály, mely amugy is csak mesterséges módon előidézttetik, legott megfogna szünni a nemzet és haza boldogságára.

Pozsony, 1878. Március havában.

... ..

... ..

... ..

... ..

CHAPTER IV

... ..

I.

Ki merné állítani, hogy a felvidék ugy lakosságának száma, mint területének nagysága, fekvésének helyzete, benne rejlő s parlagon heverő kincsek mennyisége tekintetéből, nem volna egyike az ország legfontosabb részeinek?

Fájdalom azonban, hogy eddig politikusaink s államférfiaink vele épen nem foglalkoztak, azt kevésbé ismerik mint a külföldet, azt a szó teljes értelmében semmibe sem vették, s legfeljebb szánakozva emlékeztek meg a szegény arató, cséplő, üveges, drótos s teherhordó napszámos tótról.

Fájdalom, hogy ez eddig ugy volt, mert ezen felfoghatlan és menthetlen közönynek s kicsinylésnek leginkább az a „szegény tótság“ „itta meg a levit“, a mint a magyar szójárás tartja.

Nincs ugyanis az állami adminisztrációnak egyetlen ága is, mely itt feltűnőleg a felvidék s közvetve az ország szembeszökő kárával nem hanyagoltatott volna el, sőt igen gyakran, a mi positiv intézkedés történt is, épen a viszonyok nemismerése folytán fonákul történt. Nemzetgazdászati, közigazgatási, igazságszolgáltatási, közoktatási viszonyaink a felvidéken alig lehetnének

célszerűtlenebbül rendezve, ha azokat idegenek rendezték volna, mint a hogy azokat nemzeti kormányunk által rendezve találjuk, ha ez egyáltalában még a rendezés nevét megérdemli. Egyik felvidéki törvényszékhez a törvényszéki terület lakosságának igen nagy része leg-rövidebb uton fér hozzá, ha Morvaországon, Austrián és Pozsony megye egész szélességén át vasuton oda utazik. Ugyanezen törvényszéki terület másik, igen népes részének nem lévén vasuti összeköttetése, az nyári időben kocsin napviradtól alkonyatig utazni kénytelen törvényszékéhez; s ámbár három, a törvényszék székhelyén kívül eső járásbiróság székhelyén keresztül utaznia kell, ezek egyike sincs telekkönyvi hatósággal felruházva. Ellenben egy, evvel szomszédos másik törvényszéki területen, a törvényszék székhelyével határos járásbiróság épen úgy, mint az ezen járásbiróság területével határos második járásbiróság is, telekkönyvi hatósággal fel vannak ruházva, úgy hogy 5 óra alatt egyik szélétől a másikig megjárható területen három telekkönyvi hatósággal felruházott bíróság létezik. Igaz, hogy ez utóbbi nyelvileg is magyar terület; és ugyanezen utóbbi törvényszéknek tót ajku lakossággal népesített egyik járásbirósági területe, mely majdnem legtávolabb esik törvényszéke székhelyétől, hiába sopánkodik évek hosszú során át, hogy járásbirósága telekkönyvi hatósággal ruháztassék fel. Határozottan kijelentem azonban, hogy ezen megjegyzéseimnek semmi más jelentőséget tulajdonítani nem kívánok, mint azt, hogy flagrns illustratiói legyenek azon ténynek, hogy kormányunk a felvidék tót részét nem ismeri, azt elhanyagolja, vele nem törődik.

Ilyen fonákságok pedig felvidékünk tekintetében az állami administratió minden ágában tömegesen felidéz-

hetők volnának, melyek természetesen az anyagi jólétet is megzavarják, s az ország általános érdekeit károsítják — de elég legyen itt ezen egy néhány példa.

Sajnálattal kell azonban tapasztalnom, hogy Grünwald úr nem ezen irányban fájlalja felvidékünknek a kormánykörökben való nemismerését és elhanyagolását, s hogy egyáltalában úgy tetszik nem is bir érzékkel a felvidék anyagi és szellemi felvirágzásának ügye iránt. Ezen felvidék pedig valóban Helvetiával vetélkedhetnék vadregényes tájainak idegének általi látogatásában, a világ leghiresebb fürdőhelyeinek is méltó vetélytársakat szolgáltatathatna, s földje gyomrában rejlő kincsei és az ipar minden nemére alkalmas helyi viszonyai az ország legvirágzóbb tájává tehetnék ezen elhagyatott s elszegényedett felvidéket. Ezen, minden valódi hazafi komoly gondolkozásának méltó tárgyát képező viszonyok azonban, ezen urat — úgy tetszik — nem is érdeklik, s fontosabb neki mindezeknél az „unitas linguae“, a tótságnak magyárosítása.

Ennél fogva tanulmánya egyedüli céljaul is tűzte ki, hogy a magyar kormányt, mint a kire ugymond a magyarság életérdekeinek megóvása — de az ő nézete szerint a tót nemzetiség elnyomásával — bizva van, haragra hívja fel a felvidéki tótság ellen. Én a magyar kormányt a politikai magyar nemzet kormányának ismerem, mely politikai magyar nemzet ismét az 1868: XLIV. tc: bevezetése szerint a magyarhoni nemzetiségek összeségét képezi, úgy hogy a magyar kormányra ezen haza minden nemzetiségének, s nemcsak a magyar nemzetiségnek élet érdekei megóvása bizva van. A ki tehát bármely magyar nemzetiségnek elnyomását

kívánja s hirdeti, bármely magyar nemzetiség elleni harcra hívja fel a kormányt — az a politikai magyar nemzetnek hadat izent, az küzd a magyar állam ellen, s botorul gyengíti hatalmát és tekintélyét, mely csak az összes magyar nemzetiségek harmonikus egyetértésben s testvériségében fellelhető. Ha túlkapások vannak bármely részen is, azok fékezendők; a hazas nemzetellenes üzelmek elnyomandók; de soha szem elől nem tévesztendő, hogy csak az egyenjogu magyar testvérnemzetiségek összesége képezi az egységes és oszthatlan politikai magyar nemzetet. Ezt pedig Grünwald úr ritka következetességgel politikai tanulmánya minden betűjében ignorálja nemcsak, de legkiméletlenebbül meg is támadja, s ennél fogva a magyar nemzet szempontjából aligha nem tett volna jobb szolgálatot hazánknak, ha törvény ellen támadó tanulmánya közzétételével felhagyott volna. Magyar testvéreinknek tótok ellenében Grünwald úr által hirdetett önvédelmi harcra szükségük épen nincs, mert a tótok aggressive soha senkit sem támadtak meg, s ha valaki önvédelmi harcra szorult, akkor épen a tótok azok, kik erre szorultak ilyféle alaptalan megtámadtatásuk folytán.

De hogy is képzelhető az önvédelem annak részéről, kinek, mint magyar testvéreinknek, maga Grünwald úr állítása szerint is „az állam egész hatalma“, a hatalom minden eszköze „rendelkezésére áll“ — annak ellenében, ki a hatalom árnyékának rendelkezésével sem bir? Valóban önkéntelenül a farkas és bárány felőli mese jut eszembe, az efféle önvédelem szükségének feszegetésénél. A jelzett állapotban lehetséges és könnyű szerrel keresztül is vihető a véd-

telennek kifosztása, leterítése — de minden harc nélkül, miután a másoknak semmiféle védelmi eszköz sem áll rendelkezésére.

Grünwald úrnak kell azonban a harc minden áron, és mint utóbb látni fogjuk, azon mesebeli farkas mintájára talál is sok okot — helyesen ürügyet — az élet-halálharcra, csak hogy ezek mind hű utánzásai azon indokoknak, melyekkel ezen farkas indokolta önvédelmi harcát a bárány ellen. Dacára ennek azonban hálával tartozunk Grünwald úrnak ezen munkájaért, mert alkalmat szolgáltat arra, hogy mi is ország világ előtt igazolhassuk eljárásunkat, s mint a zivatar után tisztuljon nálunk is a politikai légkör; és ha való, hogy tisztán a magyar nemzet iránti hűség sugallotta ebbeli eljárását, tiszteljük még vastag botlását is, valamint törvényeink is nem keresnek büntényt a felségárulási feljelentésben, ha ez hűséges odaadás eredményeként jelentkezik. De tudni, hogy valaki alaptalanul a haza ellenségének hirdettetik és hallgatni, nem kevésbé bűn volna, mint maga a hamis vádoskodás.

II.

„A felvidék“ szerzője áttekintvén futólag Magyarország történetét, méltó lelkesedéssel megáll annak egyes fénykorszakainál, méltó kegyelettel emlékszik meg az ország nagy administratorairól, kik az országot a virágzás és hatalom magas fokára emelték, s egyenrangúvá tették az akkori államokkal, — s ezen időket „szép időknek“ nevezi, ép oly egyszerűen mint találólag.

„Szép idők“ is voltak azok valóban, mert a magyar nemzet testében nem dült még akkor a nemzeti-ségi fajgyűlölet mérge, s első királyunknak hagyományképen hátrahagyott azon híres kormányzási elvében „Regnum unius linguae imbecille et fragile est“, az ország későbbi kormányzói is felismerték azon kormányzási alapelvet, mely, bármikép is gondolkozzék valaki annak theoretikus alaposságáról, a mi polyglott országunkra nézve a leghelyesebb praktikus kormányzási elv. És csakugyan csodálatra méltó tény, hogy azok, kik ez ország fénykorszakain lelkesülnek, s azokat mintaképen szemünk elé tüntetik, nem akarják kutatni, hogy mily eszközökkel, mily államkormányzási elvekkel idéztetett elő hazánk fénykora. Ha pedig egyike vagy másika mégis rászánja magát ennek kutatására, s úgy találja, hogy hazánk történelme 900 éven át nem

ismert nemzetiségi elnyomást és nemzetiségi előjogokat, — nem hogy a nagy költő felhívását követné, „a **mult** csak „**példa** legyen **most**,“ de ahelyett ritka következetességgel és akaratossággal szemet húny a kilenc századon át hazánkban uralkodott kormányzási alapelv előtt, róla mit sem akar tudni, sőt azt per absolutum kárhoztatja és elítéli, mint a gyermek, ki szemetet dobál azon kútfőbe, mely szomját oltotta. Tudnia kell pedig mindenkinek, hogy a ki akarja a célt, akarnia kell az ehhez vezető nélkülözhetlen eszközt is. Ezen urak azonban óhajtják ugyan a célt, de a nekik nem tetsző, bár egyedül célhoz vezető eszközök alkalmazását határozottan ellenzik, habár a történelem példája kérlelhetlenül ezen eszközök alkalmazását tanácsolja, sőt parancsolja. „A felvidék“ szerzője is hivatkozik magyar testvéreinknek ez országban egy évezredes uralkodására, melyet megörökíteni kíván, és nekünk, kik más nemzetiségbeli magyarok vagyunk, valóban semmi kifogásunk ezen uralkodásnak oly módja ellen, mint a milyenben az kilenc századon át gyakoroltatott hazánkban, mely uralkodás alatt Ipolyinak a szerző úr által idézett szavai szerint „Országunk minden népe és nemzetisége, minden „jövvénye és polgára lelkesedéssel csüggött a neki édes „és **nem mostoha** anyja, a haza sorsán. Lakói „nem kívánkoztak ki belőle. Itt mindenki **egyaránt** „használhatta **nyelvét, megtarthatta nemzetiségét, szokását és vallását**. Mindannyinak, a ki bejutott, anélkül „hogy nemzetiségét levetkőznie kellett volna, „ez ország valódi hazájává lett. Gyermekai mint „valóságos **testvérek** összeforva szellemben és érzetben, „egygyé lőnek a magyar hazában és nemzetben.“

Ámde Grünwald úrnak ilyen uralkodás, melynél a magyar nemzetiség csak „prima inter pares“ volna, nem kell, ő nem ismer testvérmagyar nemzetiséget, ő ismer csak uralkodó és szolgamagyar nemzetiséget, s ezen és ilyen uralkodási állapot elérését nevezi a magyar nemzet missiójának. Grünwald úr Ipolyi fenidézett szavaira ugyanis azt mondja, hogy ez valóban így volt, de hogy éppen nem volt jó, hogy így volt, s hogy „erőszakkal és vérontással is“ kellett volna „egynyelvű“ országot hagyni az utódokra. Hogy evvel a magyar nemzet kilenc százados történelmét, annak alapelveit s egész multját halomra dönti, avval ő vajmi keveset törődik. De azt sem tartja méltónak némi fontolgatás tárgyává tenni, hogy akkor, midőn a magyarság lemondva harcias száguldozásairól, a béke munkájába kezdett, a kereszténységet felvette, s okosan és elfogulatlanul szervezni kezdte az államot, s annak europaisodásához látott hozzá, mi nélkül a magyar állam tartós életre nem számíthatott volna — hogy akkor mondom, midőn ezen nagyszerű belső átalakulásnak a magyar nemzetben is hatalmas ellenpártja támadt, mely fegyveres erővel is, hivatkozván e nemzeti geniusra s bizonyos ősi intézményekre, ezen átalakulást meggátolni igyekezett, tanácsos és okszerű lett volna-e egyidejűleg az „unitas linguae“ érdekében „erőszakkal és vérontással“ az összes ez országot lakó nem magyar ajku nemzetiség ellen élethalál-harcot vinni. Vagy talán a tatárjárás és törökpusztítás időszaka lett volna alkalmas erre?

Valóban szomorú és botránys látvány, midőn bámulnunk kell azon könnyedséget, hogy ne mondjam könnyelműséget, mellyel mai napság az irodalom terén

oly férfiak, s a nemzet oly geniusai felett látjuk nemzetedékünk törpe alakjait pálcát törni, kik koruk gigantikus szellemei voltak, s ilyeneknek az összes művelt világ által is elismertettek.

Azonban úgy hiszem nemcsak akkor volt komoly akarat, erő és bátorság, mely nem hagyta magát megfélemlíteni a nagy phrasisok hangosztatói által; akarom hinni és reménylen is, hogy ez ma is meg van, s hogy a nagy phrasisok hangoztatóinak, kiknek sorába a nemzetiségi harcot provokálók serege is tartozik, nem sikerülend az irányadó köröket megfélemlíteni, s leterelni őket a nemzet kilenc százados történelme által szentesített nemzetiségek jogegyenlősége ösvényéről, melyhez a nemzet, némi szomorú emlékezetű eltérések után, az 1868: XLIV tck. utmutatása szerint ismét visszatért.

Nem hihetem, hogy magyar honfitársaink s testvéreink a többi magyarországi nemzetiséget „idegen nép fajoknak“, a magyar nemzet testéből kizárottaknak tekintenék, mint ezt „A felvidék“ szerzője teszi, mondván, hogy a nemzet teste s az ország határai között nagy hézagok tátognak, melyeket nem képes kitölteni. Én ilyen hézagot nem ismerek, mert bárki ez országot mint annak állampolgára lakja, az mind, kivétel nélkül, a magyar nemzet tagja.

Nagyon kétkedem pedig benne, hogy Grünwald úr a valódi, igaz magyar nemzeti szellemet ismerné, miután akkor tudnia kellene azt is, hogy ezen szellem kilenc századon át a szabadság és nem az elnyomás, a haladás és nem a reakció, a testvériség és nem a gyűlölet szellemének bizonyult — ő pedig a nemzetiségi elnyomást, reakciót és gyűlöletet hirdeti a magyar nemzeti szellem nevében, s számon kéri a kormányt ez iránybani mulasztásai miatt.

III.

„A felvidék“ szerzője constatálván, hogy a magyarok nem csak meghagyták az itt talált szlávokat lakhelyeiken, hanem őket egyenjogutársakkal fogadták, — nem mint ezen egyenjogúság s államközösség folyományát, hanem mint a tótság némi inferioritásának és az állami életben számbanemvehetőségének bizonyítását, azon további tényközlést tünteti fel, hogy a tótnak nincs külön történelme, nincs nemzeti hagyománya, nincsenek nemzeti hősei, nemzeti nagy férfiai: mert az ő hősei a magyar hősök, az ő nagy emberei a magyar nemzet kiváló egyéniségei. A tény maga való és igaz, mert az államközösség a különböző nemzetiségeknek ezen közös államban egy politikai nemzetté való összeforrásának szükségképi következménye. De épen ugyanazon joggal mondható, hogy mióta magyar testvéreink a többi magyarországbeli nemzetiségekkel, mint egyenjogutársakkal, együttesen ez országot megállapították s fentartották, ezen nemzetiségek egyikének sincs külön történelme, külön nemzeti hagyománya, külön nemzeti hősei, külön nemzeti nagy kormányfőirai; mert ezek mind, a nemzetiségre való tekintet nélkül, ez

ország összes honpolgárainak, mint az egységes és oszthatlan magyar nemzetnek **közös** magyar történelmét, **közös** magyar hagyományát, **közös** magyar hőseit, **közös** magyar nagy államférfiait képezik.

Ezen tény egymaga tehát egyik magyar nemzetiség mellett sem bizonyíthatja sem a superioritást, sem az inferioritást. És ennek így is lennie kell.

Addig voltunk boldogok e honban, míg nem kutattuk s nem törődtünk vele, hogy egy Zrínyi, egy Hunyadi, egy Kinizsi, egy Dugonics stb. mely magyar nemzetiség sarjadéka volt, s lelkesültünk mindannyian ezen nevek hallatánál egyaránt, pusztán azért, mert tudtuk, hogy Magyarország nagy emberei voltak, kiknek dicsősége mindnyájunk közös dicsősége. Mihelyt azonban e hon nemzetiségei között ezen közösség érzelme meglazult, és latolgatni kezdtük, hogy ki mit hozott a közös háztartáshoz, ki mit áldozott a haza oltárára: oda volt házi boldogságunk is, és nem is tér az előbb vissza szeretett hazánkba, míg ismét közös erővel s vállvetve oda nem működünk, hogy e házának minden fia a legbensőbbben átérezze azt, miszerint külön külön egyikünk sem életképes, és csak közös erővel a mint megalakult fen is tartható ezen magyar állam.

Ne versenyezzünk annak szatócyszerű kutatásában, ki mennyi garassal járult a közös haza üdvéhez, hanem versenyezzünk abban, hogy kiki életét és vagyonát kész legyen e közös haza érdekében feláldozni. Csakis ilyen verseny illő a közös édes haza egyenjogú gyermekeihez, s testvérekhez. Ha azonban komolyan ezen szent cél felé törekszünk, akkor ennek nem lehet az az utja és módja, hogy az egységes magyar nemzettestté összeforrt nemzetiségek egyike

előálljon s azt mondja a többiekhez: én vagyok a magyar nemzet, — a magyar ország s a magyar haza velem ugyanazonos, vagyis az én kizárólágos rendelkezésem alatt álló tulajdonom, ki többiek csak szolga csöcselék vagytok, kiket már a természet rabigába hajló nyakkal látott el, úgy hogy azon tulajdonsággal sem birtok, mellyel a teremtő az embert az állattól megkülönböztette, hogy tudniillik felemelt fővel járni tudátok; gépszerű munkára, mint a vonómarha, alkalmasak vagytok ugyan, és mint katonák is köznyitézekként példásan néztek a biztos halál szemébe, **a haza iránti hűségtek is minden piszoktól ment** — de a ti sorstok itt e hazában egyedül csak az örök szolgaság „**mert a tót és az úr oly két fogalom, mely egymást kizárja!**“

Ilyen vérlázító lealáztatása, kigúnyolása egy „majd-„nem két milliónyi“ nemzetnek, vagy ha jobban tetszik népfajnak, lehetetlen hogy ez ország javát előmozdithatná; mert ilyen bánásmódtól odáig, hogy az így beszélő urak a tótokat, a szomszéd roskadozó birodalomban divott szokás szerint „**k u t y á k n a k**“ nevezzék, csak egy lépés van még. És ily elbánás mellett akarja Grünwald úr azt elérni, hogy a tótság ily több mint mostohájává válандó hazájához ragaszkodjék, s az ország határait tartván megszállva, ily ország határainak megbizható őre legyen! Ez pszichologiai lehetetlenség volna, ha ily bánásmód a mérvadó kormánykörökben is követendőnek elfogadtatnék. Mert nem lehet emberi lény, ki az ebek módjára nyalogatná azon korbácsot,

mellyel őt ütik, és ily méltatlan verés dacára, hű örnek szegődnek zsarnokoskodó ura jószágánál. Emberekkel emberül kell bánni! Nem is hihetem azonban, hogy Grünwald úron kívül, találkoznék egy komoly, beszámítás alá vonható férfi is széles ez országban, a ki Grünwald úr politikai tanulmányának 29 lapján olvasható ezen határtalan cynismusát magáénak vallaná.

Hogy a felvidéki tótok intelligentiája nagyobb részt idegenkedik nemzetiségétől, sőt gyakran szégyenli eredetének nyilvános bevallását, és épen ez oknál fogva a tótok szellemi művelődése maradt hátra, nemzetiségi öntudata majd nem elfojtatott, az tény, melyet senki sem vesz tagadásba. Ez azonban oly tény, mely minden nép életének egyik korszakát képezi, de azonfelül épen hazai viszonyainknak természetszerű és szükségképi következménye s kifolyása is.

Magyar testvéreink is átérték nemzetiségi fejlődésük ezen keserű korszakát, a mint átélte azt a német nemzet is. Volt ugyanis idő, midőn nemzetiségükbeli legelőkelőbbjei voltak akár angolok, akár franciák, akár olaszok vagy más nemzetiségbeliek, csak saját nemzetiségükbelieknek, magyaroknak nem akarták magukat vallani; saját magyar anyanyelvükön resteltek beszélni magasabb társas körökben; minden más nyelv előttük az „elegáns világ“ nyelve volt, csak az ő nyelvük volt a barbár, a pór nép nyelve. Ezen stadiumon minden nemzetiségnek át kell esnie, csak-hogy az egyik előbb, a másik utóbb éri el életének ezen időszakát, melyet az abban rejlő gyerkőczös s éretlen szellem tekintetében párhuzamba lehetne hozni az

egy ember azon korával, a mit a német találóan úgy hívja, hogy „Flegeljahre.“

Magyar testvéreinknek azonban könnyebb volt nemzetiségük ezen korából kibontakozniok, mert az ő nyelvük 1791 óta az országos törvényhozás által oly pártfogásban részesítettett, a milyennek mását az egész történelem felmutatni alig képes. Ennek oka pedig ismét abban rejlik, hogy a II. József császár alatt megkísértett germanizáció által az ország nemzetiségei felriasztván, az addig divott latin diplomatikus nyelv helyébe egy magyarországi élő nyelvet helyezni akartak, s az ez iránti vitánál eldöntetett, hogy az a magyar nyelv legyen. Ezen nyelv azonban akkori műveltségi fokánál fogva és azért is, hogy az addig még csak köteles tantárgy sem lévén hazánk iskoláiban, a hivatalos közegek nagyobb része előtt ösmeretlen is volt — nem mutatkozott alkalmasnak arra, hogy mint diplomatikus nyelv a latin nyelv helyébe azonnal léphessen, s így szükséges volt ennek előbb utat törni.

Törték is ám utját.

A mult század végétől 1848 évig alig akadunk itt ott egy országgyűlésre, mely a magyar nyelv kipalléroztatásáról, s közönségesen első helyen, ne gondoskodott volna. Így történt, hogy az 1832/6 országgyűlés már columnaliter latin és magyar nyelven alkothatta a törvényeket, míg végre 1844 évben a latin szöveg is kiküszöböltetett.

Nem irigylőleg akartam ezeket felemlíteni, én szívből üdvözlöm minden nemzetiségnek örvendetes fejlődését, annál inkább magyar testvéreink nyelvének gyarapodását — de fel kellett ezt hoznom „A felvidék“ azon némileg szemrehányó megjegyzésére, hogy nekünk tó-

toknak nincs nemzeti irodalmunk. Ha a mi nyelvünk, nem mondom ily országos támogatásban, de csak rokonszenves tőrésben részesült volna ez országban: azon nemzeti irodalmunk, mely a köztudomásu ellen-szenves tőrés mellett mégis létre jött, bizonyosan oly mérveket öltött volna magára, a milyenekről Grünwald úr nem is áhnodozik.

Fájdalom, hogy a magyar nyelvnek diplomatikus minőségre való emelése — mi ellen senkinek legtávolabbról nincs kifogása — magával hozta a nemzetiségi sür-lódások keserű gyümölcsét is. A magyar nemzetiség szempontjából, ha nem is épen méltányosnak s az idealistikus felfogással megegyezőnek, de természetesnek, mert az ember természetéből kifolyóknak találom, hogy az terjeszkedni kíván, és itt nem épen az arany mérle-gen latolgatja, történik-e ez mások rovására vagy sem.

„Homo sum, et nihil humani a me alienum esse puto.“

Mivel azonban épen a magyar nemzetiség az, mely már nyelve diplomatikus voltánál fogva a magyar nemzet fogalmában összeeső nemzetiségek között a főszerepet, a vezérszerepet viszi, s így a „primus inter pares“ helyét foglalja el, s ezen felül Grünwald úr állítása szerint is, de facto az állam egész hatalma kizárólag rendelkezésére áll, úgy hogy csak is ő van azon helyzetben, hogy jutalmazhasson vagy büntethessen, hivatalokat és méltóságokat osztogathasson vagy ezeket elvonhassa, kedvezzen valakinek vagy üldöztethesse — ismét az ember természetéből önként kifolyó corollarium, hogy ahhoz egész férfi jellem kívántatik meg, s ilyen vajmi kevés van ezen kenyér és rendjelek után ásitozó világon, hogy valaki ily hatalom kedvéért ne tegyen meg mindent, a

mit azon hatalom megkíván, sőt többet mint kíván, ha csak felteheti, hogy evvel kedves szolgálatot teend annak, a ki jutalmazhat és kegyelmeket osztogathat.

És itt vagyok azon valóságos jelenség okának második és főfőkútfejénél, hogy miért történik az, hogy a tót értelmiség legnagyobb része nem akar tót eredetéről semmit sem tudni, sőt azt ha lehet eltagadja és egyenesen annak legfanatikusabb üldözőjévé válik. Minden közönséges, egoistikus, s a jellemmel keveset törődő ember ugyanis úgy számít és leggyakrabban helyesen is számít, hogy ily eljárás mellett jutalom, méltóság, dicsőség vár reá; ellenben pedig, ha jól megy a sorsa s elkerüli az üldöztetést és nem keresett martýriumot — a lealáztatást és lenézést már csak nagyon nehezen kerüli el, s a mi bizonyosan reá vár, az abból áll, hogy magyar honfitársai csaknem kivétel nélkül kerülnek mint a pestist, s a lehető legjobb esetben emberbaráti szánakozással azt mondják: kár érte, derék, jóra való, becsületes ember, csak tót ne volna!

Nem túlzok pedig kedves honfitársaim, mindennapi életünknek hű fény illetve árnyképe ez. Tegye kiki kezét szívére, ez maga legjobb tanum lesz, s mondani fogja: „igaza van a tót atyafinak.“ Mert ha magyar testvéreink felbőszülésükben meg is mondják, hogy „tót nem ember“, akkor kedélyes állapotukban mégis a tótot „tót atyafinak“, ellenben a németet „német sógor-nak“ nevezik el. Ezen nyelvbeli hagyományok nyilván a testvéri egyetértés arany korának hagyományai s egy-szersmind élő tanúságai annak, hogy a magyar faj az itt talált tót fajhoz való viszonyát a tyafisági rokon viszonynak ismerte, a bevándorolt némethez való viszonyát pedig találólag sógor-sági viszonytal jelezte. Hogy azon-

ban azon szolgálékü „urakban“, kik nemzetiségi eredetüket szégyenlik, mennyi a jellem, azt bírálgatni nem akarom, feleljen erre mindenkinek saját józan esze és szive, és gondolja magát egy pillanatra azon helyzetbe, hogy bírāja volna egy nemzetiségét eltagadó **magyar** embernek. Lehetetlen, hogy helyes ítéletet ne mondjon azon Grünwald úr által ugynevezett „Hungaria militans“ felett, mely állítása szerint is nem igazi, törzökös magyarokból, hanem tótokból áll.

Ezek után könnyen átláthatja mindenki, hogy az épen nem valami nevezetesség, de az adott viszonyoknak szükségképeni kifolyása, hogy a felvidéken a nemmagyarok bajnokai a magyarságnak, de hogy ennek okai és rügoi egészen másutt keresendők s lelhetők fel, mint a hol azokat Grünwald úr keresi s feltalálnak véli.

A mit Grünwald úr a tót nép nagy tömegének ellenszenvéről, bizalmatlanságáról, megvetéséről és gyűlöletéről azok irányában beszél, a kik az ő nemzetiségi érdekei nevében lépnek fel — ez mese, s cáfolatot nyer Grünwald urnak magának azon szavaiban, hogy „a paraszt „az egész világon egyforma s a tót paraszt sem különb, „büzik a többitől. . . s nincs érzéke oly idealis érdekek „íránt, melyek magasabb műveltséget feltételeznek“. Nem mondom, hogy egyik másik helyütt nem sikerült volna azon „Hungaria militans“ embereinek tót csöcselékét itatás mellett reábirni, hogy egyik vagy másik alkalommal a kiszemelt egyének vagy többeknek országra szóló skandalumot tegyenek — ez bizony megesett és megeseik alkotmányos választásainknál bárkin is; de hogy ez a tót nép iniciatívájában, annak meggyőződésében találná indokát, az abszolút valótlanság, s a tót köznépek

józan s beszámítás alá vonható része egyáltalán ilyenekben részt nem vett soha.

A mi pedig a választásokat illeti, úgy az országgyűléshez, mint a megyei tisztviselőséghez, ezek kvalifikálhatlan üzelmeihez alig lehet felháborodás nélkül szólni. A nép józanabb része, mely nem allotriák végett jár oda, annyira megsokallotta már „a választások komédiáinak s apró fogásainak“ — Grünwald úr saját szavai — szentelen műveleteit, hogy a választások felé se néz többé, s ez tanúsága annak, hogy az addigi választások eredményei épen nem felelnek meg a nép józanabb része óhajtásainak. Ne ámit-suk tehát egymást, s mondjuk meg magunknak úgy négy szem között testvéri barátságban az igazat: választásaink roppant túlnyomó többségének eredménye a nép corruptióján nyugszik. Ez tehát komolyan semmiféle politikai tanulmány faktorának nem vehető.

Nézzük azonban a népválasztások azon nemét, hova a „Hungaria militans“ embereinek üzelmei nem férnek vagy legalább is nem mérvadók, s a corruptió még be nem fészkelődött, tudniillik az evangélikus egyházak lelkeszeinek és tanítóinak választását; s ime mit látunk? Hogy, legalább Grünwald úr állításai szerint, itt a túlnyomó többsége a megválasztottaknak olyan, ki nemzetiségi eredetét el nem tagadja, de hazájához való hű ragaszkodása mellett szereti azon népet s nemzetiséget, melynek pásztoraul s tanítójaul választatott meg. Valjon miért nem választotta Grünwald úr a népválasztás ezen nemét azon kérdés tanulmányozásánál cryteriumképen, hogy a tót nép mily érzelmeikkel viselkedik azok irányában, kik törvényes nemzetiségi igényeit pártolják? Bizonyosan csakis azért nem, mert ez

elfogult álláspontjának szűkkeblü keretébe bele nem illett. De ezzel veszít nyilván politikai tanulmányának belső értéke, mert új tanúsága annak, hogy nem objektív gondolkozás, hanem pártszennvedély szüleménye az egész mű.

Ebből világos, hogy valamint való igaz, miszerint a parasztnak nincs érzéke oly ideális érdekek iránt, melyek magasabb műveltséget feltételeznek — úgy ellenkezőleg igenis van érzéke oly reális érdekek iránt, melyek a legprimitívebb gondolkozási mód szükségképi folyamánai, s ezen érzéket ott érvényesíti, hol a „vis major“ által azok érvényesítésében meg nem akadályoztatik. Ilyen reális érdekek közé pedig tartozik az is, hogy az általa fizetett „urak“, akkár fizesse őket vallási, akár oktatási, igazságszolgáltatási, vagy közigazgatási érdekeinek előmozdítása szempontjából, az ő nyelvét értsék, az ő nyelvén vele érintkezzenek, iránta mint az állampolgár iránt, az ezt megillető illedelemmel viseltessenek, s róla, ha már általa fizettetnek, ne per„csöcselék“ beszéljenek, az ő lételének ne ellenségei és irtói, de barátjai s előmozdítói legyenek.

Ilyen reális érdekek közé tartozik szintén az, hogy ha gyermekeit — saját tudatlanságának kárára és árán okulván — oktattatni kívánja, ezt legalább az akadémiai tanfolyam határaig saját nyelvén tehesse, s így a nép földművelési osztályába is a műveltség átszivároghasson, a mint ez más államokban történik, s hogy az állam tanintézeteciből ne kerüljenek gyermekei vissza mint olyanok, a kik szüleik becsületes eredetét szégyenlik és saját eredetüket eltagadják, sőt gyakran, hogy ennek emlékét is kiirtásák, régi becsületes nemzetségük nevét is kivetkőz-

tetik, hogy egy semmi multtal és kétes jövővel bíró, de minden esetre a háládatlanság nem irigylendő árán szerzett új divatnevet öltsenek magukra. Azért, hogy az állami iskola a gyermekeket szüleik tiszteletben tartása helyett azoknak nyelvük miatti megvetésére tanítsa; hogy az állami iskola a növendékek nemzetisége kiirtásának szükségét egyedül üdvözítő dogmaként oltsa azok zsenge szívébe és pedig csakis azért, mert azok egy bizonyos a chauvinisták soraiban kelletlennek tartott nemzetiségéhez tartoznak, -- bizony semmi értelmes ember fiát iskoláztatni nem fogja.

Ezek azon reális, mindennapi érdekek, melyek a paraszt láthatárán is belől esnek, mert nem egyszer fizette meg annak az árát, hogy az általa nem értett nyelven hozzá érkezett kézbesítések, gyakran szántsándékosan is, hibásan lettek neki megmagyarázva, vagy azok megmagyarázására a kellő időben szert nem tehetett, vagy védelembe a hivatalszolga kétes jellegű tolmácsolása mellett tökéletesen fonákul lett bemondva a jegyzőkönyvbe stb. Ha azonban a parasztok ezen és ilyen, törvényileg is biztosított reális érdeke mellett, paraszt vagy „kaputos ember“ felszólal — mert a „Hungaria militans“ kegyelmes urai a paraszt érdek alacsony fokához per absolutum le nem ereszkedhetnek — a chauvinisták uszályhordozói, az úr Isten bármely nemzetiségének fia legyen is, rögtön ráválnak: „Észít, sétek fel, ez panszláv!“

Az illető ily nemű panszláv pedig, ha csak nem kénytelen meghunyászkodni a hatalom és erőszak ezen emberei előtt, mert talán családi existenciális kérdéssé nőhetné ki magát az opponálás — válaszul helyesen csak azt adhatja, hogy ha ezt nevezik panszlávismuskak, akkor

a becsületesség és törvényesség a panszlavizmussal azonos, s becsületbeli dolognak tartania kell minden független embernek, ily panszlávnak meg is maradni. És valóban más neme a panszlavizmusnak felvidékünkön nincs. Ezt pedig panszlavizmusnak állítani több mint képtelenség. De erről bővebben később értekezni szándékom.

E helyütt visszaakaram még utasítani Grünwald úrnak egyik rágalmát, mellyel a magyar nemzetiséget illeti csak azért, hogy ezen rágalomra mint praemissunura alapíthassa a magyar nemzetiség már fenebb említett önvédelmi harcának absolut szükségét a tótság ellenében. Ő ugyanis következő állítással lép fel: „Ha élni „akarunk, szaporodnunk kell és erősödnünk idegen elemek assimilatiója által. — Lehet-e szebb feladat, „mint . . . úgy intézni a dolgot, hogy az iskola által . . . „habár a köznép nagy tömege, mely az értelmiség vezetőse alatt áll, meg is marad tótnak, megmagyarosított „értelmisége által a magyar elembe olvadjon?“ Ezekben pedig a magyar nemzetiség nyílt rágalmazása rejlik, és pedig oly rágalom, mely eddig csak a határozottan magyarelles külföldi sajtóban hallható volt. Voltak t. i. egyesek, a kik azt állították, hogy a magyar nemzetiség összehasonlítható volna a sorvadási kórbán sínlődő egyes emberrel, s hogy magyar testvércink ezen betegségük érzetében vértransfusió utján akarnak magukon segíteni más nemzetiségek áldozatképeni kiszemelése mellett, ezek egészséges vérével testük felüdülését elérni ohajtván. És ime Grünwald úr a „Hungaria militans“ főszerepvivője, ezen nyilvános rágalmat egész komolysággal tiszta valóságnak állítja, a magyar nemzetiség életfeltételeül tüntetvén ki a nemmagyar nemzetiségek assimilatióját, értelmiségük elesését s ma-

gyarosítását. Sőt mondja, hogy e művelet már folyamatban is van, mert a középiskola „egyik végébe százanként rakják bele a tót „fiúkat, s a másik végén mint magyar „emberek jönnek ki, s ennek köszönhető a felvidék értelmiségének magyar „jellege.“

Ez a magyar nemzetiség életrevalóságának s életképességének oly impertinens bírálata, hogy alig tudom eléggé bámulni a merészség azon fokát, innellyel ilyesmi a magyar testvérnemzetiség arcába dobható épen azon egyén által, a ki a magyarság érdekei szóvivőjének feltolakodik.

Még terhesebb azonban ezen oktalan suppositum corollariuma. Ebből okvetlen következnek az is, hogy Magyarországon nincs tere más mint magyar nemzetiségbeli culturának, s hogy az itt élő más magyar nemzetiségek ez országban művelődésre számot nem tarthatnak, mert nemzetiségi culturájuk a testvér magyar nemzetiség életét fenyegetné. Mily értékkel bírhatna azonban oly existencia, mely mások művelődésében saját halálát látná?! A mely nemzetiségnek mások culturájától félnie kellene, az már maga pálcát tört volna saját létele felett. Én azonban úgy tudom, hogy magyar testvéreinknek sok viszontagságban edzett népfaja életének fentartása indokából nem szorult más fajok elnyomására, s hogy annélkül is mint vezérfaj szerepelhet, virágozhatik és missióját betöltheti. Sőt ellenkezőleg, más népfajok elnyomásával hűtlen maradna culturalis missiójának s egész multjának.

Semmi nép missiója nem lehet a pusztá terjeszkedés, vagy pusztá uralkodás bizonyos területen, hanem csak

is valamely szellemi emberiségi érdeknek előmozdítása, s hogy ez más népfajok elnyomásában fel nem lehető, azt bárki is belátja. A magyar nemzet egyik missiója volt, az európai civilizációt a török barbarismus ellen megvédeni, s ezt nagy áldozatok árán keresztül is vitte; missiója volt, a vallásszabadságnak utat törni a vallási absolutismus ellen, s ebbeli missióját is fényesen megoldotta; missiója most a nemzetiségi absolutismusra törő ezen korszakunkban a nemzetiségi szabadság, egyenlőség és testvériség elvének előharcosa lenni — lesz-e azzá?

Grünwald úr tanai szerint nem, sőt a nemzetiségi zsarnokság zsoldjába lépne, ha tanácsát követné. Ezt azonban tenni nem fogja, ezt nem is teheti, mert ez merő ellentéte a magyar, történetileg nyilvánult szellemnek, s ezt magyar testvéreink meghazudtolni nem fogják.

Hasonló, minden logikai gondolkozást kizáró módon jár el „A felvidék“ szerzője végre, midőn azon corollariumot vonja le, hogy Magyarországnak vannak tót nyelven beszélő lakosai, de tót nemzetiség nincs. Felállít ő legelőbb egy merőben alaptalan definitiót a nemzetiség fogalma felől, s ezen hamis alapfeltételből kiindulva, levonja azután a szükségkép hamis következtetést is. Szerinte tudniillik nemzetiség alatt oly nagyobb számú népfaj volna értendő, mely **nemzeti** különállásának tudatával bir, mely különállást érvényesíteni akar, önmagának célja és ideálja, s eszközökkel is rendelkezik fejlődésének előmozdítására, s ideáljának megvalósítására. Ily értelemben valóban tót nemzetiség nincs, de más nemzetiség sincs Magyaror-

szágban, mert „nemzeti különállást“ csak a magyar honpolgárok összesége vehet igénybe, de nem azoknak valamely „népfaja“. Más a politikai nemzeti különállás és más a nyelvi nemzetiségi különállás; de mindkettő egymással összhangzásba hozható, a mint ezt Helvécia és Éjszak-Amerika példái fényesen igazolják. —

Mi tótok magyar hazánknak ép oly hű fiai vagyunk, mint az ország bármely más nemzetisége; bennünket hazánkhoz való hűségre tanítani nem kell, mert ez velünk született érzelem, s mi hazánk hívei akkor is maradni fogunk, ha ezen hűségünket vérrel kellene megpecsételünk.

De azt ne mondja nekünk senki, mert azt soha senkinek sem hisszük el, arra soha senki reá nem tanít bennünket, hogy hazánk, édes hazánk azt kívánná tőlünk, miszerint fenállása óta 900 éven át, minden veszélyeztetése nélkül, híven megőrzött nemzetiségünket, nyelvünket feláldozzuk más nemzetiség, más nyelv kedvéért. Ha más testvérnemzetiségeink ilyesmit gyaláznak s nemtelenek bélyegeznek — engedjék meg, hogy mi is ily elfajulásban erényt ne keressünk. Mi nem a nyelvben, de a szellemben ismerjük a hazafiságot. —

IV.

Hogy a felvidéken tót nemzetiségi párt létezik, az tagadhatlan tény, és hogy létezik, az épen nem válik sem az ország, sem ezen vagy más nemzetiség szégyenére; de sőt ellenkezőleg, minden elfogulatlan honpolgárnak s igaz hazafinak — ezen utóbbi szó nemes értelmében — büszkének kellene lennie arra, hogy hazai szabadelvű intézményeink nem ismernek nemzetiiséget, mely a görögök helotái s az indusok pariasai módjára az emberi méltóságból kivetkőztetve, csak a legaljasabb szolgálatok teljesítésére hivatva volna.

Büszkének kellene lennie minden magyar polgárnak arra, hogy ezen hazának minden fia, nemzetiségére való tekintet nélkül, vetélkedik testvér honfitársával a haza szeretetében, jólétének előmozdításában, a tudomány fejlesztésében, a művelődés gyarapításában s az emberiség nagy szellemi céljának elérésében. Vagy dicsőségesebb volna talán egy önérzet s öntudat nélküli néptömeget kormányozni, mely sem nemzetet, sem hazát nem ismervén, állatok módjára a pillanat érzéki befolyása által vezérelteti magát? És sajnos, hogy vannak, kik ez utóbbi állapotot, legalább egyes nemzetiségek részén, kívánatosnak s óhajtaudónak állít-

ják; kiknek öntudatos, versenyző nemzetiség nem kell, versenyezzen ez bár a haza iránti hűségben és szeretetben, nemzetisége iránti ragaszkodásban, vagy más bármely, különben általuk is nemes célnak ismert irányban; kik nyíltan az állam egyik céljának, nemzetiségük missiójának hirdetik, hogy más nemzetiségei az országnak az ő helotái s pariasaikká tétessenek, s e célra az állam minden hatalmi eszköze felhasználtassék.

A tizenkilencedik század utolsó negyedében ily tannak hirdetését természetesen senki leplezetlenül nem risquirozhatja, mert az egész művelt világ feltétlen kárhoztatása nyomban követné őt. Ilyesmihez kell tehát némi plausibilis ok, és ebben igen találékonyak az illető tan hirdetői. Nem bántják ők „a köznép nagy tömegét“, ők csak ezen néptömeg önérzetes s öntudatos részét, annak értelmiségét, a tényleg velök minden irányban versenyzőket el akarják láb alól tenni, avval a paraszttal azután elbánnának ők könnyen, mint helotával. De hát miért ne legyen bármely magyar nemzetiségnek is értelmisége, legyen az tót, német, román vagy bármelyike is? Bűn-e az, ha ezek valamelyike az értelmiség polcára felvergődik, vagy privilegiuma-e ez valamely egyes nemzetiségnek? Nem biz az, legalább ezen tan hirdetői sem állítják ezt, hanem az ily értelmiség embere előttük a priori, minden további vizsgálódás nélkül, mihelyt nemzetiségének híve maradt, vagy panszláv, vagy pangerman, vagy panroman, de minden esetre a haza és a magyar nemzetiség esküdt ellensége, s ez ellen azután lehet irtó háborút indítani. Hiába mutatna ily egyén hazafias tetteire, hiába hívná fel az eget és a földet hazafias érzelmeinek tanuságául — nem használ semmi, mert szerintök csak a magyar

nemzetiség embere lehet az ország híve, a többi mind ellensége e hazának. Ez oly rögeszméjük, hogy ezen minden józan gondolkozásmód, minden argumentum hajtörést szenved, s a vita egyenesen lehetetlenné válik.

Észre sem veszik azonban ezen jó urak, hogy ezen eljárásuk mellett épen ők hatnak oda, hogy a magyar nemzet azon nagy kincstől, melyet a felvidéki tótságnak a hazához való ragaszkodásában bir, megfosztassék; hogy ezen eljárásuk által épen ők akarják előidézni azt, hogy a tót népnek a magyar testvérnép iránt tanusított szeretetének helyét a gyűlölet foglalja el. Mert minél nagyobb a felvidéki tótságnak hazájához való hű ragaszkodása — a mint ezt Grünwald úr is fényesen constatálja — kell, hogy annál nagyobb legyen azon mély sértésnek érzete is, mely az által okoztatik, hogy ezen hűség a hazaárulás ocsmány vádjával háláltatik meg pusztán azért, mert e tótság tótnak és nem magyarnak született!

Határozottan nem igaz azonban és ráfogásnál nem egyéb, mintha a felvidéken léteznék akár szervezett, akár szervezetlen párt, mely feladatául tűzte volna ki magának, hogy a tótokat elidegenítse a magyar államtól s a magyar nemzettől, és a nagy szlávtságba olvassza, s hogy mint a nagy szláv egyik tagja, gyűlölje a magyart, s vesztére törjön a helyett, hogy szövetségese legyen.

Ilyen párt nincs, s legfeljebb Grünwald úr és chauvinista társai képzelődésének szüleménye s agyréme, mely ürügynek megjárja azon keresztes hadjárat igazolására, melyet a tót nemzetiség művelődése ellen nem épen eredménytelenül inscenálnia sikerült. Nem irigy-

lem ebbeli herostratikus dicsőségének habérjait, a későbbi, higgadtabb korszak bizonyára méltóan elbírálandja e tekintetbeni viselt dolgait.

Nem tagadom én azt, sőt szégyenletesnek tartanám önmagamra nézve ha tagadnám, hogy érzem, miszerint mint tót, a nagy szláv faj egyik tagja vagyok. És hogy ezt a tót nemzetiségi párt férfiai is érzik, és pedig korántsem annak sejtelmével, hogy nem volna dicső dolog szlávnak lenni — a mint Grünwald úr gúnyolólág mondja — az bizonyos. Egy 80 milliónyi, ethnografiai értelemben vett nemzetnek tagja lenni, nem szégyenletes dolog, — s szivemből óhajtanám, hogy magyar testvéreink hasonszámu ethnografiai családdal dicsekedhetnének. De a fajegység és politikai egység érzete nyilván annyira esik egymástól, mint az ég a földtől, s azok azonosítása a legnagyobb absurdum. Magyar testvéreinknek ép úgy, mint a németeknek is, vannak fajrokonai az ország határain kívül is, a kikről mint fajrokonokról megemlékeznek, velök rokonszenveznek sőt értelmileg s a mennyire lehet anyagilag is segítségükre vannak (Csangó magyarok) — de innen a politikai egység érzetéhez igen nagy az ugrás. Sőt bizonyos, hogy bármily nagy mérvű legyen is a fajegységnek érzete, ez még a politikai egység utáni törekvésnek korántsem lehet cynosurája s mértéke. Elsass német lakosságának magatartása erre fényes példa, s mérget lehet reá venni, hogy sem Helvéciának, sem Éjszak-Amerikának német polgárai, legkevésbé sem vágyódnak a porosz sisak után, valamint Németország egyes részeinek politikai egyesülése s fonszorolása is magukban a németekben a leghatározottabb ellenségre talál. Az élet flagráns példája mutatja tehát,

hogy a fajegység, sőt az irodalmi nyelv egysége is még nem bir elegendő vonzerővel politikai egységek alkotására, mely utóbbiaknál a vonzerő az institutiók szabad-
elvétségében, a szellemi s anyagi jólét előhaladottabb fokában, a vagyoni s életbiztonság nagyobb garantiáiban rejlik, melyeknek értéke a puszta fajrokonsággal soha sem pótolható.

De épen ez oknál fogva azon államférfi, ki állampolgáraiban az állam iránti benső vonzalmat megalapítani, vagy a fenlevőt megtartani akarja, egészen fonákul jár el, ha institutióit bármily iránybani absolutistikus elvekkel veszi körül, a honpolgárnak szellemi művelődését megakasztja, vagy csak megnehezíti is, anyagi jólétét veszélyeztető formákhoz köti az igazságszolgáltatást s közigazgatást stb. stb.

„A felvidék“ szerzője pedig valóban ily eszközökkel kívánja fentartani a tótoknak magyar hazájukhoz való hagyományos hű ragaszkodását. Különös azonban, hogy Grünwald úr dacára ezen elveinek, felvidéke egyik helyén elismerést érdemlő önmegtagadással constatálja, hogy a szláv fajok egységének érzete nem épen absolute kárhoztatni való dolog, hogy a kik ezt először érezték, ideális irányu, szellemes, derék emberek voltak, és senki nekik rossz néven nem veheti, hogy az egységért rajongtak, hogy ennél semmi sem természetesebb s természetes az is, hogy a szláv nagyság eszméje itt-ott fogékony talajra talált hazánkban is.

Az ember azt hinné, hogy ime egy higgadt gondolkozású férfival van dolga, a ki a tényeket úgy veszi a mint vannak, s emberekkel emberi módon számít, és nem idegen azon eszmének roppant horderejétől az emberiség művelődése tekintetében, ha a 80 milliónyi szláv

fajnak épen úgy mint a 40 milliónyi germán fajnak egy irodalmi nyelve volna. Mert hiába, az emberiség művelődése, már a világra szóló művelődést értve, kis számú nemzeteknél majdnem a lehetetlenség körébe tartozik, mert a közönség csekély száma nem engedi, hogy ily nemzet irodalma a mindennapiasság keretén kívül, a tudomány egyes szakmáinak mélyen beható részleteibe bocsátkozzék. Ha a germán fajnak nem lett volna azon szerencséje, hogy mielőtt még egyes dialektusai az egyes germán néptörödékek irodalmi nyelvivé alakultak, egy egységes irodalmi nyelvet fogadott el: — bizonyosan nem versenyzett volna ma irodalma az angol és francia irodalommal, melyeknek művelt közönsége szintén milliókra számíttatik. —

A tudomány embere is vagy ideális ember, ki azt kívánja, hogy buvárokodásának eredményei az emberiség minél tágasabb köreiben terjedjenek el; vagy pedig reális ember, a ki kívánja, hogy fáradozásainak jutalmát is láthassa. Mindkét esetben azonban keresni fogja műve számára a nagy közönséget, és csak ha kénytelen vele, ír oly nemzet nyelvén, mely műve horderejének felfogására csak csekély alkalmas közönséggel bír. Sőt vannak a tudománynak bizonyos egyes ágazatai, melyek kisebb nemzeteknél épenséggel nem is művelhetők.

Kétséget sem szenvedhet tehát, hogy az ugynevezett irodalmi panszlavismus utáni törekvés az emberiség egyetemes művelődése szempontjából kéllőleg nem is méltányolható, habár az, tekintve az egyes szláv fajoknak előrehaladott, különálló dialektusbeli irodalmát, csaknem a lehetetlenséggel határos, miután ezen dialektusok egymás között már az elsőbbség iránt vetélkednek, s így azok egyesítése lehetetlen.

Valamint azonban „A felvidék“ egyéb helyein, ugy itt is tapasztaljuk, hogy Grünwald úr a legnagyobb ellenmondásokba bonyolódik, mert ugyanazon szláv faj egységének érzetéről, a melyet az idézett helyen természetesnek s nem is gáncsolhatónak állította, — egyik előbbi helyen azt mondja, hogy nekünk a magyar állam területén lakó tótokat ki kell szakítanunk a szlávtság testéből. Ez, a mennyiben a tótok nyelvi rokonságát illeti, igen nehéz és hálátlan, mint -- Grünwald úr szerint is — természetellenes feladat és munka volna. „Naturam, etiamsi furca expellas, tamen usque recurret.“ A mennyiben pedig a szlávtság politikai testét érdekelné, onnan a tótokat kiszakítani nem kell, mert nincsenek is benne, hanem vannak a magyar politikai nemzet és állam testében, s valameddig itt irigylendőbb a sorsuk s irigylendőbb viszonyok uralkodnak mint más államokban, nem kell attól tartani, hogy valaki rosszabb viszonyok után vágyódnék pusztá ideális értékű fajrokonsági viszonynál fogva. Sokkal önzőbb és realistikusabb időket élünk, sem hogy ilyesmitől alaposan tartani lehetne.

Grünwald úr futólag megérintvén a nemzetiségi kérdés keletkeztének történelmét hazánkban, két nevezetes ténykörülmenyt hallgatott el, mely lényeges befolyással birt ezen kérdés miképi fejleményére.

A törvényhozás ugyanis túlmenvén azon határokon, hogy a magyar nyelv pusztán az ország diplomatikusan nyelve legyen, ezt egyenesen „nemzeti nyelvnek“, „hazai nyelvnek“ törvényileg avatta fel, mi által ez ország többi nemzetiségei némileg a „nemzet“ és „haza“ testéből kiküszöbölteknek látták és érezték magukat. Ez már magában nem jó vért szült. A mint

azonban az 1848. XVI. 2. §. e) pontja a megyei hatóság gyakorlata tekintetében kimondotta, hogy a köztanácskozási nyelv mint gyűléseken, mint a bizottmányokban Magyarországra nézve egyedül a magyar — az ország nem magyarajku honpolgárai azt találták, hogy a politikai jogok gyakorlata tőlük legnagyobbbrészt el van vonva, s hogy az előbbeni nemes és nemnemes közötti különbséget, nagyrészt a magyarajkuság és nemmagyarajkuság váltotta fel, hogy a nem magyarajku honpolgár nevezetes politikai jogok tekintetében nem egyenjogu a magyarajku polgártársával, mert a mit a törvény egyik kézzel adott a nemmagyar népfajoknak, azt a másik kézzel megint elvette, mert az ezen népfajok által nem értett magyar nyelv használatához kötötte ebbeli jogok gyakorlatát.

Ez volt az 1848-ki törvényhozás „partie honteuse“-je, melynek káros voltát Kossuth Lajos is belátta utóbb, Szeged felé való vonulásakor, de későn.

Bekövetkeztek azután az absolutismus keserves napjai, melyek a nemzetiségi elnyomás jogegyenlőségét hozták be hazánkba, s melyek alatt magyar testvéreink, önmagukon tapasztalván az elnyomatás sanyarúságait, nem egyszer emlegették, s emlegették egész az alkotmányosság visszaállításáig, hogy ha visszakerül még ez ország alkotmányossága, méltányosak lesznek az ország minden nemzetiségének nyelve s művelődése irányában, s elmennek a nemzetiségi jogegyenlőség legszélsőbb határaig.

Ezen közös elnyomatás korszakára oly classikusan reá illik Heine azon ismeretes költeménye:

„Selten habt ihr mich verstanden.

Selten auch verstand ich euch;

Doch wie wir im Koth uns fanden

Da verstanden wir uns gleich.“

Nem akarom „A felvidék“ példáját követni, s hazai történelmünk azon leggyászosabb korszakának alig behegedt sebeit felszaggatni, hol az ország testvérnemzeti-ségei dúltak egymás ellen.

„Iliacos intra muros peccabatur et extra.“

Sajnos azonban, hogy saját kárunkon sem tudunk okolni, hogy a legközelebb mult történelme is nyom nélkül haladt el felettünk, a alig másztunk ki nagy ügyel bajjal a közös elnyomatás sarából, máris megint ott vagyunk, hogy kapkodunk egymás hajába, s nem értjük, nem akarjuk érteni egymást.

„A felvidék“ szerzője a tót nemzetiségi párt növekedését nem azon természetszerű okban keresi, hogy a nemzetiségi eszme ugyszólván a tizenkilencedik század irányadó eszméjévé válván, mi nálunk is, ugy mint maga idején a vallási reformatió eszméje s utóbb a francia encyklopädisták eszméi, tágasabb és tágasabb körökben érvényt szerzett magának — hanem abban, hogy asscelái e miatt jutalomban részesülvén, sok piszok vegyült az eleinte ideális jellegü mozgalomba.

Nincsen párt széles e világon, melynek tagjairól azt lehetne mondani, hogy azok mind tiszta és feddetlen jelleműek s nem piszkos intentiók által vezéreltetnek, különösen, ha a párt tagjainak mint olyanoknak, jutalmazásra van kilátásuk. Ha azonban ezen utóbbi ténykörülmeny, vagyis a díjaztatás, vétetik valamely pártnak piszkos elemekkel való elárasztatásának főkutfejeül, a mint méltán is annak vétetik — akkor a tót nemzeti-ségi pártnak egyenesen angyalokból állania kellene, mert a tót nemzetiségi párthoz való tartozás soha megjutalmaztatás okául nem szolgált, üldöztetés okául azonban mindig és minden kormány alatt, s a legkedvezőbb kor-

szakban is legfeljebb az történt, hogy e párt tagjai nem üldöztek, törvényes kívánalmi elé akadályok nem gördítettek, s némileg rokonszenves türetésben részesítettek. Vagy talán abban rejlett a jutalmaztatás, hogy az „enfant terrible“-ként emlegetett Hurban a német korszakban policialis felügyelet alatt tartatott?

Ellenben azonban, mint már fenebb is megemlítém, magyar testvéreink kezében igen is áll a jutalmazási és kegyosztogatási hatalom, s gyakoroltatik is nem épen fukar módon, és így ha Grünwald úr logikája helyes, a „Hungaria militans“ soraiba is jókora adag piszok vegyülhetett és pedig annál inkább, mert az ilyen elem csak addig szolgálja pártját és urát, míg a párt uralkodó s jutalmazásra képes; a mint azonban megszűnt annak lenni, mint a pátkány, elhagyja a súlyedező hajót, s ismét az uralkodó párt szolgálataiba szegődik.

A mint téves pedig Grünwald úrnak nézete a tót nemzetiségi párt növekedése okának felfedezésében, ép oly téves azon nézete is, mintha thüróc-szent-mártoni tót gyülekezet, melyen a tót nemzetiségi párt politikai programját ország-világ előtt megállapította, Bach korszakbeli hivatalnokok műve lett volna, a magyar állam s alkotmány megdöntésére irányozva. Valaki csak ismeri az akkori politikai viszonyokat magyar hazánkban, tudja azt is, hogy ugy a legkegyelmesebb királyi leiratok, mint az országgyűlési feliratok egyik lényeges részét képezte a magyarországi nemzetiségek igényeinek méltányos kielégítése. Deák Ferenc világhírű felirata legfényesebb bizonyítéka ennek. Mi lehetett tehát természetesebb, mint az, hogy a tót nemzetiség nyilatkozni kívánt ezen ugyszólván napirenden levő és legsajátabb érdekeit tárgyazó kérdésben. De nem állam és alkotmánybontó in-

tentióval, hanem azért, hogy az épen együtt lévő országgyűlés ismerkedjék meg ezen igényeik mibenlétével, mert egyik tót közmondásunk azt tartja, hogy „a néma gyermeket saját édes anyja sem tudja megérteni.“ El is határozottatott, hogy ezen gyűlés tanácskozmányának eredménye küldöttségileg az alsó ház elnökének adandó át alkotmányszerű tárgyalás végett.

A mit Grünwald úr ezen gyülekezetben részt vett tagokról gúnyolólág felhoz, hogy ezek csak a szellemi és anyagi szegénységet képviselték: elég legyen itt magának azon gyülekezet eredményének szellemi tartalmára, s azon ténykörülményre utalnom, miszerint ezen tanácskozásban tényleges részt vettek Thúrócz megye akkori főispánja báró Révay Simon, Liptó megye akkori főispánja Szentiványi Márton, az alsó ház későbbi al-elnöke, s akkor Thúrócz megye egyik választó kerületének országgyűlési képviselője Just József stb. stb. Ezen nevek felemlítése inkább cáfolja meg Grünwald úr minden ebbeli ráfogásait, mint bármily más cáfolat. Ezen urak pedig a thúrócz-szent-mártoni „Memorandum“ összes határozatait — a tót kerület területi meghatározásának egyedüli kivételével — méltányosoknak és olyanoknak nyilvánították, melyek realizálását a tót nemzetiség bizton elvárhatja az országgyűléstől, mihelyt az azon helyzetbe jut, hogy alkotmányos uton törvényeket alkothasson.

Minden ember, ki nyugodtan és tárgyilagosan gondolkozni képes és akar is, igen természetesnek fogja találni, hogy a tót nemzetiségnek a felvidéki „Hungaria militans“ emberei által való üldöztetése ügyében tett annyi szomorú tapasztalások után azon memorandum-beli politikai kívánalmak egyike az is volt, hogy a tó-

tok által lakott vidékeken a törvényes kvalifikáció mellett „caeteris paribus“ oly egyének alkalmaztassanak a kineveztetéstől függő hivatalokra, kik nem ellenségei a tót elemnek, hanem nyilvánosan is ezen elem élő tagjainak vallják magukat, s a nép nyelvét értik. S ime Grünwald úr ezen ténykörülmenyben is nem a tót nemzetiség gyámolítását, nem az elfajulás elleni óvszert s az elnyomás elleni védvet keresi — hanem haszonlesést, hivatalvadászatot. Mintha nem jogos és méltányos volna a tót nép azon kívánalma, hogy ha már ő fizeti tisztviselőjét, ez olyan ember legyen, ki fáját nem gyűlöli, hanem szeretettel ápolja.

Volt is nagy mozgás a felvidék „Hungaria militans“ soraiban. Ez ugyanis csaknem kivétel nélkül a szabadalmait vesztett nemességből ujoncoztatik, melynek tagjai ma sem képesek még felfogni, hogy mikép lehetséges őket egyranguakká tenni azon pappá vagy ügyvéddé vált paraszttal, s hogy mikép lehetséges egy államban a tudományos műveltséget felébe helyezni az őszöktől öröklött társadalmi állásnak. De tudván, hogy a születési előjogok ideje lejárta magát s alig restaurálható többé: a nemzetiségi s nyelvi előjogok sáncai mögé helyezkedik, s onnan ilyen alakban kívánja vérévé vált aristokratikus érzelmeit s érdekeit megvédeni a mindinkább reá rontó democraticus szellem ellen. Ezt pedig annál kiméletlenebbül teszi, minél bizonyosabbnak véli, hogy ez a kormánykörökben kedvelt dolog.

Igy volt az 1861 évben is a thúróc-z-szent-mártoni „Memorandum“ után. Itt látta ezen nemesség, hogy a tót nemzetiségi program nyelvi a parasztságba való olvadását keresztül vinni kívánja, s az utolsó válaszfal ledölni készül, mely őt a köznéptől elválasztja.

De tudta azt is, hogy most már a magyar uralom korszakának bekövetkeznie kell, s mindegyikük a magyarság megmentőjének akarta magát bemutatni. A megmentetéshez azonban kellett mindenek előtt valami veszély, mely tényleg nem létezett. Megteremtetett a veszély is, s a chauvinisták légiója neki ment nagy garal zajjal a tót nemzetiségi pártnak, ezt a magyarok halálos ellenségének, a haza árulójának uton utfélen hirdetvén, s nem épen válogatott eszközökkel a tudatlan nép ámitása mellett óvásokat csikarván ki tőle azon tót nemzetisége programm ellen.

A magyar államférfiak az országgyűlésen azonban birtak annyi érzéssel a nemzetiségi egyenjoguság méltányos kivánalmai iránt, birtak annyi államférfiúi belátással és tapasztalással, s birtak annyi politikai tapintattal, hogy a tót nemzetiségi párt és programja ellen mesterkéltséggel és mesterséges módon inscenált „hetzet“ a maga valóságos értékére redukálták, s a nemzetiségi, nyilvánított igényeket komoly megfontolás tárgyává tenni hajlandók voltak, de akkor az országgyűlés feloszlata miatt ebben megakadályoztattak. Nem tájékozatlanság vezérelte tehát akkor is kormányférfiainkat; hiszen a nemzetiségek egymás elleni uszításának zavaros vizében halászni szándékozók serege nagyon is gondoskodott arról, hogy a mérvadó körök az ő hős tetteinek, viselt dolgainak és eredményeinek bő tudomásával birjanak.

A mit Grünwald úr politikai tanulmánya további folyamán a tót nemzetiségi pártnak a kormány általi támogatásáról s jutalmazásáról, az egyháznak ebbeli actiójáról, a középtanodáról, időszakai sajtóról, „Matica“ irodalmi intézetről, takarékpénztárakról s egyéb egyle-

tekről, mint ugyanannyi politikai eszközökről felhoz, az mind egész az ismeretlenségig el van torzítva. Minden nemzetiség első érdekének kell lennie, hogy művelődéséről, nyelve kipalléroztatásáról s anyagi jólétéről gondoskodjék, különösen ott, hol maga az állam ez irányban épen semmit sem tesz. „Segíts magadon s az „Isten is megsegít.“ Ezen mondat főleg a tót nemzetiségre reáillik, mert önmagán kívül senkije sincs, ki őt segítené, gyámolítaná. De ha össze is szedi magát, s véres verejtékkal szerzett fillérjeit a nemzetiségi művelődés oltárára leteszi — mert ezen nemzetiségi párt legnagyobbbrészt szegény emberekből áll — s alapít középiskolákat, alapít irodalmi egyletet; ha azon mindennapi néptragédia láttára, hogy az uzsora a nép anyagi jólétének velején rágódik, s azt szemlátomást tönkretételrel fenyegeti, a tehetősebbek összeállanak és takarékpénztárt alapítanak a nép nyomorát enyhítendő; ha a tót nemzetiség valódi barátjai, ezen, a nyomor által sok helyütt az iszákosság karjaiba vetemedett tót lakoságon mérséklési és józansági egyletek alakítása által javítani, önszegélyzési társulatokkal takarékosági érzékét nevelni iparkodnak, s a nemes vállalatoktól az ég sem tagadja meg a sikeres előmenetelt, úgy hogy ezen nép felüdülése látszólagosan növekvő félben van — felkerekedik a „Hungaria militans“ irigy serege, s hazafisággal tele vevén száját, hirdeti a haza és magyar faj vesztét, ha a tót nemzetiség önalapította középiskolái el nem töröltetnek, nemzetiségi irodalmi egylete meg nem semmisítették, a mérséklési és józansági egyletek fel nem oszlatnak stb. S a mint ezen örökké ismétlődő „Caeterum censeo Slavos esse delendos“ az országban a hazafiság és magyar nemzetiségi érdek hamis zászlaja alatt

elhangzik, a becsempészett contrebande igaz árunak fogadtatik el, s a hazafiság és magyar nemzetiség érdekeinek leple alatt az emberiség érdeke elnyomatik annak egyik tagjában, a tót nemzetiségben. A művelődés szelleme sírva fordul el ez üzelmek láttára; az ember-szeretet és humanismus gyászba borúl — de ujjongnak helyettök a nép butaságán élösködő parasyták, és ujjongnak a pálinka mérgével a néptömeget meg-mételyező regale-bérlők, mert áldozatuk ismét körmük közé került.

Valóban lélekháborító jelenetek ezek s annál utálatosabbak, hogy a „patriotismus“ ürügye alatt idéztetnek elő. Nem is lehetséges, hogy ezen emberek az üldöztetési mania egyik nemében ne szenvedjenek. A vallási istenitisztelettől kezdve, az emberi szellemi és anyagi haladás terén bármi is történjék a tót nemzetiség érdekében — ebben panszlavismusnak, hazaárulásnak, magyar fajgyűlöletnek benn kell lennie. Ez annyira megy már, hogy következetesen fell kellene tenni, miszerint a tót nemzetiség existenciája maga is már hazaellenes, a magyar faj ellenségének teremtett existencia, s ennél fogva kiirtandó. Ez Grünwald úr logikája, kinek nézete szerint a tót faj csak mint műveletlen néptömeg tűrhető az országban, s mihelyt művelődik, a műveltségre szert tett résznek meg kell szünnie tótnak lenni, vagy szabad elhatározása, vagy megsemmisítése folytán. A választás ezen alternativa között szabad.

A tót nemzetiség életérdeke megkivánná valóban, hogy a kormány egyszer valahára elszánná magát, a sok gyanúsításnál nem maradni a felszínen, hanem behatol a

megvizsgálni a dolgot, valjon mi a való. Kétséget sem szenvedhet, hogy a kormány ekkor a panszlavismus, hazaárulás és a magyar faj gyűlöletének ügyében ugyanazon eredményre jutni fogna, mint jutott a beható vizsgálatnál Manasses merész elbeszéléseinél Petőfinék az orosz szibiriai ólombányákban raboskodása iránt. Van ám nálunk egész serege a nemzetiségi Manassesféle embereknek, s a Grünwald úr által emlegetett felvidéki „Hungaria militans“ legnagyobb része ezen mesterség és iparüzlet embere. Tudják, hogy itt csak merész állítás és ráfogás kell, elhinni elhiszik biz azt azon körökben, a mely körök meggyőzésére volt a rágalom gyártra, s mélyebb, behatóbb vizsgálat még eddig soha sem ejtetvén meg, természetes, hogy vérszemet kaptak ezen mesterség gyakorlatán. Manassesünk is már-már nagy és ünnepezt ember készült lenni az országban, s azzá is vált volna, ha a bíróságok nem kutatják a dolgot, s az ügy fenekére nem tekintenek. Ha pedig Manassesnek sikerült volna a művelet, mérget lehetett volna reá venni, hogy akár hány utódja lett volna ezen mesterségében. Itt azonban a csalásnak s álmításnak bele törött a bicskájája!

„A felvidék“ szerzője a tót nemzetiségi pártot, mely szervezve tényleg nincs is, szigorú pártfegyelem alatt állónak, s így némileg félelmetesnek ki akarván tüntetni — habár ismét más helyütt azt épen semmi befolyással nem bírónak, s inkább gúny tárgyát kepezhetőknek állítja oda — egyenesen a héber vallás elveit a „kóser“ és „trefe“ s mások tisztátlansága iránt nyakába akasztja ezen nemzetiségi pártnak, mondván többek között, hogy ezek „mindnyájan csak a pátjukhoz tartozó „korcsmárosnál egyhítik szomjukat.“ Ez oly valótlan

állítás, s a mindennapi tapasztalással olyannyira cáfoltatik, hogy annak keletkezhetéséről nem is tudok mást feltenni, mint hogy ezen mendemonda feltalálójában s terjesztőjében még él némi homályos sejtelme annak, hogy az ő nemzetisége egykor egy ily módon fegyelmezett párthoz tartozott, s ezen fegyelmi elv tudata a nemzetiség késő sarjadékából sem tudott egészen kivészni, mikor az már több nemzedéken át emancipálva volt azon elv terhe alól.

Nem kevésbé ráfogás, mintha a tót nemzetiségi párt a szláv bizottságokkal összeköttetésben állana, ezektől instructiókat s pénzsegélyt kapna. Ha ez való volna, valjon „tengődnének“-e akkor a tót lapok, s nem jelenhetnék-e meg legalább egy tót politikai lap mint napilap? Ha egyáltalában orosz körökben csak legtávolabbról is gondolkoznának arról, hogy a felvidéken némi morális, vagy bármily más hódításokat tenni ohajtandó volna — valyon nem nyílnék-e alkalmuk a nagyrészt tönkre menő felvidéki uradalmak megvásárlásában egy formális békés invasióra, úgy hogy a Popper, Stummer és más ilyféle családok helyett, Demidoff, Urusoff stb. családok itt letelepednének, ha tömérdek vagyonuknak aránylag igen kis részét akarnák e célra fordítani?!

Ily terjeszkedési vágy azonban létezik csak a panszlavismus rémképe által elmebetegké vált egyének agyában.

Hogy a rubel, mely Thúrócz-Szt.-Mártonba Oroszországból kerül, nem a képzelem szüleménye, s ezt a póstakezelési könyvek is bizonyítják — valóságos tett dolog, s ezt a Grünwald úr által panszlávoknak nevezett

tót nemzetiségbeli egyének sem akarják a képzelem szüleményének feltüntetni, sőt óhajtják, hogy minél tömegesebben jönnének azon rubelek hazánkba oly uton és módon, a mint tényleg a thúrócz-szt.-mártoni póstára érkeznek.

A ki a felvidéket ismeri, tudja azt is, hogy különösen Thúrócz megye régi idők óta igen élénk kereskedelmi üzletet folytat Oroszországgal, úgy hogy ezen megye jóléte főleg ezen kereskedelmi viszonyoknak köszönhető. A felvidéken mindenki előtt ismeretes, csak Grünwald tudni vagy másokkal tudatni nem akarja, hogy Tocsek, Ország és más számos nemes családok orosz rubeleken gazdagodtak meg, sikeres kereskedelmi műveleteik folytán, és hogy Thúrócz megyének nagy része nyári időkben majdnem egészen el van hagyatva a férfivilágtól, úgy hogy az asszonyok kénytelenek minden földművelési munkát végezni, mert férjeik Oroszországban kereskednek. S megjárják is ez országot egyik szélétől a másikig olyannyira, hogy ha ily kereskedésnek induló Thúrócz megyei embert kereskedelmi útjának végpontja felől megkérdezi szomszédja, s ez történetesen Moszkva — erről csak amugy kicsinlőleg szokott nyilatkozni, hogy biz ő ez idő szerint „csak „ide Moszkva alá utazik.“

Tudja ezt a ministerium is igen jól, mert uti leveleket állít ki számukra, s azért igen természetes dolog, hogy Szlávy ministerelnök úr a rubelek ily nemétől épen nem ijedt meg, sőt kívánta volna, hogy ne csak a thúrócz-szent-mártoni póstakezelési könyvek, de minél több póstai állomáson a kezelési könyvek bizonyítsák az orosz rubeleknek ily módoni hazánkba való vándorlását.

Hogy tehát már előbb helyesen jellemeztem „A felvidék“-et, midőn állítottam hogy „Ignos fallit, notis „est derisui“, láthatja mindenki, ha csak szántszándékosan nem hűnyja be szemét az igazság előtt, ezen flagrâns példán is.

V.

Volt alkalmam már előbb reámutatni a különbségre, mely a politikai s a nyelvi értelemben vett „nemzett“ fogalma között létezik. Ezen különböző fogalmak összezavarásának kikerülése tekintetéből ezen feleletemben a nyelvi értelemben vett nemzetet „nemzetiségnek“, „fajnak“ nevezem, s csakis a politikai értelemben vett nemzetet nevezem itt „nemzetnek.“ Volt alkalmam már arra is utalni, hogy a nemzetiségi vagyis fajrokonság természetsszerűleg bir ugyan a vonzerő bizonyos fokával a rokon fajokra egymás között; de hogy ez egymaga korántsem ér fel a vonzerő azon hatalmas kapcsaival, melyek az állami institutióknak az egyéni, nemzetiségi és vallási szabadsággal való áthatottságában, a művelődés akadálytalan megengedésében, s ez által elért szellemi fölény egyenlő méltatásában, a meggyőződés nyilvánításának szabadságában, a személy s vagyonbátorság biztonságában, s egyszóval abban rejlenek, hogy az állam minden ténykedésében alattvalói iránt az **emberi méltóság** parancs-zavát mérvadónak ismeri.

Mi nekünk tótoknak osztályrészüil jutott, hogy a szláv fajhoz tartozunk; a ki ezt nekünk rosz néven veszi, annak már nem marad egyéb hátra, mint az úr Istennel veszekedni, hogy miért intézte így a dolgot és nem

másként. Ez factum, melyet semmi ember fia, ha még annyi hatalommal is rendelkeznék, nem változtathat meg. Kár tehát ezen tény előtt szemet hunyni, s a tótot arról meg akarni győzni, hogy ő tót és nem szláv; mert bizony ő épen úgy tót mint szláv is, valamint a palóc és a csangó egyuttal magyar, a szász és sváb pedig egyuttal német is. Ha valamely ember ezt el is akarná tagadni, akkor a mindennapi szavak, ezek flexiójának és a mondatok alkotásának ugyanazonossága rákiáltaná, hogy hazudik. Kinek nem 'tűnt volna fel az utolsó hadjárat folyama alatt bolgár területen emlegetett számos hegy, folyó, város, falu, sőt egyes emberek neveinek ugyanazonossága a felvidéken divó elnevezésekkel? — Ez nem történetesség, ez a fajrokonság flagrns bizonyítéka.

De azért, hogy ez így van és megmásíthatlanul így van, nem kell Grünwald úrnak megijednie, hogy mi tótok e miatt szükségkép a haza s a magyar faj ellenségei volnánk. Sokkal több szerb és horvát lakott Törökország területén mint mi nálunk — de senki közülök nem vágyódott pusztán azért, hogy fajrokonaihoz csatlakozzék, török alattvalóvá lenni. Ellenkezőleg azonban igenis megtörtént, hogy sokan ott hagyták fajrokonaiikat Törökországban, és átmentek a szabad s emberi méltósággal megférő institutiók államába.

Különös eszejárása lehet Grünwald úrnak az emberiséget hódító eszmék tusája tekintetében. Ő fel sem foghatja, hogy mikép lehessen valaki oly eszme követője s híve, melynek részén sem a dicső történelmi mult, sem a fényes és hatalmas jelen nem található. Pedig tudhatná, hogy a jövő mindig ily nyomorult alapokon gyökerező eszmék uralmának fentartva volt.

Mintha csak látnám Grünwald urat a kereszténységi eszme első felvillanásakor, mily nagyúri lenézéssel szólt volna azon csöcselékről, összeszedett pár gyámoltalan, koldús halászról, kik sem vagyont, sem műveltséget, sem öröklött tekintélyt, sem népszerűséget, s csak a szellemi és anyagi szegénységet repraesentálva, apostoloknak nevezik magukat, és saját izraelita nemzetiségbeliei által leginkább üldöztetnek a „Hungaria militans“ módjára. Mintha látnám miként demonstrálja, hogy „azok „között egy sincs, ki azt a kifejezést hordaná magán, „mely az ősöktől öröklött jelentékeny társadalmi állás, az „élet magasabb régióiba való emelkedés következménye „szokott lenni, a mit distinctiónak nevezünk; csupa pa- „raszt arc a szó szoros értelmében; luxust egyike sem „űz, s nem is képzelhető, hogy a distinguált ember ily „társaságban megmaradhatna“.

Az akkori Grünwaldok azonban, épugy mint a jelenkoriak, egyről megfelejtkeztek, és pedig arról, hogy azon igénytelen pár egyén bir egy nagy horderejű eszmével, s ezen eszméhez való tántoríthatlan hűségű ragaszkodással.

Ez pedig áll „si parva licet componere magnis“ a nemzetiség eszméjéről is. Ezen eszme megfogamzott a világrészben, s a világrésznek meg kell szülnie annak gyümölcsét, tetszik ez bár valakinek vagy sem. Megfogamzott az nálunk is hazánkban, ezt meg nem történtté nem tehetjük többé; rajtunk van csak mindent elkövetni, hogy az okvetlen bekövetkező szülés, édes anyánk, édes magyar hazánk minél csekélyebb megrázkódtatásával s veszélyeztetésével menjen végbe. A magzatelhajtás, mit Grünwald úr tanácsol, nyilván természetellenes s életveszélyes operatio volna.

Ezt magyar hazánk lángeszű férfiai épen a magyar testvéreink részén be is látták; és a ki báró Eötvös Józsefnek e kérdésben irt munkáját olvasta, fel sem foghatja, hogy a magyar nemzetiség csak egy pillanatra is habozhatnék affelett, hogy kinek tanácsát kövesse e kettő közül. Igaz, hogy báró Eötvös ildommal, s a tárgy méltóságához illő mérséklettel irt — holott Grünwald úr tollának, szellemi tekintetben a dorong is beillet volna, mert célja is — úgy tetszik — kevésbé a meggyőzés, mint inkább a ledorongolás.

A világhódító eszmének azonban semmi bölcs államférfi ellentállani nem fog, de élére áll, s ügyes kezével maga vezeti úgy, hogy az természet-szerűen fejlődjék, de az állam kárát ne vallja.

Nem tudom hanyadán vagyok „A felvidék“ azon mondatával szemben, hogy „a tót nép helyes ér-
„zéke elnevezte őket — a tót nemzetiségi pártbelieket
„— p a n s z l á v o k n a k első fellépésük alkalmával, s
„azóta is e név alatt ismeretesek a felvidéken“; mert alig tudom elképzelni, hogy oly hirneves publicista, ki politikai tanulmányok szerkesztésével s a „panszlavismus-sal“ ex asse foglalkozik, a „panszláv“ szó eredetének fogalmával sem birna. Minden, a classicus nyelvekben csak némileg jártas ember, de csak is ilyen tudja ugyanis, hogy azon szó első tagja görög eredetű, s ugyanazon jelentőséggel bir itt is, mint a „panorama“ — „pantheon“ — „pandora“ stb. szavakban. Megfelel tehát a magyar „össz“, „összes“ szavaknak, úgy hogy a „panszlavismus“ annyit jelent, mint „összes szláv-ság“, vagy „szlávösszeség“; a „panszláv“ pedig szó-szerint „összes szláv-nak“ volna fordítható, t. i. a szláv összeségi eszme asscelájának. Ezen elnevezés talált

alkalmazást más népfajoknál is, s így lehet beszélni pangermanismusról, panlatinismusról stb., a hol mindig annyit jelent, hogy az illető fajnak bizonyos iránybani egyesülését fejezi ki. Így az irodalmi pangermanismus valóságos tény. De éppen tekintettel a „panszláv“ szó ezen görög eredetére, hogyan lehet komolyan állítani, hogy a tót nép helyes érzéke találta volna azt fel, s hogy az ezóta használatban van?

Bizony bizony a keztyüs kéz és a szappanfogyasztás még nem jelvényei a beható tanulmányozásnak, ha meg is engedem, hogy a jobb viszonyokba került parvenüknek is leglényegesebb életfeltételei.

Voltaképen azonban ki az, a ki nálunk „panszlávnak“ neveztetik? Ezen elnevezéssel úgy jártunk már, mint a „hazaárulóval.“ A legtisztességesebb embereknek jutott már osztályrészül egyik is, másik is. Ismerek tősgyökeres ősi magyar családbeli férfiakat, kik már szintén ezen megtiszteltetésben részesültek pusztán azért, mert nem tudják a tót nyelve miatt gyűlölni, sőt — horrendum dictu — nem átalják democraticus jellemüknél fogva magyar létükre még azt is concedálni, hogy a tót nyelvnek a tótok által lakott megyékben némi jogosultsága volna a megyei közgyűlési tanácskozásoknál, hova részint mint virilisták, részint mint megválasztottak belejutnak. De még itt-ott azt is találják állítani, hogy alkotmányos országban, az alkotmányosság elveinél fogva, a tisztviselők qualificatiójának egyike az is legyen, hogy a tót néppel közvetlen érintkező közigazgatási hivatalnok annak nyelvét értse. A ki ily elveket hirdet, az mind „panszláv“ Grünwald úr és társai szemében, s nem tesz különbséget, tud-e az egy árva szót is tótul kiejteni, vagy sem.

A mit „A felvidék“ szerzője ezután a tót nemzeti-ségi pártról felhoz, az csakis pamphletbe, de nem komoly politikai tanulmányba való. Mivel pedig leg-kevésbé sem szándékom ellenpamphletet írni: az igazi műveltség szellemével alig összeférő kifakadásokat az azokat megillető ignorálással mellőznöm kell.

Mennyire szabadon eresztette azonban Grünwald úr szenvedélyeit, kitetszik azon ecclatáns példán, hogy ellenszenvének zabolátlansága még a felvidék földrajzát is meghamisította csak azért, hogy az ellenpárt ki-gúnyolása annál teljesebb lehessen.

Mindenki tudja, hogy Thúrócz-Szent-Márton egyike Thúrócz megye mezővárosainak, s a megye székhelye. Mivel azonban ezen mezőváros elég tárgyilagos gondolkozsmódot tanusított avval, hogy nem ellenezte, de már materiális érdeke tekintetéből is kívánatosnak találta, hogy a „Maticá“ név alatt ismeretes tót irodalmi társulat ott letelepedjék — Grünwald úr ezen mező-várost „tót falu“-nak degradálja, melyben a tót nem-zetiségi pártnak meghúzódnia kellett, mivel még csak egy kis provinciális városkát sem tudott találni, mely a „Maticát“ kebelében eltúrte volna. Azt azonban nem tartotta szem előtt Grünwald úr, hogy ez által a fel-vidéken levő „Hungaria militans“ részére egy párját ritkító szegénységi bizonyítványt állit ki, méltó verseny-társát azon „Krähwinkeliádáknak“, hol némely városaink életre - halálra ellenezték városi területüknek a vasuti hálózatba való bevételeit.

Egyet azonban nem tagadhatok, s ez az, hogy a tót nemzetiségi párt nem barátja a felvidéki „Hungaria militans“ tagjainak, vagyis Grünwald úr definitiója szerint, azon „tótoknak“, kik eredetük dacára leghatá-

rozottab ellenségei minden tót művelődésnek, s ezt minden eszközzel csírájában elnyomni igyekeznek.

És ez irányban én is Grünwald úrral, mint felette örvendetes tényrt, s oly tényrt, melyet a tót nemzetiségi párt is mindig kiemelt és fennen hirdetett, constatalom, hogy a tót nemzetiségi pártot s tagjait még soha sem üldözte a magyar elem, hanem csupán a tót. Felette örvendetesnek mondom ezen tényrt, nem ugyan Grünwald úr indokaiból, de azért, mert ez élő tanúsága annak, hogy az igazi, törzsökös magyar egész természetével, lovagias jellemével s a szabadság elveihez való tántoríthatlan ragaszkodásával össze nem fér, egész történelmi multjával ellenkezik, hogy ő elnyomója legyen bárkinek is, s rab bilincsekbe verjen bármely pártot is, mely nem az állam ellen tör, hanem csak ezen belől saját fejlesztését s másokkal való vetélkedést a közjó érdekében elnyerni óhajtja.

A „Hungaria militans“ tagjai pedig követhetnék magyar testvéreink ezen nemes példáját, kiket eszményképünknek állítanak ugyan, de tényleg azoknak ritka remekképen sikerült torzképei.

Midőn tehát Grünwald úr önmagáról s társairól, mint a „Hungaria militans“ tagjairól, szemben a tót nemzetiségi párttal azt állítja, hogy a tót nemzetiségi párt határozott ellenséges állást foglal el „irányunkban“, — akkor tökéletes igaza van, mert ez nem is lehet máskép, valameddig még a tótokban nem halt ki az emberi méltóság érzete, mely ezen urak által a legkirívóbb módon megtámadtatik, s valameddig harcmodoruk nem a tisztességes érvelés, hanem a hamis vádaskodás és rágalom. Ha már meggyőződésük az, hogy

ez ország csak a nyelvegység árán lehet boldog, s a többi nemzetiséget ki kell irtani: legyen nekik saját hitük szerint, de harcoljanak tiszta fegyverrel s nem álarcaszkodó hamis vádakkal. Mondják ki, hogy azt kívánja a „salus reipublicae“, s így az „unitas linguarum“ egyuttal a „suprema lex“ is, s ezen nyílt beszédet megértjük. Az ürügykeresés nem férfiakhoz méltó. De épen azért határozottan tagadom, mintha a „Hungaria militans“ tagjait képező „tótók“ azonosíthatók volnának az igazi, törzsökös magyarokkal, kiknek saruszíjjait sem érdemesek feloldani, mint a régi classicus mondat tartja. A tót nemzetiségi párt mindig ünnepélyes óvást emelt ezen ugyanozonosítás ellen. Merész rágalom tehát, mintha a tót nemzetiségi párt halálosan gyűlölné a magyart, s kitűzött célja volna a magyarországi megsemmisítése. Ennek, még Grünwald úr állításai szerint is, nem lehetne semmi lélektani indoka, mert hisz a magyar és magyarországi nem bántja a tót nemzetiségi pártot, hanem a tótók, kik apostatákként ki akarnak tűnni abban, hogy saját eredetük ellen fordulván, a legvadabb megsemmisítési harcot viszik ellene. Ha pedig ezen „Hungaria militans“ pártjának sikerült is a magyar kormányt a tót nemzetiségi párt ellen súlyos lépések és intézkedések megtételére reá birni, akkor ez is csak a sikerült tévesztés folyamánya volt.

Nem ismerem Grünwald úr genealogiáját, de ha az „ex ungue leonem“ után szabad elindulni, kötve hinném, hogy őseitől öröklött jelentékeny társadalmi állás volna az, mely feljogosítaná őt oly fenhéjazólag azon, különben is nem épen a műveltség nagy fokát ismerető, de minden esetre jellemző szavakra fakadni, hogy

„a parasztfiú, ha ügyvéddé vagy pappá
„is lesz, azért még mindig paraszt.“ „Nos
„poma natamus!“

A mit Grünwald úr így jelez, az nyilván csak a műveltség külmázára s társalgási modorra vonatkozhatik, s akkor nézete szerint a műveltség leginkább a „Borsszem Jankó“ Monoclesféle uracsaitól volna el-sajátítandó. No már mi pedig paraszt létünkre sem irigyeljük Grünwald úr ebbeli műveltségi fokát. „Chacun a son goût“.

Eddigélé mindenki úgy gondolkodott az állam feladatáról és az államférfiak ehhez mért kötelességeiről, hogy főgondja legyen állam polgárainak művelődése, az igazságszolgáltatás és közigazgatásnak a tökéletesség lehető legnagyobb fokára való emelésére, s az anyagi jólét gyarapítására fordítva, és pedig akár kívánja azt a honpolgárok valamelyik része, akár nem; mert eddigélé még senkinek sem jutott eszébe azt állítani, hogy ezen célok felé való törekvés észszerűleg valaki által elutasíthatatnék, mivel mindenki azt hitte, hogy a ki ezt nem kívánná, tartozhatnék ugyan az elmebetegek, de nem a komoly, beszámítás alá vehető polgárok sorába. Ez most is legalább részben így van, mert az állam nem kérdi a tanköteles gyermeket, sem annak szüleit, hogy akar-e iskolába járni, illetve gyermekét iskoláztatni, hanem az állam érdekében reá parancsolja, hogy kell, ha nem is akarná.

Az iránt is eddigélé csak egy nézet uralkodott, hogy a községi iskola egymaga semmikép sem elegendő a művelődés azon fokának elérésére, mely kívánatos, hogy a honpolgárok legnagyobb részénél meghonosuljon, s hogy ez csak a középiskola által érhető el, és pedig

a neveléstan alapelvei szerint főleg csak úgy, ha maga az oktatási nyelv, mint tanítási közeg, az anyanyelv; hogy továbbá az igazságszolgáltatás és közigazgatás tökéletességének sarkalatos és alapfeltétele az, hogy annak a néppel magával közvetlenül érintkező közegei a nép nyelvét értsék, s ezen nyelven vele közlekedjenek; — végre hogy intézetek alakíttassanak, melyek a tőkét lehető legjutányosabb módon hozzáférhetővé teszik a köznépek, annak takarékoságát neveljék, s erkölcsiségét előmozdítsák.

Ezt eddigelé senkinek sem jutott eszébe megátadni.

Azonban mint egyébütt, úgy itt is kell tapasztalunk, hogy a tót nemzetiség absolut ellenségei nem a józan ész, ezen ép oly egyszerü mint visszautasíthatlan követelményei után indulnak. Sőt midőn a két milliónyi tótság józanabb része felszólal, s ez által kétszeres kötelességévé válik az államnak és államférfiainak, hogy az állam lételének céljait ezen népfaj irányában is, ha már nem „ex nobili officio,” mint elvárható volna, legalább ezen felszólamlás folytán valósítsa — akkor ezen urak ritka vakmerőséggel megátadják ezen az állam legsajátabb érdekei mellett felszólamló pártot, mondván: „Már ezen „párt létele is egy nagy hazugságon alapszik, s egész „működése kizárólag hazudásból áll. Hazugság, hogy „a tót nemzetiségi igények a tótság viszonyaiból nőttek „ki, mert azok, a kik ez igényeket hangoztatják, „a tótok legszentebb traditióival s hajlamaival jönnek „összeütközésbe. De legnagyobb hazugság az, hogy azt, „a mit ők a tótok nevében követelnek, a tótok kívánják, hogy ezek az emberek a tótok érzelmeinek adnak

„kifejezést, s hogy felvannak jogosítva a tótok nevében beszélni, mert nap-nap mellett tapasztalhatják a „tótok ellenszenvét s megvetését.“ Vagyis más szavakkal: hazugság, hogy a tót nép művelődni akarna, mert az ő legszentebb tradíciója és hajlama, hogy amarra akar maradni; hazugság, mintha a tót nép azt kívánná, hogy a vele közvetlen érintkező állami közegek vele az általa érthető nyelven érintkezzenek, mert ő igen boldognak érzi magát, ha nem is tudja, hogy mit művelnek vele s az ő vagyónával stb. No már, a ki mint államférfi, mint publicista, mint egyike a magosan portált közigazgatási kapacitásoknak így beszél, és még valami meghatalmazást követel arra nézve, hogy valaki jogosítva legyen a józan ész követelményei mellett felszólalni — avval megszűnik minden vitatkozás lehetősége.

A tót nemzetiségi párt fanatizmusát és gonoszságát jellemzendő, felhossa Grünwald úr ezen párt egy részének felháborodását a felett, hogy 1873 évben Trencsén megyének árvaságra jutott 400 gyermekén úgy lett segítve, hogy azok Alföldre vitettek, és vagyonos magyar családok között szétoztattak, s így természetesen a tót nemzetiségre elvesztek. Nem akarom itt vitatni, hogy tekintettel a humanitási célra, mely talán más módon elérhető nem volt, a felháborodás helyén volt-e, vagy sem. Annyi azonban bizonyos, hogy a mint az Alföldet érte az inség, nem ily vagy hasonló módon lett azon segítve, s az összes magyarság határozott tiltakozásával találkozni, ha ilyesmi az ő nemzetiségükbeli gyermekeivel, bár hasonló körülmények között is, történt volna, vagy valaha célba vették, hogy azok talán németek között felosztatnának. De különösen igen rosszul illik ez be Grünwald úr „Felvidék“-ébe, kinek citatumaik között

olvashatni ezt is: „De ha az oktalan állatok a magok „kölyköknek elviteleért készek a halált szenyvedni, meny- „nyivel minékünk inkább az mi gyermekünkért meg kell „mozdulnunk, halálra is ha kívántatik mennünk“. Ha tehát az ezen ügybeli felszólalás netalán nem is lett volna helyén, vagy legalább annak módja helytelenül választatott volna meg: akkor ez olyasmi, a mi mint emberi dolog minden nemzetiségbelieknél megesett volna, s különösen magyar testvéreinknél is; s ilyeneknél a higgadt gondolkozású férfi mindig azt fogja mondani: „Hanc veniam damus petimusque vicissim“.

Grünwald úrnak azonban saját fenidézett mottója ellenére ez már elegendő arra, hogy az egész tót nemzetiségi pártra kimondja a halálos ítéletet, mert — ugymond — ezekkel kiegyezni, vagy ezeket megnyerni lehetetlen, ezek ellen az egyedül célra vezető eljárást, a megsemmisítést.

De hála Istennek, nem Grünwald úrra bízott ez ország sorsa, s hisszük nem is fog bízni soha; addig is tehát megsemmisítésünktől nem kell tartanunk. Jól mondja azt a magyar népdal:

„Beh jól adta azt az Isten,

„Hogy szarva nincsen,

„Mert ha annak szarva volna

„Minden boglyát felfogatna“.

Ezek után „A felvidék“ szerzője a tót irodalommal foglalkozik, s úgy találja, hogy tót irodalom nincs, és még a középtanodákban szükséges könyveket sem tudtuk megírni, s cseh könyveket használtunk.

A ki effelett itélni akar, annak ismernie kell a tót irodalmi viszonyokat, s tudnia kell, hogy a csehek, morvák és tótok egészen Bernolák idejeig, vagyis ezen

század első negyedeig, más mint cseh irodalmat nem ismertek. Ekkor Bernolák kísérletet tett, hogy a Nagyszombat táján divó tót tájnyelvet irodalmi nyelv minőségére emelje, — de ennek sikere nem volt. Végre a negyvenes években, a mint a nemzetiségi vita javában folyt, és a tótoknak számtalanszor szemrehányás történt az iránt, hogy a külföldön divó szláv tájnyelvet irodalmi nyelvnek használják, eltökélték magukat a tótság jelesebbjei, hogy abban hagyják a cseh irodalommal való egységét, s a házi béke kedvéért a felvidék centrumában divó tájnyelvet irodalmi nyelvnek elfogadják. Nagy volt az effeletti vita, s még' ma is vannak a cseh irodalmi pártnak hívei a tótok között. A protestáns tót egyház azonban soha, egy pillanatra sem hagyta el a cseh nyelvet mint vallási szertartási nyelvet, és nincs egyetlen imakönyve sem, mely más mint cseh nyelven írva volna.

Innen van tehát, hogy a cseh és a tót irodalom majdnem ugyanazonos, s a felvidéki tót előtt a cseh nyelv ép oly ismeretes, mint akármely magyar vagy német dialectus nyelvén beszélő előtt, a magyar vagy német irodalmi nyelv.

A cseh könyvek használata tehát mi nálunk nem idegen nyelv használatát jelenti, hanem csak egy más tájnyelv használatának jellegével bir.

Egyébként különösen Grünwald úrainék legkevésbé lehetnek jogosítva ezt szemrehányásképen felhozni, mert ott, hol az a-b-c könyven kívül más, szakismereteket tárgyaló könyvnek tót nyelven alig megjelenie is lehet nélkül, hogy holmi ürügy alatt az „index librorum pro-,hibitorum“ sorába ne helyeztessék; hol a tót nyelv a középiskolától bezárólag kezdve, minden felsőbb taninté-

zetből, minden államhivatalból és közéletből ki van küszöbölve; hol a tót gymnasiumok bezárattak; a „Matica“ irodalmi intézet működése felfüggesztetett — ott ugyan nem ember, de Isten legyen, ki irodalmat teremteni tud.

Különben Grünwald úr mint jeles publicista tudhatná, mily nehézségekkel jár egy irodalom előteremtése, mert csakugyan tudnia kellene, hogy ámbátor a magyar nyelv az 1791: XVI. teikk óta országos gondozásban részesült, még 19 évvel később, ezen országos istápolás dacára, írta Schwartner Márton, a pesti egyetem akkori tanára, tehát nem valami „panszláv“, hogy a magyarok csak a legujabbi időkben ismerkedtek meg a legislegszükségesebb segédkönyvekkel. Maga a magyar nyelv pedig plane csak 40 évvel később mutatkozott annyira kipallérozotttnak, hogy a törvényhozás abban törvényeket alkothatt, de még mindig csak a latin nyelv istápolása mellett, mely utóbbi némileg a magyar nyelv magyarázataul szolgált, mert sok ujonnan alkotott és ezért ismeretlen műszót kellett alkalmazni.

Ha pedig ezt Grünwald úr tudja, akkor fogja tudni azt is, hogy lehetetlenséget kíván, ha azt kívánja, hogy egy pár év alatt — mely telve volt a tót irodalom csirájának elnyomására irányzott attentatumokkal — virágzó irodalom elővarázsoltassék, különösen miután ezen nyelv számára a házi tűzhelyen kívül, sehol tér nem nyitattott. Ugyan kinek számára írjon valaki szakismereteket tárgyaló könyveket oly nyelven, melyet semmi szakmában használni nem engednek?! Teljesedik itt is, kin jogtalanság történik, az ráadásul ki nem kerüli a gúnyt sem.

A mi ezután „A felvidék“ sorain felhozatik a fel-függesztett „Matica“ tót irodalmi intézet működéséről, az felülmúl mindent, a mit a riágalom terén felhozni lehet. Nem érdektelen azonban itt is szemügyre venni azon ürügyeket, melyek felhasználtattak arra, hogy a tót szel-lemi élet ezen gyupontja megsemmisítessék.

Ezen irodalmi intézet engedélyeztetése gróf Forgách Antal, udvari főkancellár kormányzásának idejébe esik, és mint akkor közszájon forgott a beszéd, engedélyez-tetett azon feltevés mellett, hogy az a nyomorult tótság ezen intézettel amugy sem fog boldogulni anyagi támo-gatás hiányában. A mint azonban az aláírások meg-nyitattak, csakhamar kitünt, hogy ezen anyagilag sze-gény tótság bir mégis annyi érdekeltséggel saját műve-lődése iránt, hogy egy pár hónap alatt 100.000 frnyi alapítványi tőke biztosítva, és nem csekély részben tény-leg befizetve is volt. Ekkor már a tót művelődés ellenei némileg restelleni kezdték a dolgot, és — mint Grün-wald úr maga is elég nyiltszivűséggel beismeri — lesték az alkalmas ürügyet „a panszláv izgatás fészke“¹, recte a tót nemzetiségi művelődés gyupontjának meg-semmisítésére. Annak, a ki ürügyet keres, különösen ha a hatalom az ő kezében van, nem kell sokáig reá várakoznia.

A politikai ügyek alapszabályszerűleg ki vol-tak zárva a „Matica“ működésének hatásköréből; és eddigelé nincs is reá törvényes definitió, hogy mi legyen politikai ügy, hol kezdődik az, és hol ér véget. Nekem történetesen volt alkalmam tapasztalni, hogy bíróságaink politikai ügynek declarálták mindazon ügyet, mely te-kintettel valamely államra, annak célszerű vagy célszerűt-lensége tekintetéből megbeszéltetik. Ki ne látná, hogy

a politikai ügyek ezen tág definitiójá alá minden, de minden vonható, még csak a trágyáztatás különböző módjainak célszerűség szempontjából miképeni alkalmazása az ország egyes tájain!

Megnyittatott a zágrábi horvát egyetem. Természetes, hogy ehhez, mint minden más nemzetiség irodalmi intézetei, úgy a tót irodalmi intézet is hivatalos volt annál is inkább, mert mint már többször volt alkalmam felemlíteni, nemcsak minden művelt szláv-fajbéli egyén, de egyáltalában minden művelt ember tudja, hogy a horvát és tót egyaránt a szláv faj törzséhez tartoznak, és culturájuk szükségkép egymást kiegészíteni hivatva van. Menesztett itt is a „Matica“ küldöttséget ezen ünnepélyhez, s a mint a fajrokonság érzete hozza magával, rokonszenvvel fogadtatott horvát testvéreink által és talán melegebb rokonszenvvel is, mint a nem szlávbeli küldöttségek, mert itt az általános művelődésbeli közös érdeken és rokonszenvon kívül, mely az egész emberiséget átkarolja, találkozott a fajközösségbeli érdek és rokonszenv is. S ezt a sokrendbeli ott együtt volt idegen küldöttségek tagjai természetesen is tatálták, s nem is ütköztek meg rajta — de nem úgy a szláv és in specie tót fajbéli műveltség ellenségei. Ezek ebben magyar testvéreink elleni tüntetést láttak; a panszlavismus rémképe itt sem hagyta őket nyugodni, a hol a tudomány békés és csendes áldásthozó működésének új temploma emeltetett.

Arany mérlegre is tettek minden szót, a mit a „Matica“ küldöttsége ez alkalommal mondott, és mivel úgy találták, hogy ott „tót nemzetről“ beszéltek, melyet ők képviselnek — „testvéri üdvözléről“ — „első szláv

egyetemről délnyugaton“ — hogy ezen egyetem „a miénk is s az egész szlávságé“: ebben megtestesülve látták a „Matica“ politikai panszlavistikus működését — s annak sorsa meg volt pecsételve. Hogy a tót nemzetről itt nem mint politikai nemzetről, hanem csak mint nyelvi tekintetben vett nemzetről volt szó, és hogy ennek valóban nem volt ott más képviselője mint a „Matica“ küldöttsége, mely természeténél fogva a tótság irodalmi s művelődési érdekeit képviselni hivatva is volt; hogy a zágrábi egyetem természetesen első rendben a horvát nemzeté, másodrendben a szláv fajé és harmadrendben az egész emberiségé — ezen s ilyen érvelésnek meg kellett törnie az ellenfél makacosságán s konokságán, a ki, mint fenebb érintém, csak ürügyet keresett s ezt mint „kedvező“ alkalmat, a milyen a gyűlölt „Matica“ ellen addig „még nem nyilt“, meg is ragadta ez intézet megsemmisítésére.

Az ember legjobb bírása valamely kérdésnek, ha önmaga helyezkedik azon álláspontra, melyet az elfoglal, kinek cselekedetét el akarja ítélni. Én ugyan szeretném hallani Grünwald úr beszédjét, melyet mint a magyar akadémia küldöttje tartana, ha a szomszéd Oláhországban a csangó magyarok egyeteme megnyitásának ünnepélye tartatnék — és biztos-vagyok benne, hogy a „Matica“ küldöttsége által mondottak azon reménybeli szónoklatnak leghomöopatikusabb árnyékát sem képeznék. Elhiheti pedig Grünwald úr, hogy ezen nemes lelkesedés tiszta kifolyását semmi értelmes ember neki rossz néven venni nem fogná, annál kevésbé féltene e miatt Oláhország saját felbomlását.

„Maticának“ el kellett azonban töröltetnie, ez volt

a praedestináció, nem ugyan isteni praedestináció, de a tót művelődés elleneinek praedestinációja még azon időből, a mikor ezen intézet — Grünwald úr bevallása szerint is — nem vétett alapszabályai ellen. S ez azok részéről nem is lehetett máskép, a kik a nyelv egységében keresik ez ország felvirágozhatásának alapfeltételét.

Minden irodalmi intézet ugyanis új biztosítéka az illető nyelv fentartásának nemcsak, de gyarapodásának és művelésének is. Minél inkább terjesztetik pedig valamely nemzetiség művelődése, annál inkább kell hogy csökkenjen azok száma, kik anyanyelvüket szegyenletes megbélyegzésnek tartják, mert ez nem mindennapi észbeli korlátoltságot feltételez, mely korlátoltságnak a művelődés előtt, mint a kődnek a nap sugarai előtt el kell oszlania. A művelődés az, a mi öntudatot s önállóságot kelt, s az embert valódi emberi méltóságának teljes érzetéhez és annak érvényesítéséhez vezet. Ez azonban az ország nyelvi egységét sürgető párt számításait teljesen megzavarja, s így válik ezen párt minden más nemzetiség művelődésének természetes és szükségképeni ellenségévé.

Csak így lesz felfoghatóvá, hogy ha igaz is volna, miszerint „Matica“ tót irodalmi intézet egyes tagjai, vagy akár tagjainak többsége is, túllépték volna alapszabályaikban körvonalozott hatáskörüket, miért nem vonattak ezek felelőségre, miért nem intettek meg előbb az intézet tagjai, hogy ilyen kérdések taglalásától tartózkodjanak, különbeni felosztás vagy felfüggeztés következményeinek terhe mellett, és miért kellett volna magára az irodalmi intézetre — mely mint jogi személy és fogalom absolute semmi

törvényteleniséget el nem követhet — kezettenni. Minden közgyűlése ezen intézetnek egy ad hoc kinevezett királyi biztos jelenlétében tartatott meg, tehát a kormány felügyelete alatt; a közgyűlés minden határozata ezen felől tudomásvétel végett felterjesztetett a kormányhoz — és nem volt példa reá, hogy a „Matica“ eljárása egyetlen egyszer is gáncsoltatott volna. S ime egyszerre felkerekedik Grünwald úr, s a tájékozatlan, de hazafias kormányt leveszi lábáról, a „Matica“ intézetet hazas nemzetellenesnek, a panszlavismus fészkeknek, s a jó ég tudja még minnek mindennek denunciálván. S a túlbuzgóság ki is tett magáért, „a fürdővel kiöntötte a „gyermeket is“, s megtörtént, a minnek párját XIX. századunk felmutatni nem képes, hogy egy két millió lelket képviselő nemzetiség egyetlen irodalmi intézete felfüggesztés neve alatt eltöröltetett, s mint a körülmények mutatják, feltámadása alig várható. Felfüggesztésnek nevezi ezt ma is a kormány, mert „Maticát“ érdeklő activ pereket is folytattat neve alatt. De hogy mikép gondoskodik a kormány ez irányban is ezen intézet érdekeiről, ennek illustratiójára szolgáljan egy élő példa. Ezen intézet általános örökösnek lett végrendeletileg kinevezve egy bizonyos örökösagyó által. A kormány el is rendelte, hogy az illető kormánybiztos, kinek gondozására van ezen intézet vagyona bízva, gondoskodjék ezen intézetnek kellő képviseltetéséről a kérdéses örökösödési perben. A kormánybiztos ugy lévén meggyőződve, hogy jobb kezekre nem bízhatja ezen képviselést, mint ha azt ezen intézet egyik tevékeny tagját képező és különben is mint ügyvéd jó hírnévnek örvendő, habár a tot nemzetiségi párthoz tartozó egyénre bizza, ennek szá-

mára kiállította a szükséges ügyvédi megbízást, s erről a kormánynak jelentést tett. Mennyire meg volt azonban ezen kormánybiztos s az általa vallott ügyvéd lepetve, a mint tapasztalnia kellett, hogy a kormány az ő ebbeli eljárását nem helyesli, a meghatalmazást rögtön visszavonni és más ügyvédet vallani parancsolja; és pedig azért, mert azon első ízben vallott ügyvéd azon tót nemzetiségbeli párthoz tartozik, melynek tagjait Grünwald úr panszlávoknak nevezte el, s mely pártnak nem épen csekély érdeke forog a szőnyegen ezen perben. Meglehet, hogy ezt is Grünwald úr hazafiúi kötelességének tartotta feljelenteni, mivel ezen kormányintézkedés némileg várni hagyott magára, úgy hogy azon tót ügyvéd már egynémely intézkedést is tett volt ez ügyben, s ezen per Besztercebányán folyik. Meglehet tehát, hogy ily feljelentés folytán vonatott el az ügy a közvélemény szerint is igen szakavatott kezeknek és az ügyet teljes odaadással felkaroló személynek befolyása alól. Talán megkapja majd ezen képviselőlet valamely „Hungaria militans“ tagja, s habár elhiszem, hogy ez is szoros kötelességét teljesíteni fogja, de hogy az ügy iránti buzgóságból vinné az ügyet, azt már bátor volnék ketségbe vonni.

Minden elfogulatlan ember azt hinné, hogy ilyesmi lehetetlen; hogy annyira még sem harapódzhatik el a nemzetiségi ellenszenv, hogy az még az igazságszolgáltatás szentélyébe, az enyém és tied feletti kérdésekbe is átvinné mételyező leheletét. És mégis úgy van, mert való igaz lett már, hogy „Omnia jam fiunt, fieri „quae posse negabam“.

Már fennebb volt alkalmam párhuzamba állítani

a magyar nyelv államilag támogatott művelődésének történetét, a tót nyelvnek, mint irodalmi nyelvnek csak a negyvenes években, a cseh irodalomtól való elszakadása után, folytonos és szakadatlan küzdelemben megkezdett és folytatott művelődési történetével. Ebből azt láttuk, hogy 40 év kellett hozzá, míg a magyar nyelv odáig eljutott, hogy törvényhozási nyelvként alkalmaztatható országszerte, a reá nézve lehetőleg legkedvezőbb körülmények között. A gúny tehát, mellyel Grünwald úr az ugyszólván tüzzel vassal pusztított tót nyelv művelődését lenézi, éppen nincs helyén.

„A felvidék“ szerzője teljes szívéből gyűlölt „Matica“ intézet legyaláztatását tovább fonván, ennek vagyoni kezelését is a legbotrányosabb módon támadja meg, s nem átálja világnak ereszteni azon gyanúsítást, hogy a tót nemzetiségi párt emberei lopták volna el ezen intézet éremgyűjteményét. Ha a tótok hasonló nemtelen gyanúsításokkal élni akarnának, vajjon nem fordíthatnák-e meg ezen kétélü fegyvert, s nem mondhatnák-e, hogy talán a „Hungaria militans“ egy némely tagja „ex odio nationalitatis“ hazafias tettnek tekintvén a „Matica“ ezen megorzását, azon nem ismeretlen mondat szerint „árts ellenségednek a mint tudsz“, ezen tette vetemedett? De mi sokkal több gentelmanlik fogalmakkal birunk tót paraszt létünkre is, sem hogy Grünwald urat ezen nagyúri szeszélyeiben követni méltónak találják.

Annyi azonban bizonyos — mert még Grünwald úr kémszemei sem tudták felfedezni — hogy a „Matica“ pénzeinek kezelésénél sikkasztások elő nem fordultak; ezen pénzek már akár a párt főembereinek, akár másoknak, de mindenesetre csak pupillaris bizto-

síték mellett adattak kölcsön — és ez minden esetre becsületes pénzkezelés bizonyítéka.

A „Matica“ működésének irányát, szellemét és tárgyát illetőleg — ez hű tükre volt azon tényleges viszonyoknak, melyek között az, mint tót irodalmi intézett működött. Hivatva lévén a tót nemzetiség művelődését előmozdítani, le kellett ereszkednie a néphez, s adni neki szellemi táplálékot, mely művelődése fokával megfér, s az adott viszonyoknak megfelel. Nem lehetett tehát talán bölcsészeten kezdeni, vagy a római jog pandektáiról commentárokat írni, vagy astronomikus és geognosticus buvárlatokba bocsátkozni. Ott kellett kezdenie az olvasókönyvek, a kertészet, méhészet, gyümölcsenyésztés, számvitel, népdalgyűjtemény stb. mellett; egyáltalában ott, a hol a tót nyelv tekintetében uralkodó mostoha viszonyok tért engedtek az irodalomnak. A közélet, a bíróság, hatóság, és felsőbb iskola köréből ki van az de facto kűszöbölve; ez irányban tehát az irodalom terjeszkedésének lehetősége is ki van zárva. A kertben, a gyümölcsösben, a méheknél, a házi asztalnál és a dalokban szabad maradt még a tót szó.

De a „Matica“, mint tót nemzetiségi irodalmi intézet első teendői közé tartozott minden esetre az is, hogy igyekezzék a tót nemzetiség alantabb köreiben is eloszlatni azon, a tótok között, azok ellenei által roszhiszeműleg hirdedett legyaláztatásukra kiszámítottan terjesztett mendemonda valóságának hiedelmét, mintha a tótok egy fehér lóért adták volna el országukat a magyaroknak, s így nekik ezen általuk eladott országhoz többé, az adásvevés természete szerint, semmi joguk sem volna. Ezen hazugság s történelmi hamisítás az Anonymus után annyira elterjedt és elter-

jesztetett, hogy alig van ez országban ember, a ki azt mint történelmi hitelességű tényt nem hallotta volna állítani. A mely nemzetiségi irodalmi intézet ilyen önérzetlő tendentious történelmi hazugságok ellen már csak az igazság érdekében is ki nem kelne, az nyilván nem érdemelne meg hogy létezik. Ennek fonálán pedig okvetlen oda kellett jutni magyar testvéreink ez országba való jövetelének történelméhez, s annak kimutatásához, hogy akkor is itt hódító úrról és meghódított rabszolgáról nem volt szó, hanem testvérfogadásról s a jogokban és terhekben való testvéries megosztásról.

Meg kellett emlékezni Szent István első közös királyunk azon kormányzási elvéről, hogy fonákság volna a Rómaikat görög törvényekkel és megfordítva kormányozni, s hogy minden nemzetiség szokásai, hagyományos intézményei kimérendők. Kellét végre azon kor művelődési viszonyait is megvilágítani, s a történelmi valóság szövetneke mellet a tótoknak megmutatni, hogy ők akkor sem voltak az ország pariasai és helotái, s hogy a földművelés akkor nálunk már meghonosult foglalkozásmód volt, melyet magyar testvéreink tőlünk elsajátítottak maguknak, a mint mi ismét valószínűleg a vargamesterséget tőlük tanultuk el stb. De ezek mind való, igaz történelmi tények, melyek legkevésbé sem tartalmazznak magyar testvéreink ellenében valami meggyalázó vagy megbélyegző sértést. Meg is vagyok győződve, hogy a tősgyökeres magyar ember ebben semmi megütközésre méltót nem fog keresni. De a tót nemzetiség művelődésének s önérzetének ellenei természet-szerűleg épen azon leginkább akadtak meg, hogy a tótság ily módon önérzethez talál jönni, melynek szük-

ségképi következménye az egyenjoguság érzete is. Ezen uraknak pedig más mint nyelvíleg magyar önérzetes nemzetiség nem kell, s félnek az irás azon szavaitól: „És megisméritek az igazságot, és az igazság szabadokká téssen titeket.“

Ezért kellett azután nagy lármát csapni, s a tényeket elferdítve ugy oda állítani a dolgot, mintha a „Matica“ történelmi tartalma nyomtatványaiban a magyarokat „vérszopó embertelen vadakként“, ellenben a tótokat „magas culturával bíró embereknek“ kitüntette volna stb. Ezt azután természetesen a magyar történet hamisításának s ferdítésének el kellett nevezni annélkül, hogy valaki észre akarta volna venni, hogy ezen s afféle denuntiatiók a ferdítés superlativus fokát képezik.

Tagadhatlan, hogy mindig voltak és vannak is a történelemnek egyes felderítetlen részei, melyek különböző történetírók által különbözőleg tüntetnek elő, s részben még bővebb kútfőkutatásokat igényelnek, ugy hogy „sub iudice lis est“, mely történetírónak van e részben igaza. Hogy ily kérdéseknél talán eltértek a „Matica“ által nyomtatott történelmi cikkek szerzőinek nézetei más magyar történelmi írók nézeteitől, az igen könnyen meglehet. Ily kérdéseknél azonban hamisításról nem lehet szó, mert a történelem hamisítása feltételezi, hogy valamely történelmi tény minden kétségen felül helyezve, s tudományilag bebizonyítva legyen. Ily kérdéseknél a történelmi tudomány önmagában hordja a correctivumot — a bővebb buvárkodást, s az ellenfélnek tudományos argumentumokkal való megcáfolását, melyeket azonban sehogy sem pótolhat azon pusztá ráfogás, hogy ime ez hamisítja a történelmet.

Itt főleg szemmel kell tartani azon minden tekintetben ajánlható arany szavakat: „In necessariis unitas, in „dubiis libertas, in toto charitas.“

Mivel pedig a „Matica“ Magyarország történelmével foglalkozott s megmutatta a tótoknak, hogy nem uborkafán nőttek, sem országukat egy fehér lóért el nem adták — ebből Grünwald úr következteti, hogy tevékenysége „határozottan politikai jellegű „volt“, habár a történelem alapszabályszerűleg a „Matica“ tevékenysége köréből kizárva nem volt.

Nem igazat mondtam-e tehát, hogy a felvidék különböző tájai talajának célszerűség szempontjából megbeszélte különböző trágyáztatási módszere is esetleg a „politika“ kaptafájára üthető, ha abban valakinek éppen kedve telne „nemzetgazdasági politika“ elveinek taglalását keresni?

Politika ugyanis tudvalevőleg az exigenciák tudománya, s a tudomány minden ágának megvannak a maga exigenciái, és így minden tudománynak szükségképen meg is van a maga politikája.

Tény, hogy „a „Maticát“ mindezek alapján „Tisza Kálmán miniszterelnök oszlatta fel.“ Ha azonban Grünwald úr azt hiszi, hogy ez intézkedés a legjobb benyomást tette a felvidék tót lakosságára — akkor itt a tót lakosság alatt nyilván csak a „Hungaria militans“ tótjait érti, s ezek tekintetében tökéletesen hitet adok szavainak. A tót lakosság maga ellenben, művelődésének azon fokán is, a melyen létezik, nem érdemelte meg elmebeli fogyatkozásának ily drastikus, gúnyos bizonyítványát, s érezte és érzi mindinkább ezen szellemi életét szívében találó csapást. Művelődésének oltárára örömmel adta oda véres verejtékén szerzett

fillérjeit — s elhíheti mindenki, nem azért, hogy a művelődés szent tüze azon eloltassék. Mondják ugyan, hogy csak **ideiglenesen** lett volna ezen intézet működése felüggesztve — de ki ne tudná, hogy nálunk minden ideiglenes és mulandó, csak az ideiglenesség maga örökkévaló?! „Dabit Deus his quoque finem“.

Ezen fejezet bevégezteül az kérdi Grünwald úr, hogy valjon a tót nemzetiségi párt komoly veszély-e a magyar nemzetiségre nézve, vagy sem? Én határozatlan azt mondom, hogy nem, és főleg nem, ha magyar testvéreink a XIX. század ezen szellemi mozgalmának, melyben a szabadság eszmejének terjedése természet-szerűleg az egyéni, családi és vallási szabadság győzelmes megalapítása után az egyes nemzetiségek terére átment, nem fognak nyers erőszakkal s a nemzetiségi abszolutizmus nem irigyelendő elveivel ellentállani, hanem egész multjukhoz híven, itt is a szabadság elveit magukéinak vallván, azok értelmében ezen mozgalom élére állanak, s azt a szabadság követelményei szerint megoldani fogják. Ezt pedig magyar testvéreink meg is fogják tenni, bár mennyire hizelgő legyen is az abszolutizmus elveinek zsoldjába való csábítás, s ennek meghálálásául kilátásba helyezett jutalom. Eddig legalább úgy ismerte a világ a magyar embert, hogy az a szabadság érdekében meg tud halni, de abszolutizmus zsoldjába állani még akkor sem tud, ha evvel életét meg tudná menteni; mert ezt becstelenségnek tartotta mindig, s előbbre valónak tartotta a becstelen halált, mint a becstelen életet. A „Hungaria militans“ szolgálkükölete a tősgyökeres magyarság ősi jellemét nem fogja hamisítani.

Különben nevezetes itt is, mint „A felvidék“ egész során az ellenmondás, melybe Grünwald úr hamis állt-

tásainak következményeképen keveredik. Ő ugyanis itt ugyszólván egy lélekzettel azt mondja, hogy „a tót „nemzetiségi pártnak sok eszköz áll rendelkezé- „sére híveinek megjutalmazására“, és ismét, hogy „ezen párt szellemileg és anyagilag oly „nyomorult szegény, hogy csak szánakozó „mosolyra méltó“. Mint közönségesen a túlzásoknál, ugy itt is az igazság a középuton áll. Híveink megjutalmazására rendelkezünk csak egy eszközzel, de elegendővel arra, hogy e párt jövője a megsemmisítés elől biztosítva legyen; s ez azon tiszta és lélekemelő öntudat, hogy határtalan hazaszeretetünk mellett, nem tudunk nemzetiségünk árulói lenni, s mindkettejükért, mint az édes szülők párjaért, sáncba tudjuk verni mindenünket. Nálunk azon kérdés, haza-e vagy nemzetiség, blasphemia, mert a ki egyikét inkább tudja szeretni mint másikat, s el tudja osztani az oszthatlanul s egységesen mindkettejüket egyaránt megillető szeretetet — az nem lehet a tót nemzetiségi párt híve. Nevezze ezt azután Grünwald úr panszlavismusnak, hazaárulásnak, vagy a minek különben tetszik, az bennünket meg nem tántorít.

Ha pedig magyar testvéreink Grünwald úr tanácsa folytán, elhatároznák magukat pártunk megsemmisítésére szolgáló eszközök alkalmazására, a mit különben nem hihetünk; akkor is csak a nagy reformator szavaival élve azt fognánk mondani: „Hier stehen wir, wir können nicht anders, Gott helfe uns!“

VI.

„A felvidék“ szerzője az 1867-ki kiegyezés időpontjához érkezvén, ezen kiegyezés motivumait úgy a dynastia, mint a magyar nemzet részéről Magyarország tekintetében az itt lakó nem magyarajku nemzetiségek, de különösen a szláv fajbeliek megsemmisítésének célzatában keresi. Mivel pedig a magyar kormány, különösen gróf Andrássy miniszterelnökségének ideje alatt ezen megsemmisítés érdekében, legalább törvényhozásilag nem intézkedett, de sőt megalkotta a nemzetiségi egyenjogúság törvényét: neki megy a magyar kormánynak s különösen Andrássy grófnak, s megleckézteti őket azon darabos modorban, mely az ő egész egyéniségét s fellépése módját jellemzi.

Valaki csak ismeri azonban azon 1867-iki közjogi kiegyezés történelmi fejlődését, s egyebet sem olvasott, mint az ez ügyben leérkezett legkegyelmesebb királyi leiratokat, s az országgyűlésileg egybegyűlt magyar nemzetnek erre intézett feliratait: kell, hogy ezek tartalmából meggyőződjenek, miszerint Grünwald úr nem állotta ez országnak szemünk előtt lefolyt történelmét leglényegesebb alapjaiban meghamisítani, saját chauvinistikus deductióinak lehetőségére érdekében. Vagy nem élő tanuságai-e ezen leiratok

s feliratok azon történelmi tény valódiságának, hogy a dynastia részéről sürgetőleg követeltetett, és a magyar nemzet részéről mint magától értetődő s nélkülözhetlen corollariuma a létesítendő közjogi kiegyezésnek elfogadott, és szentül is ígértetett, — hogy ez ország különböző nemzetiségei jogos és méltányos igényeinek kielégítése egyike annak, a mi az országgyűlés első gondja és teendői közé tartozni fog, mihelyt ez azon helyzetbe jő, hogy alkotmányos uton törvényt hozhasson? A nemzetiségi igények kielégítése tehát egyik sarkalatos és alapfeltétele volt az 1867-iki közjogi kiegyezésnek.

Ha tehát Grünwald úr ezen szemeink előtt lefolyt történelmet, melynek szemtanui voltunk, elferdíti pusztán azért, hogy azt chauvinistikus rajongásai s phantasmáinak megfelelővé tegesse s roájuk illeszthesse és adaptálhassa, már csak joggal kérdezhetem minden elfogulatlan honfitársamat: milyen hitelt érdemelnek ezen úrnak azon ténybeli állításai, melyeknek szemtanui nem voltunk, s melyek valósága tekintetében kénytelenek vagyunk a „sit fides penes auctorem“ jóhiszemű feltevésével beérni? Megérdemli-e még „A felvidék“ ezen előzmények után a jóhiszemű feltevésbeni részesülést? — Bizonyára nem!

A magyar nemzetiség hegemoniáját ez országban nem támadta meg még eddig ez ország nemzetiségeinek egyike sem; a magyar nemzetiséget ez ország többi nemzetiségeinek mindegyike egyenlők között elsőnek fogadta el; nyelvének országos diplomaticus volta ellen senki támadást nem intézett. Ez irányban tehát szent a békesség.

De midőn Grünwald úr a kiegyezés consequentiáinak szigorú levonását követeli a **dynastia s nemzet előtti igazolás** indokából -- akkor kell, hogy a történelmi valóság őt is per absolutum az 1868: XLIV. t.-cikkhez, mint a közjogi kiegyezés egyik szigorú consequentiájához vezesse, mind a dynastia, mind a nemzet előtti igazolás tekintetében. A különbség Grünwald úr és gróf Andrassy között e kérdésben csak az, hogy gróf Andrassy nem hamisította meg szemünk látára a történelmi tényeket, s beváltotta a nemzetnek a dynastia irányában adott becsületszavát -- Grünwald úr pedig az ellenkező utakon jár, s kifejezetten roszalja a becsületszó beváltását.

A nemzetiségi törvény tehát nem azon fictió szüleménye, hogy az országban vannak nemzetiségek, melyek ellenséges indulattal viseltetnek a magyar nemzetiség irányában, s melyeket engedelményekkel meg kell nyerni; de szüleménye egyrészt a dynastia egyenlő gondoskodásának, minden, a gondviselés által reá bízott népfajok anyagi és szellemi jóléte és gyarapodása iránt, és másrészt a magyar nemzetnek ez irányban is a dynastia kivánalmaival egybehangzó intentióinak.

Szüleménye mind a dynastia mind a nemzet azon meggyőződésének, hogy „regnum in se ipsum divisum „desolabitur,“ és ismét, hogy „concordia res parvae „crescunt, discordia maximae dillabuntur.“ Ezért kellett mind a dynastiának, mind a nemzetnek a nemzetiségek egyetértése, testvérisége, s ez szülte meg a nemzetiségi törvényt.

A különböző népfajok jóléte az, mely a törvényhozás mindkét tényezője által, az állameszme követelményeihez képest, a nemzetiségi törvényben kifejezést

nyert, annélkül, hogy bevárták volna előbb a népfajok ellenségeskedését, s ezen ellenségeskedéseknek engedmények általi kiegyenlítését. A nemzetiségi törvény a műveltség és művelődés postulatuma, s ezt minden államnak, mely célját és feladatát ismeri, önkényt teljesítenie kell, akár lép fel valaki követelőleg ez iránt, akár nem. A mi pedig az ez iránybani követelések „szemtelenységét“ illeti, — ez nyilván sokkal helyesebben reá illik az ezen és ilyen követelések megtagadóra, mint azok követelőre, mert nem hihetem, hogy a művelődést követelő ily megtiszteltetésben beszámítás alá eső férfiak által részesíttethetnék, holott az általános művelődésnek utját állóit az ily megtiszteltetés teljes joggal megilleti.

De nem is igaz, mintha a nemzetiségi törvényben a magyarság abdicatiója foglaltatnék, hogy abban a magyar nemzetiség lemondana vezérszerepének, uralkodó állásának külső jelvényeiről, lemondana a magyar állam magyar jellegéről. Ahhoz, hogy valaki ilyesmit állíthasson, a fogalomzavar azon tömkelege kívántatik meg, mely „A felvidék“ sorainak majdnem mindegyikén észlelhető. A nemzetiségi törvény a fenálló tényleges viszonyokkal számol, s nem mozog a phantasia régióban. Constatálja, hogy ez országot számos népfaj, vagyis nemzetiség lakja; s az alkotmányosság szigorú consequentiáit levonva, ezen nemzetiségeket mint Magyarország mindannyi polgárait, egyenlő jogokban részesítendőeknek kimondja, miután mindannyinak összesége képezi politikai tekintetben az egységes és oszthatlan magyar nemzetet. Mivel azonban az ország kormányzása szükségessé teszi, hogy egy diplomatikus nyelv legyen, ezen vezérszereppel megbizza a magyar nemzetiséget, és számára oly lényeges előjogokat alapít meg,

melyek uralkodásának külső jelvényeit s a magyar állam magyar jellegét igen feltűnően biztositják.

Ha azonban Grünwald úr a magyarság abdicatióját abban keresi, hogy a magyarság ezen törvény által a nemmagyarajku magyar honpolgárok létjogát és művelődési jogát elismeri; ha az országban **vezér** szerepet úgy értelmezi, hogy másnak kivüle épen semmi szerep, s legfeljebb a szolgaszerep jusson, s ez országban a magyarfajbéli nemzetiségen kívül „meg ne moccanjon senki, s „ne hallassa magát más hang, mint a magyarajku“; ha a magyarság uralkodó állásának külső jelvényeit abban keresi, hogy magyar honpolgárnak csak az tekintessék, a ki magyarajku, s hogy ez ország összes többi lakóinak a „Jelszavunk“ mótiója szerint mondassék: „fel is ut, le „is ut“ tessék kivándorolni; ha a magyar állam magyar jellegét abban keresi, hogy ez irtó háborút izenjen minden más ajku emberfiának: akkor persze könnyen boldogul logikájával, melyért őt azonban semmi értelmes ember meg nem irigyli, és legkevésbé igazi tősgyökeres magyar testvéreink, kiket olyannyira szeretne Vandalokká átalakítani.

Mivel pedig épen a magyarság színe alkotta meg a nemzetiségi törvényt, a magyarság physiognomiája sem tetszik „A felvidék“ szerzőjének; ezen is van gáncsolni valója, s fájlalja, hogy az a nagyság manijában nem szenvedvén, mint — Grünwald úr szerint — 6 millió lelket képviselő nemzetiség nem akarja 8 millió más nemzetiségbeli honpolgár ellen megragadni a megsemmisítés kardját, melyet a sors elébe tett, s nem akarja ezt tenni dacára annak, hogy Grünwald úr élő

példákkal meggyőzi őt arról, hogy „a jövővel bíró népek“ ily kíméletlen harcba minden scrupulositás nélkül bocsátkoznak, ha — melleleg mondván — körülbelül 30 millió lelket repraesentálnak nem egészen 2 millió más ajkuak ellenében. De az utóbbi körülmény nála mellékes és nem döntő ténykörülmény.

A nem magyarajku nemzetiségek ellen ajánlott ezen s ilyen vad eljárás mellett azonban mégis Grünwald úr kívánná, hogy a magyar nemzetiség bebizonyítsa, miszerint képes „a **szabadságot** meghonosítani, a **fejlődés** általános feltételeit létesíteni, s az ország **összes lakossága** reális érdekeinek kielégítése által imponálni“.

„Difficile est satyram non scribere“.

VII.

A mi chauvinistáink, ha a barbarismus s nemzeti-ségi elnyomás elrettentő példájának idézésére reá szorultak, rendesen oroszoknak lengyelek elleni bánásmódjára utalnak. Semmikép sem érezhetem feladatomnak itt azon eljárás és bánásmód apologiájára kelni. De „A felvidék“ átolvasása után önkénytelenül eszembe jutott, hogy ha az oroszok a lengyelek elnyomatásánál, tüzetesen nemzetiségek megsemmisítése államüdvözítő tanában specialistára szert akarnának tenni, ezen „politikai tanulmány“ szerzőjében felülmulhatlan erőre akadhatnának. Nem hiszem ugyan, hogy az acquisitio sikerülne, mert Grünwald úr ebbeli tanulmányával alkalmasint csak hazánkat boldogítani kívánja.

Valóban nincs az emberi észnek és szívnek oly szentélye, mely Grünwald úr szemében sérthetetlen volna, ha utjában áll a nem magyarajku nemzetiségek ez országban megsemmisítésének. Kárhoztatja a kormányt, hogy csupa szabadelyűség miatt nem akarja magának a dictatura hatalmát országgyűlési többsége által megszavaztatni; hogy „az alkotmányosság véd-,bástyái“, a municipumok ősi intézménye iránti kegyeletből nem akarja ez intézményt, mint a magyarosításra alkalmatlant eldobni, hogy azután az utolsó porkolábig

minden municipális közeg kineveztetése egyedül tőle függjön; hogy az autonómiát respektálván, gyámkodását nem terjeszti ki egészen az utolsó falu legnyomorultabb viskójáig, s a középkori szent inquisitio mintájára, nem terjeszti ki kémhálóját az ország egyik határszélétől a másikig, s nem állít fel a hazafisági érzület elbirálására bizottságokat, melyek a nem magyarajku honpolgárok politikai hitvallása s igazhitúsége felett biráskodnának, hogy e szerint az eretnekeknek kimondottak rögtön a kormány anathemájával sujtassanak. Vagy mit jelent egyebet azon szemrehányás, hogy a kormány a községi közegekkel, talán még annak lúdpásztoraival is foglalkozni, méltósága alatt álló dolognak tartott, s hogy soha sem kérdezte, hogy egyik vagy másik falu jegyzője miféle ember? No, a kit már fanatismusa idáig hozott, avval csakugyan komoly államférfiak alig állhatnak szóba.

De hogy ebbeli vádjait, mint államunkra s a magyar nemzetiségre nézve igen fontosaknak, sőt létkérdést involválóknak tüntesse ki, mint közönségesen, nem scrupulosus az eszközök megválasztásánál, s reáfogja a kormányra, hogy ez annyira ment, miszerint az általa ajánlott s dicsőített közigazgatási rendszer fentartása érdekében nemcsak tárcáját kötötte hozzá, de „**eltagadta** azt a tényt, hogy az ország jelentékeny részeiben az állam nyílt ellenségei **kezében van az állam közigazgatása**“.

Ilyen és hasonló ráfogásokat a tót nemzetiségi párt a „Hungaria militans“ részéről már annyira megszokott, hogy formaliter megilletődnek, ha ezen tót urak nem ily modorban, s nem ily hangon beszélnének felőle. De azt hittük, hogy ebben van systhema, és hogy azon

urak előtt is tudva van, miszerint „sunt certi denique „fines“. Most azonban úgy látom, hogy bizony azok határt nem ismernek, s a tősgyökeres magyar miniszterre is ráfognak a panszlavismus pártolását.

Grünwald úr azonban csak kevéssel előbb maga azt állította, hogy „a nemzetiségi igényekkel „fellépők nem választatnak meg megyei „tisztviselőkké stb. mivel ezek ellen a nép „ellenszenvet, bizalmatlanságot, megve- „tést és gyűlöletet tanusít, s ezek a nép „előtt minden politikai hitelt, tekintélyt „és népszerűséget elvesztettek“.

Melyik már most igaz a két ellentétes állítás kö- zül? Mert ily komoly dolgoknál csak nem fogja akarni Grünwald úr, hogy a nagy közönség, a komoly közön- ség, az egykori cigány szerepére vállalkozzék, kinek lova egyidejűleg vemhes is volt, nem is, a mint épen a pillanat érdeke megkívánta.

Abban is hibáztatja Grünwald úr a kormányt, hogy ez népszerű főispánokra kívánja bizni a törvényhatósá- gok feletti felügyeletet, mert ez az ő, már nem is abso- lutistikus, de egyenes despotikus elveivel sehogy sem fér össze. Neki a honpolgárok részéről nem rokonszenv, hajlam, vonzalom és szeretet kell — ő előbbre teszi en- nek a félelmet és rettegést. A katolika egyház bizo- nyosan szoros fegyelmi rendszer mellett van szervezve, s annak organismusához a köznép akarata épen nem fér. De dacára ennek a plébánosoknak plébániá- jukból való elmozdítottathatása szempontjából elvnek fo- gadta el, hogy „quem mala plebs odit, dans scandala „cedere possit“.

Vannak azonban emberek, kiknek az egymás elleni uszítás, a scandalumok provokálása, a legsajátabb elemük, s az ebből keletkező izgatottság hiánya betegekké teszi őket, mint a méreggel való éléshez szokott embert annak nélkülözése, és nehezen tévedek, ha Grünwald úr organismusát ezen szempontból itélem meg. Nem is lehetne máskülönben felfogni azon kvalifikálhatlan rágalmak és ráfogások oly perfid és példátlan konoksággal való halmozását, mint ez „A felvidék“ sorain történik; hol „panszláv pártbeli bizottsági határozatokról“, ennek „engedélyeiről“, „felmentéseiről“ stb. van szó, s ezek állítólagos tartalma csaknem szószerint közöltetik s concret példák hozatnak fel. A ki nem tudná, kivel van dolga, már a rágalmazás ezen ritka raffinirozottsággal megválasztott formája után azt hinné, hogy valóságos tények főrognak fen, vagy ha túlzottak is, de hogy legalább is „kell valaminek a dologban lennie“. Az pedig elejétől végig a legvadabb koholmány, mert a felvidéken tót nemzetiségi bizottság nem is létezik.

Legnevetségesebb azonban, midőn Grünwald úr a felvidéki nemességről azt állítja, hogy az a panszláv sajtó nyílt lázítása, s az orosz invasióval való fenyegetés által meg volna félemlítve. Azon felvidéki nemesség egyik előkelő tagjának épen ez iránybani nyilatkozata legklassikusabb módon fogja illusztrálni ezen megfélemlítés mértékét.

Történt ugyanis, hogy a „Hungaria militans“ egyik tagja szóvitába bocsátkozott egy tót nemzetiségi pártbeli „kaputos emberrel“, s történetesen épen azon mindig rémképen emlegetett orosz invasióra is került a szó. Ekkor a felvidéki nemes ember azon nevezetes, és minden irányban jellemző szavakra fakadt: „Gondoljátok

„talán, ha ez országban orosz invasió bekövetkeznék
„akkor ti lennétek itt az urak? Ez is egy nagy téve-
„dés, akkor is csak mi fognánk itt uralkodni; mert
„az oroszoknak is, ha egészséges politikájuk van, ben-
„nünket kellene minden nevezetesebb állás elfoglalására
„felhasználni, és mi akkor is, bár orosz szolgálatban,
„uraitok volnánk“.

És valóban a „Hungaria militans“ emberének igaza volt, mert a józan politika csakugyan azt hozná magával, hogy ezen esetben a lekenyerezés hódításmódjához legtanácsosabb fogni, a mint ezt minden okos hódító teszi is, s ez által hódítását leginkább biztosítja. De másrészt hű képe ez azon „Hungaria militans“ jellemének is, mely kész urat cserélni bármikor, csak fizessék őt. Ezen azonban épen nem lehetne észrevenni a megfélemlítés nyomát sem, még ha mikrosoppal is keresnök.

Grünwald úr ismeri a tót sajtót is, s arról biztosít mindenkit, hogy annak hangja és irmodora egészen a közönségnek megfelelő; hogy mindenki bizton építhet olvasói tudatlanságára, s azért telve volna ferdítésekkel s valótlanosságokkal, hogy olvasóit felizgassa, s bizton számíthat olvasóinak nyerseségére, hogy a nyers hangot rossz néven nem fogják venni. A mennyiben Grünwald úr itt az ő saját tót „Leibjournal“-ját, mely subventionáltván Besztercebányán „Svornost“ név alatt maga az alispán úrnak, mint titkos „lapvezérnek“ vezetése alatt jelenik meg, röviden de velősen jellemezte — tökéletesen igazat kell neki adnom, mert ezen lapnak ugyszólván minden szava a lap közönségének elmebeli korlátoltságára van számítva. Értelmes tót nem olvassa, magyarnak úgy se kell, utalva van tehát olyan közönségre, melyre ezen lap tartását rádísputálják, vagy mely-

nek azt kelletlen ajándéku küldözgetik. S valóban ha ezen lap irályát egybevetjük „A felvidék“ irályával, feltűnő a hasonlatosság mind a ferdítésekben, mind a gorbáskodásban, csak hogy „A felvidék“-en észrevehető az önmagát fékezni kívánó akarat, holott az e lapban feleslegesnek ismertetik.

A nem subventionált tót lapok erélyesen irnak ugyan a tót nemzetiségi, törvényileg is biztosított, de eddigelé irott malasztanak maradt igények életbeléptetése érdekében; de tudtommal mindig az ország s nemzet iránti hűség és odaadás teljes érzetével, úgy hogy Grünwald úr és társainak a tót sajtó elnyomatása érdekében tett lépései legalább egyelőre sikertelenek maradtak.

Haragszik is azért a kormányra egyrészt, hogy a sajtótörvényhez nem mer nyúlni, s el nem törli annak első §-át, mely szerint „gondolatait sajtó útján mindenki „szabadon közölheti és terjesztheti“; vagy legalább nem intézkedik úgy, hogy mindig oly esküdteket lehessen összetakolni, kik, mihelyt látják, hogy a királyi ügyészség viszi a vádló szerepét, azonnal a „vétkes“-t ki- mondanák.

Valóban különös. Az állam-ügyészségnek eszébe jut, vagy ráparancsolják, hogy egy „A tótfalók“ ellen intézett költemény sajtó útján közlése miatt az illető tót lap szerkesztőjét sajtóperbe fogja, s így nyilván „a tótfalókat“ állami védelem alá vegye. A pozsonyi esküdtek elé kerül az ügy, s ezek nem lévén a chauvinisták pártbeliei, s tárgyilagosan latolgatván és fontolgatván az ügyet, s levonván különösen a nemzetiségi egyenjoguságról szóló törvény szükségképi logikai consequentiáit — azon meggyőződésre jutnak, hogy miután ma a **tótfalók** részesülnek

állami pártfogásban: holnap ismét a **magyarfalókat**, holnapután a **németfalókat** stb. kellene az ügyészségnek az állam védelme alá venni, míg végre az ország összes nemzetiségei, mint a mesében a két orosz-lán, felfalogatnák egymást az állam védelme alatt. Az ügyészségi logika ezen consequentiája előtt azonban kell, hogy meghökkenjenek, és hogy verdiktjük által azon meggyőződésüknek adjanak kifejezést, miszerint ők, mint magyar honpolgárok semmiféle magyar nemzetiség falóját arra méltónak nem tartják, hogy védelmére keljenek, miután azt, ki magát ilyennek vallja, tulajdonképen büntetéssel sújtani kellene — s a tótfalók elvesztik a sajtópert.

Minden tárgyilag gondolkozó ember azt fogja mondani, hogy felfoghatlan, mikép lehetett a „tótfalók“ ellen intézett költemény miatt sajtópert indítani, s a „tótfalókat“ állami képviselésben s védelemben részesíteni — csak Grünwald úr nem tudja felfogni a maga „Hungaria militans“ álláspontjából, hogy az országban találkozhatnak honpolgárok, kik a tótfalókat nem tartják szenteknek és sérthetetleneknek.

Mivel pedig a pozsonyi polgárok ily szentségtörők: azért a sajtóbírósgot onnan el, és alkalmasint Beszterczebányára kellene áttenni, Grünwald úr kancsukája alá.

Nem igazat mondtam-e, mikor azt állítottam, hogy nincs az emberi szellemek oly szentélye, mely a „Hungaria militans“ vandalismusa előtt sérthetetlennek tartatnék? Más embernél ily szentély a sajtószabadság,

mely túlesapongásainál is önmagában találja a correctivumot; ily szentély az esküdtszéki intézmény, mint egyenlőknek egyenlők feletti biráskodása — ezeknél ez mind jó szót sem érdemel, sőt eltörlendő, mihelyt szeszélyeik kielégítésének eszközévé nem akar aljasulni s degenerálni.

VIII.

„A felvidék“ szerzője constatalván, hogy magyar testvéreink az egész vonalon, a hol a magyar elem a tóttal érintkezik tótosodnak megjegyzi, hogy valamint a magyarosodás egy magasabb fajba való olvadást, fajjavulást, emelkedést és nyerességet, ugy másrészt a tótosodás egy mélyen alant álló fajba való olvadást, fajromlást, sülýedést és veszteséget jelent az emberiségre nézve.

Én azt, a mit a tudósok a különbözö emberfajok egymásközötti szellemi elsöbbség tekintetében összeirtak, érdekes olvasmánynak s elmefuttatásnak tartom; de sehogy sem tudok azon meggyözödésre jutni, hogy az egyik vagy másik faj természetében s vérében valami vele született szellemi előny vagy hátrány rejlenék, s ugy vélekedem, hogy ha bármely nemesnek állított fajbeli ember az éjszaki sarkon születnék, s az ottani mostoha éghajlati s egyéb viszonyok között élni kénytelenítették: az ő nemes fajbeli eredete egymaga neki épen semmi szellemi előnyt a többi ottani benszülöttek előtt nem nyújtana. Épen ugy mint a pálma s egyéb nemesebb faju növény a zord éghajlat alatt nem tud tenyészni, s az egész természet ott eltörpül — el kell ott törpülnie az embernek is, mint a természet organismusa

egyik lánctagjának. De nem is lehetséges, hogy ha azon fajbéli elsőbbség theoriája igaz volna, — pusztán valamely állítólag nemesebb faj nyelvének elsajátítása egy állítólag alantabb álló faj tagja által, már ezt nemesíteni s fajilag átalakítani képes volna, annak testi s avval járó szellemi organismusát megváltoztatná. Ha pedig ez nem lehet, s az Eskimo ha franciául beszélne is, csak Eskimo maradna: akkor azon egész theoria halomra van döntve, mert annak alapját képező buvárlatok már hamis feltételeken és feltevéseken nyugsznak.

A történelem tanúsága szerint ugyanis a mostani Poroszország, mint Németország centruma, germanisált szláv elemből áll. A poroszok őstermészete tehát szláv lévén, és a német nyelv csak reátapadván, azon emberi-faj elsőbbségi theoria szerint mint szláv faj jönne elbírálás alá, a mi azonban eddig nem történt. Épen úgy van az hazánkban is, hol a különböző népfajok annyira olvadtak egymásba, hogy az ősfaji természetnek a sokféle amalgamisatió és assimilatió folytán alig lehet nyomára akadni.

Legfeltűnőbb jelvénye ezen bírálgatás helytelen voltának azonban az, hogy az illető tudósok pártállásukhoz képest igen furcsa módon ki szokták aknázni azon tényt, hogy minden emberi fogalomnak jó és rossz oldala is lehet. Pártállásukhoz képest tehát azt, a mit egyes népfajoknál vitézségnek s hősiségnek neveztek, másoknál rablásnak s barbarismusnak bélyegezték; a mit egyes népeknél, melyek földműveléssel s iparral inkább, mint pusztítással és hódításokkal foglalkoztak, szelid kulturális szellemnek neveztek, azt másoknál gyávaságnak bélyegezték; a mit egy népnél okos számítás-

nak neveztek, azt másoknál raffinirozott alattomosság-nak bélyegezték; a mi az egyiknél vendégszeretet volt, az volt a másiknál könnyelmű vagyontékozlás stb. Egyáltalában ugyanazon tulajdonság egyszer erénynek, másodszer pedig a correspondáló erkölcsi vétségnek tüntettetett ki, s ez így van ma is, és mindig így fog maradni.

A mit tehát Grünwald úr a fajelsőbbiség tekintetében felhoz, én azt phantasiánál egyébnek nem tartom, de kárhoztatandónak vélem már csak azért, hogy ez hasztalan ingerlés s elkeseredés kútfejévé válhatik.

A tudósok azonban eddigelé azt állították, hogy az ugynevezett kaukazusi, vagy indogermán s illetve áriai emberfajnak volna szellemi felsőbbisége a többi emberfajok felett, s holott a szláv népfajt ehhez számították — a magyar népfajt ehhez nem számította senki, hanem az emberiség egy másik fajához, a mongol fajhoz.

De hagyjuk el ezen odiosus discursust.

Értem én azt és érzem is, hogy mily fájdalmas benyomást kell tennie minden nemzetiség hű fiára, ha látja, hogy nemzetisége fogy, és pedig nem talán valami erőszakos megsemmisítési eljárás, hanem minden erőszaktól ment békés, s ugyszólván észrevehetlen processus folytán; úgy hogy ezen jelenség okát sem látni, s csak az okozat mutatja, hogy kell valami okának lennie. Grünwald úr is első pillanatban őszintén megmondja, hogy ő a magyarok eltótosodásának okát adni nem tudja ugyan, de hogy ez oly jelenség, mellyel számolni kell. Csakhamar azonban feléled benne ismét a gyűlölet érzete, s megfelejtkezvén arról, a mit csak pár sorral előbb állított, erős meggyőződése s

tudomásaképen állítja, hogy a községeket tót papok és tanítók tótosították el, ráfogván az egyházi előjárásra, hogy ez őket egyenesen avval a missióval küldötte a községbe, hogy a magyar lakosságot eltótosítsák. Mintha ilyesmi csak ugy „par „ordre de Mufti“ teljesíthető volna.

Azonban ő maga saját ebbeli állítását rögtön ismét megcáfolja, midőn csak a hitványfajbéli tót papot képesítettnek látja ily egyes emberi erőt meghaladó feladat sikeres keresztülvitelére — ellenben pedig a nemesebb fajbéli magyar papról hasonló körülmények között azt állítja, hogy ez maga is eltótosodik. S ez ismét nyilvános absurdum.

De ezen utóbbi állításánál sem marad meg Grünwald úr sokáig, mert ismét pár sorral tovább azt tanácsolja, hogy az eltótosított községeket ismét magyar papokkal kellene visszamagyarosítani.

Mily roppant zűrzavara a fogalmaknak, melyek mindegyike csak a pillanatnyi hatásra van kiszámítva!

Semmi kifogásunk az ellen, hogy a magyar nemzetiség intézkedjék eltótosodása ellen; mi tótok nem vágyódunk az után, hogy más nemzetiség árán terjeszkedjünk, tökéletesen beérjük önmagunkkal. Azt azonban méltán elvárhatjuk magyar testvéreinktől, hogy ők se akarjanak nemzetiségileg terjeszkedni a mi vesztünkkel, s hogy különösen ezt állami pressióval elérni ne kívánják. Mert ha fájdalmas nekik a nemzetiségi fogyatkozás, mint okadatolhatlan de tényleges jelenség: annál fájdalmasabbnak kellene lennie annak, ha ily jelenség mint öntudatos s szervezett ellenséges működés folyománya mutatkoznék.

„Quod uni justum, alteri aequum!“

Grünwald úr abbéli félelme, hogy a magyar nemzet nem lehetne életképes, ha állami eszközök fel nem használtatnának az eltótosodás ellen, cáfoltatik legfényesebben az évezredek történelem által. Azon nemzetiség, mely egy évezreden át fen tudta magát tartani, sőt szaporodott azon sporadikus eltótosodás dacára, életképességének oly cáfolatlan bizonyítványát adta, mely bizonyára többet nyom Grünwald úr pusztája légből merített állításainál.

Voltak ugyan hatalmas nemzetek éppen hazánk területén, melyek ugyszolván nyom nélkül elvesztek, mint a Hunok és Avarok. De ezek elvesztek az élethalálra folytatott faji harc következtében, melyet az őket környező népfajokkal vittek egész halálig. Azon népfaj azonban, mely békésen s testvérileg megtudott élni a szomszédnépfajokkal, nem enyészett el soha.

Kár tehát ugy odaállítani a dolgot, mintha a magyarországi szlávok, mint a politikai magyar nemzet egyik tényezője, a magyarok, mint ezen nemzet másik és főtényezőjének veszélyeztetését képeznék. Mert ha lételünk valóban veszély volna magyar testvéreinkre nézve, akkor természetesnek sőt szükségesnek mutatkoznék magyar testvéreink részén, a veszély, vagyis lételünk eltávolítása, s ez a politikai magyar nemzet belfelosztásának csíráját képeznék. Hála Istennek nem így van.

Megéltünk mi testvérileg itt ezer éven át, megosztottuk a jó s balszerencsét annélkül, hogy egyikünk a másiknak létében veszélyt keresett volna; miért nem lehetne ez mindvégig így? S csak azért is hallassuk

mindinkább s mind hangzatosabban a jó régi magyar népdalt:

„Legyen úgy mint régen volt:

„Hogy a mi szép országunkban,

„Békességben, barátságban,

„Megélhessen mind a magyar,

„Mind a német, mind a tót!“

IX.

Midőn Grünwald úr az elemi iskola rendkívüli fontosságát az államra nézve constatálja, akkor közismeretű tényt s általános véleményt fejezett ki, mert mindenki tudja, hogy ott keresendő az állam, a nemzet, a nemzetiség, a vallási felekezet jövője. De épen mivel ez köztudomásu tény, azért ugy az állam illetve nemzet, mint a nemzetiség és vallásfelekezet, mindig gondoskodásuk főtárgyává tették az iskolát, és méltán igyekeztek azt saját rendelkezésük alá vonni, s őrizték is azt mint legnagyobb kincsüket.

Ha tehát Grünwald úr azt óhajtja, hogy a magyar állam az iskolát saját megszilárdítására tervszerűen használja fel, akkor egy pillanatig sem tétovázhatok ezen nézetéhez a legőszintebben ragaszkodni teljes szivemből s lelkemből, és biztos vagyok benne, hogy azt velem az egész tót nemzetiségi párt is tenni fogja.

A nézetkülömbőség tehát közöttem és Grünwald úr között nyilván csakis a „magyar állam“ fogalmának meghatározásában rejthetik. Szerinte t. i. mint már előbb alkalmam volt felhozni, a magyar állam eszméje összeesik a magyar nemzetiség fogalmával; hollott én a magyar állomot, mint alanyt, ennek polgárai összeségében keresem s vel azonosítom, és

pedig a politikai magyar nemzet azon törvényes definíciója értelmében, mely az 1868: XLIV tc. bevezetésében olvasható.

Annyi tehát bizonyos, hogy mellettem a **törvény** szól, Grünwald úr mellett pedig csak annak a törvény nyelv harcoló **magánnézete**; s így köztünk bajos az egyetértés. Hogy pedig ki áll kettőnk közül a helyesebb állásponton, annak természetesen nem én, mint ellenfél lehetek bírója, ítélje meg az elfogulatlan olvasó.

Igy különböző nézpontról indulván ki nem is lehet másképp, mint hogy különböző eredményhez is jussunk a magyar állam megszilárdítása iránti nézetünkben.

Én ugyanis az államot, s illetve mint alanyt a politikai nemzetet, az abban összeforrt különböző nemzetségek és vallásfelekezetek összességének tekintvén, **ennek** megszilárdítását csak úgy tarthatom elérhetőnek, ha ezen összeség minden tagja, minden alkatrésze erősítettik s szilárdítatik egyaránt, és pedig mint az egésznek egyik tényezője, természetesen az egységesség, az oszthatatlanság és összetartozás élő tudatában is. Mert úgy vagyok meggyőződve, hogy az ellenkező eljárás, hol az állam s illetve nemzetnek csak egyik alkatrésze szilárdíttatnék, ellenben pedig annak egyéb alkatrészei elhanyagoltatnának, vagy épenséggel célzatosan gyengítettének — semmiképp sem vezethetne az egész megszilárdításához, de sőt ellenkezőleg az egész lazulásának kellene bekövetkeznie, és pedig annál nagyobb mértékben, mennyivel számosabb azon tényező, melynek gyengítése célba vétetett. Én az állam feladatának tekintem, hogy az ne ismerjen édes és mostoha gyermekeket, de hogy minden gyermeke s fiá-

nak ugyanazon jó indulatu édes anyja legyen.

Ellenkezőleg Grünwald úr. Ő kizárólag csakis a magyar nemzetiséget tartja megszilárdítandónak, a politikai magyar nemzet többi nemzetiségét ellenben gyengítendőnek egész a megsemmisítésig, s ez szerinte a magyar állam megszilárdítása. Ő az állam feladatának tekinti, hogy ez számos gyermekei közül válassza ki a kedvengyermeket, s a többit verje agyon vagy vízbe fulassza, a mint azt kelletlen mennyiségű kölyköknél szokás tenni. Ez bizonyosan igen különös neme a megszilárdításnak.

Ezen szempontból tekintve a dolgot igen természetes azután, ha Grünwald úr úgy találja, hogy 1240 katolikus tót tanító közül 730, és 391 protestáns tót tanító közül 262 a felvidék tíz vármegyéjében panszláv, sőt csodálatos, hogy nem mindnyája az.

A felekezetiiséggel „A felvidék“ szerzője igen csinyán bánt el annyiban, a mennyiben maga a vallás és hitfelekezet dolga az ő szemében egy nagy semminek látszik. A felekezeti szellem — ugymond — hazánkban nem oly erős, mint más országokban. Pedig éppen az iskolai törvény behozatalakor tapasztalhatta, mily csökönységgel ragaszkodott minden hitfelekezet lételének ezen alapfeltételéhez. De tapasztalhatta ezt Deák Ferencnek a felekezeteket bizonyos irányban megtámadó, hatyúdal jellegével birt országgyűlési beszédjénél s annak következményeinél. Mutatták ezt az ugynevezett patentális mozgalmak is. A felekezeti szellem hazánkban talán erősebb, mint bármely más országban. Hogy nálunk ma ez irányban szent béke uralkodik, ez csakis annak tulajdonítható, hogy nálunk a hitfelekezeteknek

békét hagynak s nem piszkálják őket. De tessék csak megpróbálni a protestáns autonomia eltörlését indítványozni; tessék megpróbálni a polgári házasság behozatalát sürgetni; a felekezeti iskoláknak az állam általi elkobzását feszegetni -- s majd meglátja Grünwald úr, hogy a felekezetiség hazánkban is oly szilárd alapokon nyugszik, a mily szilárdságról nem is álmodozik.

De csakis addig közönyös Grünwald úrnak a felekezetiség, a mig az vallástanítással foglalkozik. A mint azonban valamely felekezet saját autonom iskolával bir, s ebben jogosítva van tanítókat választani, a tanrendszert és tanmódszert megalapítani, tankönyveket meghatározni stb. — itt már a felekezetiség határozott ellenségévé válik, azt hazaellenesnek s az autonomiát eltörlendőnek állítja.

Nem törődik ő avval, hogy a felekezetiség saját iskolája nélkül gyökereitől megfosztott faként szükségkép elveszne; hogy a felekezetiség ebbeli jogai vérrel szerzett, szerződésileg megalapított és királyi esküvel megerősített jogok. Mit neki a szerződés, mit neki az eskü szentsége, mit neki a magyar történelem évkönyveibe véres betűkkel beásott intés: „discite mortales non temerare fidem!“ — többet nyom nála mindezeknél azon üres és indokolatlan phrasis, hogy „ha a magyar ember azt mondja, „hogy neki kedvesebb egy szakasza az 1791. XVI. (helyesen XXVI.) teikknek, mint a magyar állam fenállása... „akkor a nemzeten és államom nem lehet segíteni.“

Lehet biz azon mindkettőn segíteni. Az önkormányzati intézmény mint olyan, nem ártott még e világon senkinek, s a mi árthatott, az csak az avval való visszaélés lehetett. Tessék tehát a visszaélőket büntetni

ha a visszaélés rájuk bizonyul, — de az authonomiával élőknek tessék békét hagyni, valamint az authonomia intézményének is. A szerződés, eskü és törvényszegés tehát merőben felesleges.

Tudja azonban Grünwald úr igen jól, hogy az ő hazaárulási vádjai mindannyi koholmányt képeznek, s ha tőle ez irányban bizonyítás követeltetnék, egyetlen egy általa ugynevezett panszlávra sem tudná bizonyítani ezen vád árnyékát sem. Ennek tudatában tehát nem is emelt formális vádat az illetékes bíróság előtt az általa statistikailag összcállított panszlávok egyike ellen sem, ámbátor tudnia kellene, **hogy ily büntény fel nem jelentése maga már honárulást involvál!**

De épen mivel Grünwald úr igen jól tudja, hogy a tót nemzetiségi párt tagjainak egyikéhez sem fér a hazaárulás alapos vádja, és másrészt mégis élete feladataul tűzte ki ezen párt minden ároni megsemmisítését: kellett alaptalan vádhoz folyamodnia, mely a formális birói vizsgálatról fél, mint a sötétség a nap sugaraitól. Ő azt hitte s úgy számított, hogy ha az emberek legnagyobb része elhiszi az éjjeli kísértetek, haza járó lelkek és más rémalakok létezését dacára annak, hogy jobb meggyőződése az, miszerint ilyesmi a mesék országába való: miért nem hinné el az ország-szerte munusnak felállított panszlavismus hazaáruló rémképének létezését is, ha egy alispán becsületszavára mondja, hogy ez létezik, hogy ő látta, és hogy ez őt naponta kísérti akár hová is fordul a felvidéken?!

Valamint azonban a kísértet megszűnik kísérteni, ha szemébe nézni s vele megismerkedni akarunk — úgy a panszlavismus kísértete is eltűnik, ha nem hívén

a babonás mendemondának, magunk akarjuk látni szemközt és vele személyesen megismerkedni szándékunk.

Hagyjon tehát Grünwald úr békét a protestáns autonómiának; az annak eltörléséhez szükséges „hit-szegésre“ nem fog birni ez országban senkit, s különösen nem hamis vádaskodásaival s rágalmaival.

A mi az érdeemes alispán urat bántja, az nyilván az elemi iskolában természetszerűleg uralkodó anyanyelv, tehát a felvidéki tótságnál a tót nyelv, s nem tudja eléggé kárhóztatólag kiemelni egy tanfelügyelő azon vakmerőségét, hogy az „nem is titkolta „ellenszenvét a magyar nyelvnek az elemi iskolába való „behozatala iránt“. Már pedig ezen tanfelügyelő csak is szakmájában avatottságot egyrészt, és állásának s feladatainak tárgyilagosságot másrészt tanúsította ezen nyílt és férfias eljárása által.

Ezen tanfelügyelő bizonyosan épen úgy, mint minden értelmes ember, igen jól tudta megbecsülni azt, hogy az anyanyelv mellett egy más nyelvnek elsajátítása, de különösen az állam diplomatikus nyelvének elsajátítása, mily nagy kincset képvisel az ember életében. Nem tehát panszlavistikus vagy magyarellenes szellem volt az, mely őt ezen nézet nyilvánítására bírta, a mint azt Grünwald úr elhíttetni akarná.

A mi ezen tanfelügyelőből beszélt, az volt a szakismeret. Nem látjuk-e az elemi iskolát végzett, tehát minden esetre érettebb ifjuságunknál a középiskolában, mily erőmegfeszítéssel tanítják ott a latin és görög nyelvet nyolc teljes éven át minden napon? Ha pedig a nyolc év lefolyt, azt tapasztaljuk, hogy a szótárak segítségével csak eligazodnak úgy a hogy a latin szöveg fordításánál

— de hogy ezen nyelven beszélni képesek volnának, odáig nem hozza egyikük sem.

Hogyan lehet tehát kívánni, hogy a falusi elemi iskolában az anyanyelven kívül bármely más nyelv elsajátítható legyen? Minden nyelvtanulás nélkülözhetlen kelléke a folytonos gyakorlat, mely a falusi elemi iskolában el nem érhető. Itt a gyermek megtanulhatja bizonyos mennyiségű szónak könyv nélküli elmondását, de nagyobb tökélyre nem viheti soha, mert az iskolán és tanítóján kívül sehol és senkitől sem hallja a magyar szót, és a nyári szünnapok alatt még azt is elfelejti, a mit tanult.

Mi haszna tehát az ily eredményű nyelvbeli oktatásnak? Épen semmi. Positiv káros következménye azonban az, hogy az idő, mely alatt a gyermek anyanyelvén valamely hasznos tantárgyban sikeresen oktatathatnék, — hasztalanul elfecséreltetik.

A felvidék lakosságának józan esze ezt mindig ezen szempontból helyesen fel is fogta, s a nemzetiségi surlódásokat megelőzőtt időkben az napirenden való gyakorlat volt, hogy a tót szülők az iskolai szünidő alatt gyermekeiket magyar községekbe, s a magyar szülők ismét gyermekeiket ezen idő alatt tót községekbe adták ugynevezett „cserébe“, a mint ezen műveletet technice nevezték, az illető nyelv elsajátítása céljából. Ez egyik és másik szülőnek is kevés költségébe került, s ezen felül a nemzetiségek valóságos testvéri érzülete ebben nem csekély tápanyagot talált.

Grünwald úr azonban mai napság alkalmasint azt javasolná, hogy azon magyar ember, ki merészelné fiát a tót nyelv elsajátítása végett felvidékre küldeni, mint

in flagranti a hazaárulás bünténye elkövetésen rajtakapott, felakasztassék mások elrettentő példájára.

Valameddig tehát a tudomány nemzetközi marad, s így a népnevelési tudomány is, nem lehet máskép, mint hogy az elemi népiskola nyelve is az anyanyelv maradjon, mivel ez a népnevelés változhatlan alapelve. A ki pedig csupa túlzott nemzetiségi chauvinizmusból ezen elvet meg akarná dönteni, az legfeljebb az összes művelt világ satyrájává válhatnék, melyből már amugy is elég kijutott számunkra épen ily oktalan túlzások miatt, s ezen tolakodó barátaink menthetlen eljárásának tulajdoníthatjuk, hogy azután minden nyomorult firkász éretlen élcei à la „Magyarország globusa“ rajtunk száradnak.

A mi pedig a magyar nemzeti szellemet illeti, melyet Grünwald úr olyannyira keres az elemi iskolában, — ez is nyilván csak a magyar nemzet fogalmának megfelelő szellem lehet, vagyis oly szellem, mely az összes magyarországi nemzetiségek külön érdekét **egyaránt** szemmel tartja, s ezen érdekeket mind **egyhangzásba** hozni tudja az oszthatlan együvé tartozás s egymás támogatására való utaltság érzelmének intenzív kiképzésével.

A magyar nemzeti szellemnek olyannak kell lenni mint a tiszta accordnak a zenében, hol az egyik hang támogatván a másikat ezek egymást egy harmonikus magasabb rangu egységre emelik, s egyike a másikanak értékét neveli. A hol ez nincs, s az egyik hang nem alkalmazkodik a másikhoz, hanem annak talán egyenes ellentétét képezi — ott szükségkép keletkezik a dishar-

monia, s a macskazene készen van. Ilyen macskazenét kíván Grünwald úr hazánkban megalapítani, s ezt nevezi ő magyar nemzeti szellemnek, melynek értelmében meg is írta „Etude“-jét „A felvidék“ alakjában.

A valódi magyar nemzeti szellem megkívánja tehát, hogy ha az 1868: XXXVIII. tc: 11. §. 2. pont h.) betűje s illetve 55. §. l.) betűje értelmében az elemi népiskolában a polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése előadatik, itt különös figyelem fordítassék az 1868: XLIV. tc: szabványaira is, melyek meghatározzák, hogy az egyes nem magyarajku honpolgároknak ez országban mily jogaik vannak a bíróságokkal és hatóságokkal szemben, a községi és megyei administratiónál, az egyházi és iskolai dolgokban stb. Ez főképp alkalmas volna ezen nem magyarajkuak sarjadékát meggyőzni arról, hogy ez országban nemcsak kötelességeik, de jogaik is vannak; s azután, ha a praktikus életben is azt látnák, hogy a mit az iskolában ezen nem magyarajkuak jogairól tanultak, az nem pusztá szó, hanem tényleges valóság: jöhetnének azon panszlavistikus rémképek és kísértetek, beszélhetnének bármit is a nem magyarajkuak elnyomatásáról és mit tudom én miről, a nép legfeljebb kinevetné őket, mert a mindennapi élet élő tanúsága volna az ellenkezőnek.

Azonban sajnos, hogy nálunk közönségesen és különösen a nem magyarajkuak speciális jogai tekintetében más a törvény, és más a törvényesnek esüfolt gyakorlat.

Próbálja meg az ellemi tanítók valamelyike tót iskolában a fenidézett törvényes kötelességét

teljesíteni, és biztos lehet benne, hogy Grünwald úr nyomban panszlavistikus statistikáját személyével bővíteni s kiegészíteni fogja. Ha pedig plane arra vete-medik, hogy azon idézett törvény értelmében elemi népiskolák számára valami füzetet nyomtatva napvilágnak ercszt, s ebben azon törvényileg a nem magyarajkuak számára biztosított jogokat elősorolja — akkor bizton számíthat rá, hogy könyve nemcsak az iskolából kitiltatik, de az „index „librorum prohibitorum“ rovatába jő, s elkoboztatik ott, a hol találtatik, minden sajtóper vagy egyéb „teketória“ nélkül, nem talán valami törvény alapján, mert erre törvény nincs, de a „sic volo, sic „jubeo“ törvényt helyettesítő s igen kényelmes kormányzási elv alapján.

Ez egyuttal felette classikus illusztrációja a mi **praktikus** sajtószabadságunknak és sajtó törvényünk első szakasza scrupulosus végrehajtásának, mely szerint „gondolatait sajtó utján min- „denki szabadon közölheti és szabadon ter- „jeszheti.“

Ezt pedig nevezi Grünwald úr magyar szellemnek. „A felvidék“ megjelenése óta a tanfelügyelő urak — ugy tetszik — szívökre vették az ott idézett utasításuk azon részét, hogy a felekezeti iskoláknál is a tankönyveket megnézhetik, s ha szükségesnek látják jelentést tehetnek. Tartván pedig attól, hogy panszlávokként ne denuntáltassanak, ki akarnak tenni a panszlavismus elleni kereszthadjárásban. Bejárják az egyes iskolákat, s ha azt tapasztalják, hogy valamely népiskolának van iskolai könyvtára, biztosság okából, hogy valahogy valamely panszláv könyv el ne kerülje

figyelmüket, elkobozzák az egész könyvtárt szőröstől bőröstől, s betömik azt a hivatalosan e célból magukkal hozott zsákokba, mint a szecskát. Sőt ha iskolai könyvtárt nem is találnak, de neszit veszik, hogy van községi könyvtár, ezt is ilyen tudományos és szakavatott bánásmódban részesítik.

Ezen mesés eljárás „tanfelügyelők“ és „királyi „tanácsosok“ részéről merőben felfoghatatlan volna, ha Grünwald úr nem adott volna felvilágosítást ez irányban is, mondván, hogy a kormány e fontos állomások betöltésénél úgy járt el, hogy „sok esetben teljesen „képtelen, s az elemi képzettség legalsóbb „fokán álló embereket alkalmazott, a kiknek sejtelmük sem volt a szakmáról, melyben működni hivatva voltak.“

Ez azután persze felvilágosít mindent s így különösen azt is, hogy ezen urak egynémelyike már abban is panszlavismust keres, ha a földrajznál a falusi tót gyermekek azon egyes városokat és falvakat, melyeknek más a tót neve és más a magyar neve, tót elnevezéssel tanulják, s így Zsolnát Zsilinának, Vág-Ujhelyt Nové-Mesztónak stb. nevezik. Hogy praktikus használatban miféle galimathiasra, s a nép életében egyenes absurdumra vezetne azon királyi tanácsos urak által ajánlott tanításmód, azt leginkább lehet szembeszökőleg kitüntetni, ha összehasonlítjuk azt azon időkkel, midőn még a latin nyelv birt nálunk a diplomatikus nyelv természetével, s megkívántatott volna, hogy a magyar elemi iskolákban az egyes városok és helységek elnevezése a diplomatikus nyelven, tehát latinul tanításék, úgy hogy a magyar gyermek ne azt mondja, hogy Győrből Esztergomon át Fejérvárra utazott,

hanem Jaurinumból Istrigranumon át Alba Regalisba utazott. No már ha ilyesminek hallatára a magyar ember nem átkozná el az ily tanítási mód mestersége feltalálójának minden porcikáját — nem is magyar vér keringne ereiben. De ugyanez áll a nem magyarajku nemzetiségek szempontjából is.

A mi azonban legkülönösebb, az abban áll, hogy ezen királyi tanácsos uraknak épen érintett elveiből levonva szigoruan a consequentiát, még maga Grünwald úr sem menekülne a panszlavismus terjesztésének és a magyar földrajz hamisításának vádjá alól, mert ő a Liptó megyében tót nyelven „Hrádek“ elnevezés alatt ismeretes községet az ő „Felvidékében“ is ezen néven ismerteti, holott azt magyarul „Liptó-Ujvárnak“ nevezik. Ezért tehát Grünwald úrnak bűnbocsánatot kérnie kellend.

Tud azonban Grünwald úr radikális orvosságot, mellyel az ő értelmében vett magyar szellemet be lehetne hozni minden iskolába. Pedig nem is valami boszorkány orvosság az, mert nagyon egyszerű és mi több, nem is új, van annak történelme is, csakhogy más szellemterjesztés terén.

Ő ugyanis nem ajánl egyebet, mint a művelődés történelmében nagyon is ismeretes IV. Pál pápa által keletkezett „index librorum prohibitorum“ s illetve „index librorum expurgandorum“ hazánkba való behozatalát, nem ugyan a „congregatio sancti officii“, hanem alkalmasint valami létesítendő „congregatio patriotici (?) officii“ által, mely azután az originális intézet mintájára három része oszlanék, melynek elsejében azon írók nevei foglaltatnának, kiknek művei per absolutum eltiltvák, akármi

is foglaltasók bennök; második részében ismert írók eltiltott művei felsoroltatnának, harmadik részben pedig ismeretlen írók művei közzététetnének, s némileg függetlenül csatoltatnék még azon nyomdák jegyzéke, melyek kiadványai en bloc cretnekeknek nyilvánítottatnának.

Ezen nemes „congregatio“ mellé volna még megtelepítendő egy másik, a XII. században megalapított „congregatio sacrae inquisitionis haereticae „pravitatis“ mintájára valami „congregatio patrioticae „(?) inquisitionis panslavisticae pravitatis“ név alatt, mely épen úgy vizsgálná a magyar (?) szellemet a tanítóknál, mint amaz a könyveknél — s evvel Grünwald úr szerint a haza és a nemzet meg volna mentve.

Ez bizony nem sok. De azon tapasztalások után, melyeket az emberiség elszenvedett ezen két lélek- és szellemölő intézmény uralma alatt, a tót nemzetiségi párt legalább azt fogja mondani, hogy nem kér belőle, s elég volt az emberiségnek a Torquemadákól s hóhértársaiból, valamint a „Hungaria militans“ fogalmával oly rokonértelmű „szent Hermandad“-ból annyi, a mennyit a történelem felőlök feljegyzett. Nem kell az semminemű, még magyar fordításban sem, ámbár nem kétkedem benne, hogy Torquemadák szerepére is elég vállalkozó találkoznék a felvidéken.

Tudhatná azonban Grünwald úr, hogy a tősgyökeres magyarok is, de épen főleg ők, a felekezeti szellemét iskoláikban híven meg akarják őrizni, s azt legkevésbé sem hajlandók a máról holnapra változó s mulandó kormány szeszélyeire bizni, mely esetleg a „hodie mihi, cras tibi“ komolyan intő mondat szerint kivetköztethetné ez ország felekezeti iskoláit legelőb a

felekezeti, s azután esetleg a magyar szellemből is. Ilyen kétélű fegyverrel óvatosan kell bánni. „Nemo „ante mortem beatus“ s „a szerencse forgandó.“

De ilyen művelődési „ultima ratió“-ra épen szükség nincs, mert az, hogy léteznék csak egy iskolai tót könyv is, melyben magyarok ellen bosszúra, harczra, gyűlöletre vagy megvetésre történnék felhívás, az a leginpertinensebb ráfogás és rágalom, bármily konokossággal állítja is azt a nemes alispán úr.

Miután pedig Grünwald úr lehordott volna ez ország kormányától kezdve mindenkit, ki a felvidék közéletére s annak közintézményeire némi befolyással bír: csak természetes, hogy nem hagyhatott békét Magyarország primásának sem, kinek nem tudja sehogy megbocsátani, hogy magyar ember létére mégis szemmel tudja tartani az ország több mint egy milliónyi tótajku katolikus szellemi művelődési érdekét, s — horrendum dictu — még egy tót katolika felekezeti irodalmi egyletnek védnöke is tud lenni!

Valamint a középkorban a vad üldöztetések közepette a tudomány az egyház védszárnyai alá vonult, és ott menedékhelyet keresett és talált is, — ugy mai napság is a nem magyarajkuaknak az elemi iskolát meghaladó minden művelődési intézete hazánkban felfüggesztve lévén, az még némi asylumot talált a politikai pártszenvédélyek hullámvásaitól kevésbé érintett egyházi életben. Ott még a kereszténység szelleme uralkodván, nem tűrte az egyes nemzetiségek elnyomatásának s megsemmisítésének eszméjét, s szem előtt tartotta a szentírás meghagyását: „Loqui linguis nolite prohibere.“

Most azonban a chauvinisták romboló keze oda is benyúl, s a nem magyarajku művelődés ezen foszlányait is el akarja törölni.

Az ürügy erre ismét a panszlavismus rémképe, államellenes szellemü és irányu könyvek terjesztése s ezen szellembeni oktatás.

Nagyon érdekes azonban tudni, hogy miben találtatott azon államellenes szellem, mely miatt eddigelé egyes tankönyveknek iskolákbóli kitiltása szükségesnek találtatott.

Egyike ezen hazaellenes szellem és magyar történelem meghamisítása jelenségeinek az volt, hogy állították, miszerint a magyarok ez országban a tótok irányában nem mint hódítók a meghódítottak ellen léptek fel, hanem a tótokat mindjárt egyenjogu társakul fogadták. Hogy következetesen miért nem tiltatott el „A felvidék“ is, melynek 22 lapja végén ugyanez olvasható, azt nem tudom.

Egy másik ilyen államellenes szellem jelenségének tüntettetik ki azon ténykörülmény, hogy ott a magyar faj „Magyarnak“ neveztetik és nem „Uhor“-nak, mely utóbbi elnevezés alatt Magyarország minden honpolgára értetik. Hasonlólag mint a német nyelvben „Magyare“ és „Ungar“, vagy más országnál alkalmazva „Cseche“ és „Böhme.“ De ha Schwartner Márton, a magyar pesti egyetem tanára, már ezen század első évtizedében, hol még ez ország nemzetiségei között a viszálykodásnak nyoma sem volt, s a latin nyelv mint diplomatikus uralkodott, az ő német nyelven irt magyarországi statistikájában a különböző nemzetiségeket úgy jelölhette ki: „Magyaren“ oder „Ur-Unger,“ „Slaven,“ „Deutsche“ stb. a

nélkül, hogy valakinek eszébe jutott volna ebben hazaellenes szellemet keresni — miért lett ebből egyszerre hazaellenes szellem, ha ez a tótok által használtatik és magyar testvéreinknek saját nevük meghagyatik, s csak a kifejezés maga, a szó értelme szabatosítottatik? Én legalább a zavarosban való halászásnak soha sem tudok barátja lenni, s szeretem a szabatos kifejezést inkább, mint a tévedésre és tévesztésre alkalmas nyújtó kétértelműséget. Itt tehát a kifejezés szabatosításában találtatik az államellenes szellem!

Egy harmadik ilyen államellenes szellem jelenségének canonicisáltatott azon ténykörülmeány, hogy Magyarország történelme azon részében, hol a művelődés tárgyalatik, a tót „Matica“ irodalmi egyletről **említés történik**, s nem vétetik semmi figyelembe azon körülmény, hogy ez nyomtatva lett még a „Matica“ működésének felfüggesztése előtt, s hogy ma is a kormány azt állítja, miszerint ezen intézet **fenáll**, csak működése **ideiglenesen fel lett függesztve**.

De mit foglalkozunk itt tovább ezen indokok elősorolásával? A ki látni akarja, látja már ebből, hogy hanyadán vagyunk azon államellenes szellemmel a felvidéken, mely hivatalosan is üldözöbe vétetett, s hogy biz ezen és ilyen indokok még ürügynek is igen rosszul illenek be.

Ha igaz, hogy a panszláv szellem — mely azonban a felvidéken nem található — „erkölcsi beteggé teszi azt, a kibe beleveszi magát“: akkor nem kevésbé igaz az is, hogy a chauvinismus egyenesen elmebeteggé teszi áldozatát, ki csak addig tud értelmesen s a rendes gondolkozás szabályai szerint beszélni, míg rögesz-

méjére nem akad, ezentúl pedig vele higgadtan vitakozni lehetetlen.

A mi pedig Grünwald úr abbéli állítását illeti, hogy azon állam, mely iskoláiban taníttatja a hazaárulást, csak akkor cselekszik következetesen, ha a hazaárulást büntető törvénykönyvéből kitörli: ugy ezt magam is aláírom ugyan, de engedje meg Grünwald úr, hogy én is, nem csekélyebb következetességgel megjegyzzem, miszerint azon állam, mely az általa alkotott törvény iránti tiszteletről oly fogalmakkal bír, hogy nemzetiségei millióinak **mint hazaárulást** akarja betudni, ha azok jogaik biztosítására alkotott **s érvényben lévő törvény végrehajtását sürgetik**, és a mennyiben rajtuk áll, azt végre is hajtják s törvényadta jogaikkal élnek, — csak akkor cselekszik következetesen, ha ezen nemzeti-
ségeket az országból kiűzi, mert különben „salvus
„conductus“ mellett máglyára viszi őket.

X.

A középiskola tekintetében az 1868. XLIV. tc: 17. §-a azt határozza, hogy abban a tanítási nyelvnek meghatározása a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási minister teendőihez tartozik ugyan, hogy ez azonban tekintettel arra, miszerint „**a közoktatás sikere a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja, köteles az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai, az általok lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képezés kezdődik.**“

Igy az írott, ma is fenálló törvény.

S mit szól hozzá Zólyom megye első tisztviselője, kinél a törvény iránti tiszteletet mégis csak joggal fel lehetne tenni?

Hogy Gregus, a költő szavaival éljek, „szeme közé röhög“ ritka cynismussal ezen törvénynek; s annak édes tudatában, hogy a nemzeti egyenjogóság tárgyában alkotott törvény tiprása mily kannibal ujjongással fog fogadtatni a felvidék „Hungaria militans“

köreiben, „legörvendetesebb látványnak constatálja, hogy ezen törvény egyetlen betüje sem lett foganatosítva, sőt ellenkezőleg, hogy a tót nemzetiség által, kormánysegély nélkül felállított középiskolák is eltöröltettek, úgy hogy — Grünwald úr szerint is — 1.800,000 lélekből álló, s tömegesen együtt élő tótságnak egyetlen egy középiskolája sincs, melyben fiai anyanyelvükön képezhetnék magukat.

A mi ezen undorító látvány mellet némi kis vigaszul szolgál, az a „Budapesti szemle“ ítélete ezen alispáni mű felett, mely ítélet bizonyosan az igazi magyar szellem ítélete, s ez is kárhoztatja azon határt nem ismerő nemzetiségi gyűlölet szellemét, mely Grünwald úr „Felvidékét“ elejétől végig lengi át.

De Grünwald úr tagadja plane tót gymnasium felállításának lehetőségét, mivel ez ugymond kifejlett irodalmat feltételez, s tót irodalom nincs, de szakmájukban képzett tót tanárok sincsenek.

Ezen ellenvetésre részben már fenebb megféleltem, s a tót gymnasiumoknak tényleges fenállta bizonyította legfeltünőbbben az ellenkezőt. Voltak ott tanárok alkalmazva, kik előbb a pozsonyi katholika, a selmecbányai és eperjesi evangelika középiskolák díszjei voltak, másrészt pedig kik a bécsi egyetem által tanári oklevelekkel láttattak el, — és így a műveletlenség és szakképzetlenség vádjá azokat legkevésbé sem érheti.

A mi pedig az iskolai compendiumokat illeti, az alispán úr — úgy teszik — kevés tapasztalattal bir a közép- és a felsőbb iskolákban tanítási modorról, minthogy máskülönbten tudnia kellene, hogy az írott füzetek

utáni oktatás ott is dívik, a hol ez irányban irodalom létezik.

De hol volnánk ma a magyar gymnasiumokkal is, hol volnánk a jogi akademiákkal, ha 1791 évben, a mint annak XVI. teikke alkottatott, s abban gymnasiumoknál magyar nyelv tanárainak felállítása rendeltetett; ha 1792 évben, a mint annak VII. teikke alkottatott, s abban a magyarnyelv kötelese tantárggyá tétetett a középiskolákban, hogy azt „pedetentim“ a hivatalokba be lehessen hozni; ha 1805 évben, a mint annak IV. teikke alkottatott, s abban „ad antevertendos etiam dubios verborum „nefors occurrentis sensus“ határoztatott, hogy Ő Felségéhez intézett felterjesztések hasábosan latin és magyar nyelven fogalmaztassanak stb. — hol volnánk ma mondom, ha akkor valami Grünwald-féle ember fellépett volna, mondván, miszerint magyar gymnasium lehetetlen, mert az kifejlett irodalmat feltételez, magyar irodalom pedig nincs, s csak latin vagy német iskolai könyvek nyomán írott füzetekből tanulhat a gymnasiumok ifjusága?!

Ha tehát dacára ennek lehetett teremteni magyar gymnasiumot, miért nem lehetne teremteni tót gymnasiumot is, és pedig annál is inkább, hogy a tót nyelv csak a többi szláv nyelvek egyik tájnyelve, s így az ezekből való fordítás alig jelent egyebet, mint lemásolást, épen úgy, mintha a palócok tájnyelvén írt könyvet irodalmi magyar nyelvre kellene fordítani.

De különben is abból, hogy a kánonjog, a római jog, a hűbéri jog, a nemzetközi jog s több efféle jogi szakma minálunk a magyar irodalomban igen gyéren van képviselve, s a ki ezen szakmát alaposan tanul-

mányozni kívánná, más nyelvbéli irodalomra van utalva, s tudományos szomját a magyar irodalom oltani nem képes — nem azt kell következtetni, hogy ime ezért ezen szakmabeli tudományt nem magyar nyelven, hanem német, francia vagy angol nyelven kell előadni; de utána kell nézni, hogy ezen szakmában is a többi nemzetekkel versenyezhesünk.

Tót gymnasium tehát igen is lehetséges, csak jó akarat kell hozzá, ez azonban nincs meg.

Grünwald úr feltünőnek tartja, hogy a statisztikai kimutatásban mint középiskolai tanuló csak 1074 fordul elő, holott ő meg van győződve, hogy ott legalább 4374 tót tanuló van, csakhogy ezen többlet nem vallja magát tótnak, hanem magyarnak. Én is feltünőnek tartom, hogy 1074 középiskolai tanuló tótnak iratta be magát, csakhogy én ezen számot is sokallom, mert nem foghatom fel, hogy találkozhatik 1074 fiú, ki nemzetiségének nyílt bevallása mellett risquirozza a sok mindenféle gúnyt és zaklatást, melynek elejét vehette, ha magyarnak iratta volna be magát. Ez a valódi és igazi kulcsa ezen természetellenes tüneménynek, és szükségképi következménye annak, hogy egyetlen egy tót középiskola sem létezik, hol a tótság nem volna gúny tárgya.

Azon ugynevezett panszláv gymnasiumok növendékei élő meghazudtolását képezik Grünwald úr azon további rágalmának, mintha ezen gymnasiumok tanárainak főtörekvése lett volna oda hatni, hogy ezen növendékek se magyarul se németül meg ne tanuljanak. A mely növendék azon gymnasiumokból kikerült, tökéletesen birta a magyar és német nyelvet szóban és írásban; mert eltekintve a magyar nyelvnek mit olyan-

nak, valamint a magyar irodalomnak magyar nyelveni oktatásától, azokon a történelem magyar nyelven adatott elő, s így lelkiismeretesen is jelenthette a vizsgálatra kiküldött államtitkár, s állíthatta a ministerium, hogy ezen tanintézetek kitünők, s versenyezhetnek az ország bármely tanintézetével, s hogy a politikai érdek szempontjából is kifogástalanok.

Állíthatta ezt annál biztosabban, mert ezen gymnasiumok feloszlátása után különösen kitűnt, hogy azok növendékei átmenvén más tanintézetekre, hol természetesen nem épen nagy rokonszenvvel vétettek fel, a legkitűnőbb tanulók sorába tartoztak, s ezen tót gymnasiumon tartott érettségi vizsgáknál azok is, kik mint vizsgálók azon szándékkal mentek oda, hogy a panszlávokat buktatni fogják, nem férhettek hozzá a buktatáshoz.

Állíthatta ezt annál biztosabban, mert azon egyházhatalósági vizsgálatok és határozatok, melyek ezen tanintézetek ellen foganatosítottak és meghozattak, a vizsgálat és határozat nevét sem érdemlik meg, s inkább ezen fogalmak kigúnyolását képezték. Vagy miféle vizsgálat nevét érdemli meg azon eljárás, hol egyetlen tanu sem eskettetik meg, hanem bármily kirívó hamisságu rágalommal illesse is az intézetet magát, annak tanárait, vagy a növendékeket -- azt a vizsgáló bizottság mindannyi bebizonyított ténynek veszi; ellenben pedig felmentő tanu, ha százával is kijelöltetett, mint figyelmet nem érdemlő mellőztetett. Itt nyilván csakis a szenvedély ülhetett a birói széken, és ennek dictatuma volt a tót gymnasiumok bezáratása, miután oly szemtelen hazugságok is, mint egyik tanárra ráfogott azon rágalom, hogy az a magyar nyelv előadása után tüntetőleg vízzel öblítette volna ki száját, mivel a magyar szó azt

bepiszkolta volna — teljesen begyőzött tényeknek fogadtattak el, ambár ez iránt a bizonyítás árnyéka sem forgott fen, s az egész csak a szenvedélyek felkorbácsolására kiszámítottan koholt gazság volt.

Hogy a ministerium utóbb mégis levétette magát lábairól a „Hungaria militans“ éktelen zaja s lármája által, s „belehecceltette magát“ ezen gymnasiumok s művelődési intézetek bezáratásába: az sajnós ugyan, de megtörtént, s élénken emlékeztet az emberiség megváltásának történelmére, hol szintén a néptömeg zaja és lármája által Pilatus levétette magát lábáról, s az ártatlannak ismert „ember fiát“ prédául dobta oda a zajongó tömegnek.

De az „ember fia“ feltámadt. Megéljük-e a tót gymnasiumok ígért feltámadását?!

XI.

Ezen fejezetben Grünwald úr a felvidéki papságot a maga módja szerinti megdolgozás tárgyává teszi, s annak panszlavismusát első sorban azon symptomában keresi, hogy ezen papság az utolsó orosz-török háborúban, az orosz, mint a katolikusok erőszakos elnyomója győzelmei mellett rajongott és nem a török győzelmei mellett, mert hogy ennek a nemzetiség az első, s azután jó a vallás.

Mint számtalan más helyen, úgy itt is mindenkinek be kell látnia, hogy Grünwald úr saját állítását a felhozott példával legfényesebben lerontja, mert nem annál áll a nemzetiség az első s a vallás a második helyen, a ki keresztény létére a keresztény fegyvernek szerencséje mellett rajong a mohamedanismus fegyvere ellenében — hanem ellenkezőleg, annál áll a nemzetiség az első s a vallás a második vagy talán épen semmi helyen, a ki keresztény létére ujjongni tud a félhold győzelmeinél a kereszt felett.

Már akár hogy gondolkozzék valaki az utolsó orosz-török háború s az abban szereplő nemzetek felett, annyi bizonyos, hogy az ujon felfedezett török-magyar testvériség, a magyar nemzet történelmének nyílt megtagadása a nemzetiségi szellem természetellenes kinövésői folytán.

Eddigelé ugyanis mindig azt tartotta a magyar nemzetiség, valamikor csak szemére lobbantotta a német világ a művelődési visszamaradását szemben a többi európai nemzetiségekkel, hogy ennek oka volt az európai cultura fegyverrel védelme a török barbarismus általi megrohanások ellenében. Most pedig a megvédés után egyszerre azt találjuk, hogy testvéreinket akasztottuk meg akkor culturalis hivatásuk teljesítésében.

De igen rosszul választotta meg Grünwald úr saját jelszavait is ez irányban, midőn Zrínyi után a testvéreinknek felismert törökökről azt mondja, hogy „a török ebekkel“ meg kell bánatni, hogy semminek tartottak bennünket.

A tótok részben még imakönyveikben olvassák az imádságot, hol a török ellenség elleni oltalmat kikérik a Mindenhatótól épen azon helyen, hol a pestis s egyéb általános országos kalamitások elhárításaért esdekelnek — azok tehát nem tudnak megbarátkozni a török testvériség eszméjével, különösen miután az Magyarország történelme legfényesebb lapjaival merő ellentétben áll

Grünwald úr azonban tökéletesen félreismeri, vagy épen nem is ismeri a kereszténység szellemét és feladatát, ha azt véli, hogy annak képviselője, a papság, arra való volna, hogy egyes nemzetiségek kiirtásának szolgálatába szegődjék. A kereszténység hivatása, minden nemzetiséget felkarolni, s a nemzetiség összeségét, vagyis az emberiséget, az emberi szeretet szellemében egyesíteni. A ki pap létére hivatásának ezen főcélját szemé elöl vesztené, az visszaélne hivatásával s missziójának áruló-jává válnék.

A papság ezen rendeltetése ellenében hijába ölti magára Grünwald úr azon, Megváltónkat is kísértetbe

hozni szándékolt nem tiszta szellem szerepét, s hijába áll különösen katolika főpapságunk elé, mondván neki, hogy elveszi tőle a földi javak, méltóságok és kiváltságok jótéteményeit, ha nem fog meghajolni egy egyes nemzetiség fanatikus szolgálatának bálványa előtt, a többi nemzetiségek vesztére. Biztos lehet benne Grünwald úr, hogy ezen kísértetésére, a Megváltó példája szerint, az összes feladatát ismerő keresztény papságtól az ismert feletetet meg fogja kapni: „A page, Satana!”

A katolika papság bebonyitotta tántoríthatlanságát ezer martyr halálával, azt semmi fenyegetés nem fogja leterelni magas hivatása ösvényéről.

A valótlanág netovábbja pedig Grünwald úr azon kiszámítottan odavetett állítása, hogy nálunk a szabadelvűség egyik nélkülözhetlen kelléke volna, ellenséges indulatot tanusítani a katolika papság iránt, s hogy senkinek sem volna bátorsága, síkra szállani a katolika clerus érdekei mellett.

Ha ez loptávolabbról is való volna, ez oly világra szóló szegénységi bizonyítványa volna a magyar szabadelvűségnek, hogy ilyesmit ország-világ előtt feltárni, s az ebben rejlő szellemi semmiséget egész meztelenségében pelengérré állítani — csak a megtestesült hazafiatlanság, vagy fanatikus vakság képes lehet. Vagy birhatna-e azon nemzet a tiszta fogalmu „szabadelvűség” legparányibb érzetével is, mely annak nélkülözhetlen kelléke közé számítaná a katolika papság iránti ellenséges indulatot? Ily gúny tárgyává nem tette még szabadelvűségünket legvadabb ellenségünk sem.

A communismus egyik nemével, a birtokelkobzással való fenyegetés pedig, nem kevésbé illetlen. Tessék csak ezen kezdeni, s a tulajdon fogalma iránti eszméket megzavarni — majd megbosszulja ez magát azok tulajdonán is, kik ezt csak az egyházi javak irányában követendőnek hirdetik, de kiknek nem fog majd hatalmában állani a megindult társadalombontó eszme keringőförgását megakasztani, ha ez magok az eszmehirdetők vagyona ellen indul.

Azonban mint mondám, a chauvinisták előtt nincs semmi intézmény, mely sértetlennek ismertetnék el, ha gondolják, hogy annak felbontása közelebb hozza őket kitűzött céljuk eléréséhez.

A protestáns autonomia is szemét szúrja Grünwald úrnak, de erről már fenebb volt alkalmani szólni. Hogy a felvidék protestánsainak igen igen túlnyomó része tót, épen úgy mint az Alföld protestánsainak igen igen túlnyomó része magyar, az szent igaz. Hogy továbbá a protestantismus egyik főeleme a nemzetiség, mert annak nyelve egészben uralkodó a protestáns egyházban s annak istenitiszteleében, az is igaz s főindoka annak, hogy a nemzetiség összeforr a vallással. Hogy azután chauvinistáink szemeiben az ily nemzetiségi nyelvvel összeforrt egyház is panszlavistikusnak állítatik — az is igaz, habár az állítás beltartalmilag merőben hazug és valótlan.

Innen van, hogy azután Grünwald úr szemeiben a dunáninnyi egyházkerület a panszlávoké, mert abban Mosony és részben Pozsony esperességeken kívül, Árva, Trencsén, Thúrocz, Liptó és Nyitra tót esperességek foglaltatnak, s így már az alkotmányosság alapelveinél fogva is, hol a többség dönt, ez tót egy-

házkerület jellegével bir, s a kereszténység és protestantismus elvei szerint nem türheti a tótságnak Grünwald úr által hirdetett megsemmisítését, hanem annak védelmére kel ott, a hol az elnyomatással s megsemmisítéssel fenyegettetik az egyház terén.

Igen természetes tehát, hogy ha ezen egyházi élet körében találkoznak Grünwald úr féle nemes emberek, kik a tótság megsemmisítésére törnek, ezek, bármily hangzásu nevük legyen is különben, mint a protestantismus és kereszténység alapelveinek megtámadói, nem türethetnek meg az egyházi felügyelőségekben, hanem, mint az egyház testének kórjelenségei, az egészséges egyháztest által igazgató állásaikból kimozdíttatnak.

Ha különben valósulna is, hogy autonomiánk az erőszak martalékává válnék, ugy tanultuk a nagy Deáktól, hogy a mit az erőszak elvitt, azt kedvezőbb viszonyok visszaadhatják — magunk azonban jószerivel nem fogjuk ezt odadobni. S végre átértük a Caraffák korszakát autonomia nélkül is, át fogjuk élni a Grünwaldok korszakát is Isten segítségével.

XII.

„Végin csattan az ostor“, tartja a magyar szójárás, s Grünwald úr valóban politikai tanulmányát oly csattanóan fejezi be, hogy minden higgadt ember bámulva áll meg, s újra meg újra olvassa át az addig hallatlan cynismussal irt mondatot, melyet a nemzetnek vezérelvékénti elfogadásra ajánl; mert nem hiheti, hogy lehet ember, ki annyira minden erkölcsi alapot félre tudna dobni, hogy rideg szavakkal megirhassa, miszerint „kell, hogy a magyar nemzet minden eszközt „jónak tartson, a mi hatalmát, létét biztosítja; „mindent rosznak, a mi veszélyezteti.“

Eddigelé úgy tartotta a világ, hogy dicsőbb a becsületos halál a becstelen életnél. Grünwald úr tana szerint becsületesség árán is inkább élni kell, mint becsülettel meghalni.

Eddigelé csak a jesuiták ellenségei ráfogták ezen rendre, hogy tanításainak egyik alapelve volna a „*sanctificat media*“, melynek nyomán a királygyilkosságot, a fejedelem irányában tartozó engedelmesség megtagadását stb. szintén menthetőnek találták volna. A jesuita rend mindig határozottan tiltakozott ezen, az erkölcsiség sírján burjánzó elv tanítása ellen; és Grünwald úr számára fen volt tartva a dicsőség, ezen

elvet nyíltan követendőnek hirdetni, és pedig állítása szerint „a nemzet regeneratiója“ érdekében.

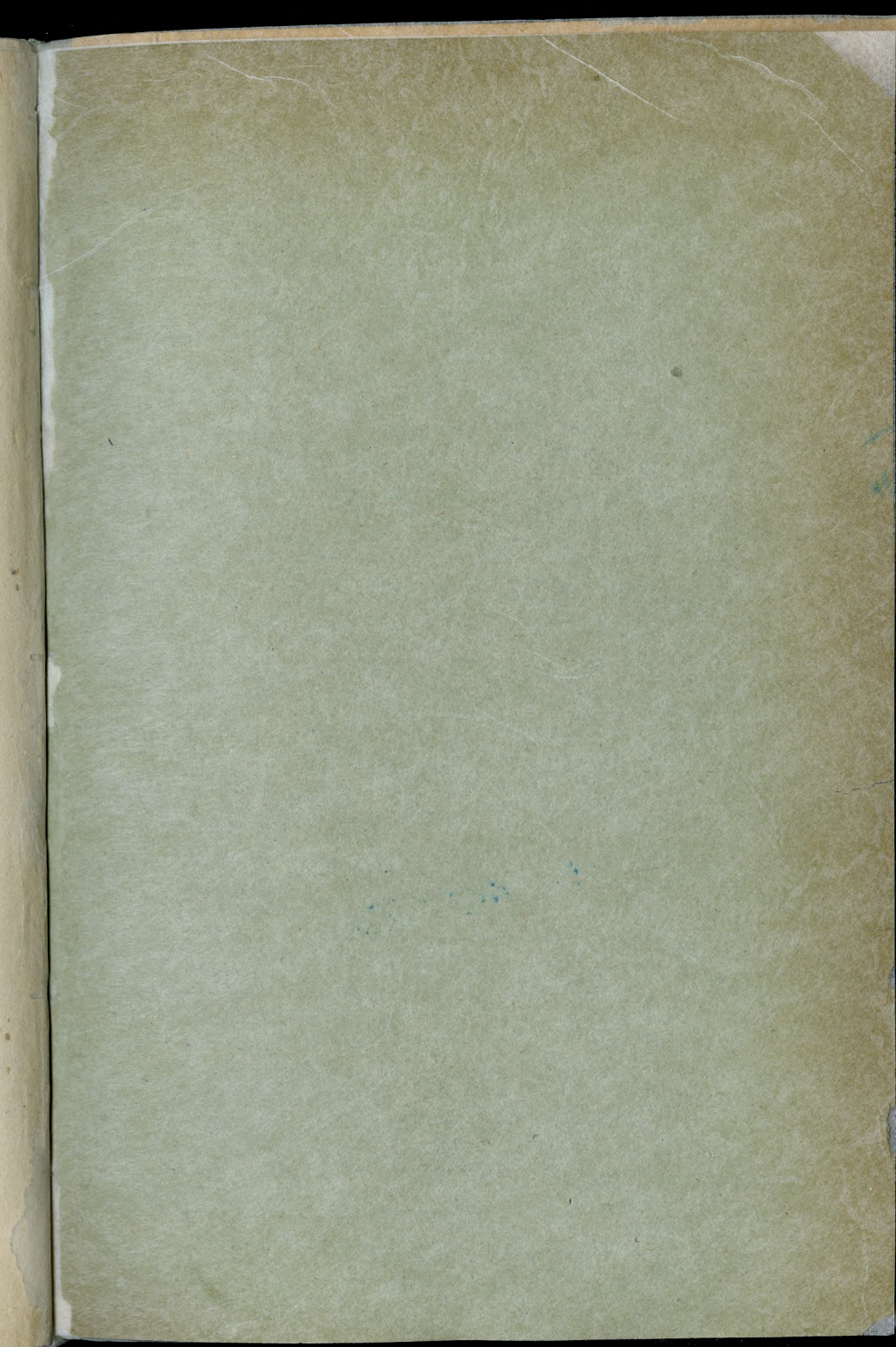
A mely nemzet regeneratiója ilyen, minden erkölcsi érzelemből való kivetkőzésen, mint alapfeltételen nyugodnék — azon nemzetnek nem volna lételi joga.

Grünwald úr fájjalja, hogy azt sem tudjuk megtartani, a mi örökségkép szállt reánk az ősöktől. En úgy tudom, hogy őseinktől örökségképen szállott reánk a magyar nemzetiségek közötti tesvériség érzelmének hű ápolása, és nem ezen nemzetiségek közötti gyűlölet szítása; örökségképen szállott reánk őseinktől a szabadság zászlajának magasan tartása a zsarnokság és absolutismus ellen, bármely irányban nyilvánuljon is az, nem pedig mások elnyomatása és megsemmisítése; örökségképen szállott reánk őseinktől a lovagias becsületesség, és nem a rablás. Tartsuk meg ezen szent hagyományokat kebleinkben, és nem fogunk szorulni az erkölcsiségből való kivetkőzésre, mint regeneratióunk gyalázatos alapfeltételére.

Nem vessünk szelet, s nem fogunk vihart aratni!

Dr. BALLAGI GÉZA.

NY. KÖNYV-
TÁRA


~~~~~  
Ára 1 ft.  
~~~~~


